

EIROPAS CENTRĀLĀ BANKA

EUROSISTĒMA

KONVERĢENCES ZIŅOJUMS 2010. GADĀ MAIJS

EZB EKT EKP

500

LV

EIROPAS CENTRĀLĀ BANKA

EUROSISTĒMA

Visās ECB
2010. gada
publikācijās
attēlots 500 euro
banknotes motīvs.

KONVERĢENCES ZIŅOJUMS 2010. GADA MAIJS

© Eiropas Centrālā banka, 2010

Adrese

Kaiserstrasse 29
60311 Frankfurt am Main
Germany

Pasta adrese

Postfach 16 03 19
60066 Frankfurt am Main
Germany

Tālrunis

+49 69 1344 0

Interneta lapa

<http://www.ecb.europa.eu>

Fakss

+49 69 1344 6000

Visas tiesības rezervētas. Atļauta pārpublicēšana izglītības un nekomerciālos nolūkos, norādot avotu.

Šajā izdevumā iekļautie statistiskie dati atbilst stāvoklim 2010. gada 23. aprīlī.

Latviešu valodā tulkotas tikai šādas 2010. gada maija Konverģences ziņojuma nodaļas: "Ievads", "Analīzes struktūra", "Ekonomiskās konverģences stāvoklis" un "Kopsavilkumi par valstīm". Sīkāku informāciju sk. pilnajā ziņojuma tekstā angļu valodā, kas pieejams ECB interneta lapā (<http://www.ecb.europa.eu>).

ISSN 1725-9630 (interneta versija)

SATURS

SATURS

1. IEVADS	5
2. ANALĪZES STRUKTŪRA	7
2.1. Ekonomiskā konverģence	7
2.2. Nacionālo tiesību aktu atbilstība līgumam	14
3. EKONOMISKĀS KONVERĢENCES STĀVOKLIS	29
4. KOPSAVILKUMI PAR VALSTĪM	37
4.1. Bulgārija	37
4.2. Čehijas Republika	38
4.3. Igaunija	40
4.4. Latvija	42
4.5. Lietuva	44
4.6. Ungārija	45
4.7. Polija	47
4.8. Rumānija	48
4.9. Zviedrija	50

SAĪSINĀJUMI

VALSTIS

BE	Beļģija	LU	Luksemburga
BG	Bulgārija	HU	Ungārija
CZ	Čehijas Republika	MT	Malta
DK	Dānija	NL	Nīderlande
DE	Vācija	AT	Austrija
EE	Igaunija	PL	Polija
IE	Īrija	PT	Portugāle
GR	Grieķija	RO	Rumānija
ES	Spānija	SI	Slovēnija
FR	Francija	SK	Slovākija
IT	Itālija	FI	Somija
CY	Kipra	SE	Zviedrija
LV	Latvija	UK	Lielbritānija
LT	Lietuva		

CITI

ECB	Eiropas Centrālā banka
ECBS	Eiropas Centrālo banku sistēma
EKS 95	Eiropas Kontu sistēma 1995
EMI	Eiropas Monetārais institūts
EMS	Ekonomikas un monetārā savienība
ES	Eiropas Savienība
EUR	euro
EVK	efektīvais valūtas kurss
IKP	iekšzemes kopprodukts
MBR5	SVF "Maksājumu bilances rokasgrāmata" (5. izdevums)
MFI	monetārā finanšu iestāde
NCB	nacionālā centrālā banka (valsts centrālā banka)
OECD	Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (<i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i>)
PCI	patēriņa cenu indekss
RCI	ražotāju cenu indekss
SDO	Starptautiskā Darba organizācija
SNB	Starptautisko norēķinu banka
SPCI	saskaņotais patēriņa cenu indekss
SVF	Starptautiskais Valūtas fonds
VKM	valūtas kursa mehānisms

Saskaņā ar Kopienas praksi šajā ziņojumā ES valstis uzskaitītas alfabēta secībā atbilstoši attiecīgo valstu nosaukumiem to nacionālajās valodās.

I. IEVADS

Kopš euro ieviešanas 11 dalībvalstīs 1999. gada 1. janvārī euro zonai pievienojušās vēl piecas dalībvalstis. Šā ziņojuma sagatavošanas laikā 16 dalībvalstu ieviesušas euro, visnesenāk – Slovākija (2009. gada 1. janvārī). Tas nozīmē, ka 11 dalībvalstu pašlaik nav pilntiesīgas EMS dalībnieces un vēl nav ieviesušas euro. Divas no šīm dalībvalstīm – Dānija un Lielbritānija – informēja par nodomu nepiedalīties EMS trešajā posmā. Tāpēc konverģences ziņojumi par šīm abām dalībvalstīm jā sagatavo tikai pēc to pieprasījuma. Neviena no abām valstīm šādu pieprasījumu nav iesniegusi, tāpēc šajā ziņojumā vērtētas deviņas valstis: Bulgārija, Čehijas Republika, Igaunija, Latvija, Lietuva, Ungārija, Polija, Rumānija un Zviedrija. Visām deviņām valstīm saskaņā ar Līgumu¹ jāievieš euro, un tas nozīmē, ka tām jācenšas izpildīt visus konverģences kritērijus.

Sagatavojot šo ziņojumu, ECB izpilda Līguma 140. panta prasību ziņot Eiropas Savienības Padomei (tālāk tekstā – Padome) vismaz reizi divos gados vai pēc tādas dalībvalsts pieprasījuma, uz kuru attiecas izņēmums, "par panākumiem, ko guvušas dalībvalstis ar izņēmuma statusu, pildot saistības attiecībā uz ekonomikas un monetārās savienības izveidi". Tādas pašas pilnvaras dotas Eiropas Komisijai, kas arī sagatavojusi ziņojumu, un abi šie ziņojumi vienlaikus tiek iesniegti Padomei. Šajā ziņojumā aplūkotas deviņas valstis tiek vērtētas regulāra divu gadu cikla kontekstā.

Šajā ziņojumā ECB izmanto iepriekšējos konverģences ziņojumos lietoto pamatprincipu sistēmu. Tā pārbauda, vai attiecīgās deviņas valstis sasniegušas augstu ilgtspējīgas ekonomiskās konverģences līmeni, vai nodrošināta to nacionālo tiesību aktu atbilstība Līgumam un vai izpildītas tiesību aktos noteiktās prasības, lai NCB kļūtu par Eurosistēmas neatņemamu sastāvdaļu.

Igaunija šajā ziņojumā tiek vērtēta mazliet plašāk nekā citas aplūkojamās valstis. Tas ir tāpēc, ka Igaunijas iestādes vairākkārt paziņojušas par nodomu ieviest euro 2011. gada 1. janvārī.

Ekonomiskās konverģences procesa novērtējums ir ļoti atkarīgs no pamatā esošās statistikas kvalitātes un integritātes. Politiski apsvērumi vai iejaukšanās nedrīkst ietekmēt statistikas, īpaši valdības finanšu statistikas, apkopošanu un sniegšanu. Dalībvalstis aicinātas uzskatīt savas statistiskās informācijas kvalitāti un integritāti par augstas prioritātes jautājumu, lai nodrošinātu, ka šīs statistikas apkopošanā tiek izmantota piemērota pārbaude un sabalansētības sistēma un statistikas jomā lietots minimāli maz standarts. Šie standarti ir ārkārtīgi svarīgi, lai pastiprinātu valsts statistikas institūtu neatkarību, integritāti un atbildību un palīdzētu vairo ticību valdības finanšu statistikas kvalitātei (sk. statistikas sadaļu).

Ziņojuma uzbūve ir šāda. 2. nodaļā aprakstīta ekonomiskās un juridiskās konverģences novērtēšanā izmantotā pamatprincipu sistēma. 3. nodaļā sniegts horizontāls galveno ekonomiskās konverģences aspektu pārskats. 4. nodaļā ietverts valstu kopsavilkums, aplūkojot galvenos ekonomiskās un juridiskās konverģences novērtējuma rezultātus. 5. nodaļā sīkāk izklāstīts ekonomiskās konverģences stāvoklis katrā no deviņām aplūkojamām dalībvalstīm un sniegts konverģences rādītāju statistiskās metodoloģijas pārskats. Visbeidzot, 6. nodaļā aplūkota katras šīs dalībvalsts nacionālo tiesību aktu, t.sk. NCB statūtu, atbilstība Līguma 130. un 131. pantam un Statūtiem².

1 Līgums par Eiropas Savienības darbību saskaņā ar "Terminu skaidrojuma" definīciju (sk. "Lisabonas līgums").

2 Eiropas Centrālo banku sistēmas un Eiropas Centrālās bankas Statūti saskaņā ar "Terminu skaidrojuma" definīciju.

2. ANALĪZES STRUKTŪRA

2.1. EKONOMISKĀ KONVERĒENCE

Lai novērtētu ekonomisko konverģenci ziņojumā ietvertajās deviņās dalībvalstīs, ECB izmanto vienotu analīzes sistēmu, kas tiek piemērota katrai valstij pēc kārtas. Kopā ar citiem svarīgiem faktoriem šī vienotā sistēma balstās, pirmkārt, uz Līguma nosacījumiem un to piemērošanu ECB darbībā attiecībā uz cenu, fiskālo bilanču un parāda rādītāju, valūtas kursu un ilgtermiņa procentu likmju norisēm. Otrkārt, tā pamatojas uz virkni retrospektīvu un uz nākotni vērstu papildu ekonomisko rādītāju, kurus uzskata par lietderīgiem konverģences ilgspējas detalizētākai novērtēšanai. 1.–4. ielikumā īsumā aplūkoti Līguma noteikumi un izklāstīta metodoloģija, kas atspoguļo to piemērošanu ECB darbībā.

Nepārtrauktības un vienādas attieksmes nodrošināšanai šis ziņojums pamatojas uz ECB (un pirms tam – Eiropas Monetārā institūta) iepriekš publicētajos ziņojumos noteiktajiem principiem. Piemērojot konverģences kritērijus, ECB ievēro vairākus pamatprincipus. Pirmkārt, katrs kritērijs tiek precīzi interpretēts un piemērots. Šā principa pamatā ir apsvērums, ka kritēriju galvenais mērķis ir nodrošināt, lai euro zonā varētu piedalīties tikai tās dalībvalstis, kuru ekonomiskie nosacījumi veicina cenu stabilitātes un euro zonas vienotības saglabāšanu. Otrkārt, konverģences kritēriji veido loģisku un saskaņotu kopumu, un tie visi jāizpilda; Līgumā kritēriji ir vienlīdz svarīgi un tiem nav hierarhijas. Treškārt, konverģences kritēriju izpildi vērtē, pamatojoties uz reāliem datiem. Ceturtkārt, konverģences kritēriju piemērošanā jāievēro konsekvence, caurredzamība un vienkāršība. Turklāt atkārtoti uzsvērts, ka konverģence jāpanāk ne tikai kādā konkrētā laikā, bet arī ilgstoši. Tāpēc valstu novērtējumos plaši aplūkota konverģences ilgspēja.

Šajā saistībā attiecīgo valstu tautsaimniecības norises tiek aplūkotas retrospektīvi, galvenokārt aptverot pēdējos 10 gadus. Tas ļauj labāk noteikt, cik lielā mērā pašreizējie sasniegumi ir patiesu strukturālo pārkārtojumu rezultāts,

kam savukārt vajadzētu uzlabot ekonomiskās konverģences ilgspējas novērtējumu.

Papildus un atbilstošā apjomā izmanto arī nākotnes perspektīvu. Šādā kontekstā īpaša uzmanība pievērsta tam, ka labvēlīgu tautsaimniecības attīstības tendenču ilgspēja galvenokārt atkarīga no atbilstošas un ilgstošas politikas reakcijas uz pašreizējām un nākotnes problēmām. Kopumā uzsvērts, ka ekonomiskās konverģences ilgspējas nodrošināšana atkarīga gan no stabila sākumstāvokļa, gan no īstenotās politikas pēc euro ieviešanas.

Vienoto sistēmu piemēro individuāli katrai no deviņām aplūkojamām dalībvalstīm. Šo valstu novērtējumi, kuros analizēts katras dalībvalsts sniegums, būtu jāizskata atsevišķi saskaņā ar Līguma 140. panta noteikumiem.

Šajā Konverģences ziņojumā ietvertie statistiskie dati atbilst stāvoklim 2010. gada 23. aprīlī. Eiropas Komisija sadarbībā ar ECB nodrošinājusi valūtas kursu un ilgtermiņa procentu likmju statistikas datus, kas izmantoti konverģences kritēriju piemērošanā (sk. arī statistikas sadaļu, tabulas un attēlus). Konverģences dati par cenu un ilgtermiņa procentu likmju dinamiku aptver periodu līdz 2010. gada martam (pēdējais mēnesis, par kuru pieejami dati par SPCI). Attiecībā uz mēneša valūtas kursu datiem šajā ziņojumā aplūkots periods beidzas 2010. gada martā, bet dienas dati ietverti līdz 2010. gada 23. aprīlim. Dati par fiskālo stāvokli aptver periodu līdz 2009. gadam. Ņemtas vērā arī dažādu avotu sniegtās prognozes kopā ar dalībvalstu jaunākajām konverģences programmām un citu informāciju, kas uzskatāma par svarīgu uz nākotni vērsta konverģences ilgspējas novērtēšanai. Eiropas Komisijas 2010. gada pavasara prognozes publiskošanas datums ir 2010. gada 5. maijs. Ziņojumā ņemta vērā arī šī prognoze. ECB Ģenerālpadome apstiprināja ziņojumu 2010. gada 11. maijā.

Attiecībā uz cenu dinamiku Līguma noteikumi un tas, kā tos piemēro ECB, atspoguļots 1. ielikumā.

CENU TENDENCES

1. Līguma noteikumi

Saskaņā ar Līguma 140. panta 1. punkta pirmo ievilkumu jānodrošina:

"augsts cenu stabilitātes līmenis; to nosaka, samērojot inflācijas līmeni attiecīgajā valstī ar inflācijas līmeni, augstākais, trijās cenu ziņā stabilākajās dalībvalstīs".

Līguma 140. pantā minētā Protokola (Nr. 13) par konverģences kritērijiem 1. pants paredz, ka:

"Līguma par Eiropas Savienības darbību 140. panta 1. punkta pirmajā ievilkumā minētās cenu stabilitātes kritērijs ir tas, ka dalībvalstī ir stabilas cenas un vienā gadā pirms novērtējuma vidējais inflācijas līmenis nepārsniedz 1.5 procentu punktus, to samērojot ar, augstākais, tādu triju dalībvalstu datiem, kur cenu stabilitāte ir vislielākā. Inflāciju mēra, salīdzinot patēriņa cenu indeksus, ņemot vērā to, ka dažādās valstīs to nosaka dažādi."

2. Līguma noteikumu piemērošana

Šajā ziņojumā ECB piemēro Līguma noteikumus šādi.

- Pirmkārt, minēto "vienā gadā pirms novērtējuma vidējo inflācijas līmeni" aprēķina, izmantojot pēdējā pieejamā 12 mēnešu vidējā SPCI rādītāja pārmaiņas salīdzinājumā ar iepriekšējo 12 mēnešu vidējo rādītāju. Tāpēc attiecībā uz inflāciju šajā ziņojumā aplūkots atsaucē periods ir no 2009. gada aprīļa līdz 2010. gada martam.
- Otrkārt, nosacījumu "tādu triju dalībvalstu dati, kur cenu stabilitāte ir vislielākā", kas izmantots atsaucē vērtības definīcijā, piemēro, izmantojot šādu triju dalībvalstu nesvērto aritmētisko vidējo inflāciju: Portugāles (−0.8%), Igaunijas (−0.7%) un Beļģijas (−0.1%). Tādējādi vidējais rādītājs ir −0.5% un, pieskaitot 1.5 procentu punktus, atsaucē vērtība ir 1.0%. Īrijā atsaucē periodā cenu attīstības tendences, kas noteica 12 mēnešu vidējo rādītāju 2010. gada martā (−2.3%), tiek uzskatītas par izņēmumu, jo šis inflācijas rādītājs ir būtiski zemāks nekā citās dalībvalstīs vairāku šai konkrētajai valstij raksturīgu faktoru dēļ. Šie faktori galvenokārt saistīti ar īpaši spēcīgo ekonomiskās aktivitātes lejupslīdi un ar to saistīto būtisko algu samazinājumu Īrijā. Tāpēc Īrijas inflācijas rādītājs atsaucē vērtības aprēķinā nav ņemts vērā, jo citādi tā iekļaušana būtu izkropļojusi atsaucē vērtību. Jāatzīmē, ka jēdziens "izņēmums" jau minēts agrākajos ECB konverģences ziņojumos (sk., piemēram, 2004. gada ziņojumu), kā arī EMI konverģences ziņojumos. Saskaņā ar šiem ziņojumiem dalībvalsts tiek uzskatīta par izņēmumu, ja tiek izpildīti divi nosacījumi: pirmkārt, tās 12 mēnešu vidējā inflācija ir ievērojami zemāka par salīdzinājamajiem rādītājiem citās dalībvalstīs, un, otrkārt, tās cenu dinamiku spēcīgi ietekmējuši ārkārtēji apstākļi. Izņēmuma metode nav mehāniska pieeja, neņemot vērā konkrētus inflācijas rādītājus, bet tika ieviesta, lai atbilstoši risinātu iespējamās būtiskās novirzes atsevišķu valstu inflācijas norisēs.

Inflāciju nosaka, pamatojoties uz SPCI, ko ievieša konverģences novērtēšanai cenu stabilitātes jomā, izmantojot salīdzināšanas metodi (sk. statistikas sadaļu). Zināšanai – euro zonas vidējās inflācijas rādītājs sniegts ziņojuma statistikas daļā.

Atšķirībā no iepriekšējiem konverģences ziņojumiem vairākās dalībvalstīs pēdējo 12 mēnešu periodā fiksēti negatīvi vidējās inflācijas rādītāji. Šajā kontekstā jāatceras, ka saskaņā ar Līgumu valsts inflācijas rādītāji tiek vērtēti relatīvajā izteiksmē, t.i., salīdzinājumā ar tām dalībvalstīm, kurās šie rādītāji ir vislabākie. Tādējādi cenu stabilitātes kritērijā ņemts vērā tas, ka kopējie šoki, ko izraisa, piemēram, globālās preču cenas, euro zonā uz laiku var novirzīt inflāciju no līmeņa, kas atbilst cenu stabilitātei vidējā termiņā. Tā kā šādi kopējie šoki ietekmē visas dalībvalstis līdzīgā veidā, lai novērtētu konverģenci, ir pareizi aplūkot dalībvalstu relatīvos inflācijas rādītājus. Aplūkojamā periodā naftas un pārtikas cenu šoki tiešām spēcīgi ietekmēja visas ES valstis. Salīdzinājumā ar 2008. gadā sasniegto rekordaugsto līmeni preču cenas būtiski samazinājās, tāpēc vairāku ES valstu inflācijas rādītāji 2009. gadā bija negatīvi. Šāds negatīvas inflācijas pagaidu periods jāatšķir no deflācijas perioda, kad notiek ilgstoša vispārējā cenu līmeņa samazināšanās, ietekmējot tirgus dalībnieku gaidas. Tādējādi, lai gan negatīva inflācija neatbilst vidēja termiņa cenu stabilitātei, gadījumos, kad īslaicīgi un vienādi faktori rada spēcīgu lejupvērstu spiedienu uz cenām, negatīvi inflācijas rādītāji veido ekonomiski nozīmīgu etalonrādītāju, attiecībā pret kuru novērtēt valsts konverģenci. Būtu maldinoši mehāniski izslēgt no aprēķina visas dalībvalstis ar negatīviem inflācijas rādītājiem tad, kad vairākām ES valstīm šādi rādītāji rodas kā negatīvu globālo cenu šoku vai ļoti sinhronizētas spēcīgas lejupslīdes sekas.

Lai spētu vispusīgāk novērtēt cenu norišu ilgtspēju, 12 mēnešu vidējā SPCI inflācija atsaucies periodā no 2009. gada aprīļa līdz 2010. gada martam tiek aplūkota, ņemot vērā dalībvalstu ekonomisko darbību cenu stabilitātes ziņā pēdējos 10 gadus. Tāpēc uzmanība pievērsta monetārās politikas virzienam, īpaši tam, vai monetārās iestādes galvenokārt koncentrējušās uz cenu stabilitātes nodrošināšanu un saglabāšanu, kā arī uz citu ekonomiskās politikas jomu ieguldījumu šā mērķa sasniegšanā. Turklāt ņemta vērā makroekonomiskās vides ietekme uz cenu stabilitātes nodrošināšanu. Cenu dinamika vērtēta pieprasījuma un piedāvājuma apstākļos, t.sk. aplūkojot arī vienības darbaspēka izmaksas un importa cenas ietekmējošos faktoros. Visbeidzot, vērtētas arī citu svarīgu cenu indeksu (piemēram, SPCI, izņemot neapstrādātu pārtiku un enerģiju, SPCI nemainīgu nodokļu gadījumā, nacionālā SPCI, privātā patēriņa deflatora, IKP deflatora un ražotāju cenu) tendences. Nākotnes perspektīvā pausts viedoklis par gaidāmajām inflācijas pārmaiņām tuvāko gadu laikā, t.sk. sniegtas svarīgāko starptautisko organizāciju un tirgus dalībnieku prognozes. Turklāt raksturoti strukturālie aspekti, kas svarīgi, lai pēc euro ieviešanas saglabātu cenu stabilitāti veicinošu vidi.

Līguma noteikumi attiecībā uz fiskālajām norisēm un tas, kā tos piemēro ECB, kopā ar procedūras jautājumiem atspoguļots 2. ielikumā.

2. ielikums

FISKĀLĀS NORISES

1. Līguma noteikumi

Saskaņā ar Līguma 140. panta 1. punkta otro ievilkumu jānodrošina:

"valsts finanšu stāvokļa stabilitāte; to konstatē, izejot no tā, vai ir sasniegts valsts budžeta stāvoklis bez pārmērīga deficīta, kā noteikts šā Līguma 126. panta 6. punktā".

Līguma 140. pantā minētā Protokola (Nr. 13) par konverģences kritērijiem 2. pants paredz, ka:

"Minētā Līguma 140. panta 1. punkta otrajā ievilkumā minētā valdības budžeta stabilitātes kritērijs ir tas, ka novērtējuma brīdī uz dalībvalsti neattiecas atbilstīgi 126. panta 6. punktam pieņemtais Padomes lēmums par pārmērīgu budžeta deficītu."

126. pantā noteikta pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūra. Saskaņā ar 126. panta 2. un 3. punktu Eiropas Komisija sagatavo ziņojumu, ja dalībvalsts neizpilda prasības attiecībā uz fiskālo disciplīnu, īpaši ja:

- a) plānotā vai reālā valdības budžeta deficīta attiecība pret IKP pārsniedz atsaucēs vērtību (kas Protokolā par pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūru noteikta kā 3% no IKP), izņemot gadījumu, kad:
  - vai nu šī attiecība ir būtiski un pastāvīgi pazeminājusies un sasniegusi atsaucēs vērtībai tuvu līmeni; vai arī
  - atsaucēs vērtība ir pārsniegta tikai izņēmuma kārtā un uz laiku un šī attiecība joprojām ir tuvu atsaucēs vērtībai;
- b) valdības parāda attiecība pret IKP pārsniedz atsaucēs vērtību (kas Protokolā par pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūru noteikta kā 60% no IKP), ja vien šī attiecība pietiekami strauji nesamazinās un netuvinās atsaucēs vērtībai.

Turklāt Komisijas sagatavotajā ziņojumā jāņem vērā tas, vai valdības budžeta deficīts pārsniedz valdības ieguldījumu izdevumus, un visi pārējie būtiskie faktori, t.sk. dalībvalsts ekonomiskā un budžeta situācija vidējā termiņā. Komisija var sagatavot ziņojumu arī tad, ja tā uzskata, ka dalībvalstij ir pārmērīga budžeta deficīta rašanās risks, lai gan kritēriji izpildīti. Ekonomikas un finanšu komiteja izsaka viedokli par Komisijas ziņojumu. Visbeidzot, saskaņā ar 126. panta 6. punktu Padome, pamatojoties uz Komisijas ieteikumu un ņemot vērā visas piezīmes, kuras, iespējams, vēlas paust attiecīgā dalībvalsts, ievērojot kvalificētu balsu vairākumu un neiesaistot attiecīgo dalībvalsti, un pēc vispārējā novērtējuma nolemj, vai šajā dalībvalstī ir pārmērīgs budžeta deficīts.

2. Līguma noteikumu piemērošana

Konverģences novērtēšanai ECB pauž viedokli par fiskālajām norisēm. Vērtējot ilgtermiņu, ECB aplūko fiskālo norišu galvenos rādītājus no 2000. gada līdz 2009. gadam, prognozes un problēmas valsts finanšu jomā un analizē saiknes starp deficīta un parāda norisēm.

ECB un Komisijai ir atšķirīgas lomas saskaņā ar 126. pantu: ECB nav oficiāli iesaistīta pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūrā. ECB ziņojumā tiek tikai norādīts, vai valsts pakļauta pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūrai.

Attiecībā uz Līguma noteikumu, ka parāda attiecībai, kas pārsniedz 60% no IKP, būtu "pietiekami strauji jāsamazinās un jātuvinās atsaucēs vērtībai", ECB novērtē iepriekšējās un nākotnes parāda rādītāja tendences.

Fiskālo norišu vērtējums balstīts uz datiem, kas iegūti, pamatojoties uz nacionālajiem kontiem saskaņā ar Eiropas Kontu sistēmu 1995 (sk. statistikas sadaļu). Lielāko daļu šajā ziņojumā sniegto rādītāju 2010. gada aprīlī nodrošināja Komisija, un tie ietver datus par valdības fiskālo situāciju no 2000. gada līdz 2009. gadam un Komisijas prognozes 2010. gadam.

Attiecībā uz valsts finanšu ilgtspēju atsaucēs gada (2009. gads) rezultāti aplūkoti, ņemot vērā dalībvalsts darbību pēdējos 10 gados. Vispirms tiek vērtēta deficīta rādītāja dinamika. Šajā kontekstā ieteicams ņemt vērā, ka valsts gada deficīta rādītāja pārmaiņas parasti nosaka dažādi faktori. To ietekmi bieži iedala, no vienas puses, "cikliskā ietekmē", kas atspoguļo deficīta reakciju uz ekonomiskā cikla pārmaiņām, un, no otras puses, "necikliskā ietekmē", ko bieži izmanto strukturālo vai pastāvīgu fiskālās politikas korekciju atspoguļošanai. Taču ne vienmēr var uzskatīt, ka šāda necikliska ietekme, kāda uzrādīta šajā ziņojumā, pilnībā atspoguļo fiskālo pozīciju strukturālās pārmaiņas, jo tā ietver īslaicīgu ietekmi uz budžeta bilanci, ko izraisa gan politikas pasākumu, gan īpašu faktoru ietekme. Īpaši grūti novērtēt, kā strukturālās budžeta pozīcijas mainījušās krīzes laikā, ņemot vērā potenciālā ražošanas apjoma līmeņa un pieauguma tempa nenoteiktību. Kas attiecas uz citiem fiskālajiem rādītājiem, sīkāk aplūkotas arī valdības ieņēmumu un izdevumu iepriekšējās tendences.

Pēc tam tiek vērtēta valdības parāda rādītāja dinamika un to noteicošie faktori šajā periodā, t.i., nominālā IKP pieauguma tempa un procentu likmju starpība, sākotnējā bilance un deficīta-parāda korekcija. Šāda perspektīva var sniegt papildu informāciju par to, cik lielā mērā makroekonomiskā vide, īpaši izaugsmes

temps un procentu likmes, ietekmējusi parāda dinamiku. Tā var arī nodrošināt plašāku informāciju par fiskālās konsolidācijas centieni nozīmi, kā atspoguļots sākotnējā bilancē, un īpašu faktoru nozīmi deficīta-parāda korekcijā. Turklāt aplūkota valdības parāda struktūra, īpaši pievēršoties īstermiņa parāda īpatsvaram un ārvalstu valūtas parāda īpatsvaram un to dinamikai. Salīdzinot šos apjomus ar pašreizējo parāda rādītāja līmeni, parādīts fiskālo bilanci jutīgums pret valūtas kursu un procentu likmju pārmaiņām.

Vērtējot nākotnes perspektīvas, tiek aplūkoti valsts budžeta plāni un jaunākās Eiropas Komisijas prognozes 2010. gadam un ņemta vērā konverģences programmā noteiktā vidējā termiņa fiskālā stratēģija, ietverot Stabilitātes un izaugsmes paktā paredzētā attiecīgās dalībvalsts vidējā termiņa budžeta mērķa prognozētās izpildes, kā arī parāda rādītāja perspektīvas novērtējumu, ņemot vērā pašreizējo fiskālo politiku. Visbeidzot, tiek uzsvērti ilgtermiņa uzdevumi budžeta pozīciju ilgtspējas saglabāšanai un plašas konsolidācijas jomas, īpaši tās, kas attiecas uz nefondēto valsts pensiju sistēmu sakarā ar demogrāfiskajām pārmaiņām un valdības iespējamām saistībām, īpaši finanšu un ekonomiskās krīzes laikā.

Līguma noteikumi attiecībā uz valūtas kursa dinamiku un tas, kā to piemēro ECB, atspoguļots 3. ielikumā.

3. ielikums

VALŪTAS KURSA DINAMIKA

1. Līguma noteikumi

Saskaņā ar Līguma 140. panta 1. punkta trešo ievilkumu jānodrošina, ka:

"vismaz divus gadus attiecīgās valsts valūtas kursa svārstības palikušas Eiropas Monetārās sistēmas valūtas kursa mehānisma noteiktajās robežās un šīs valsts valūta nav devalvēta attiecībā pret euro".

Līguma 140. panta 1. punktā minētā Protokola (Nr. 13) par konverģences kritērijiem 3. pants paredz, ka:

"Kritērijs minētā Līguma 140. panta 1. punkta trešajā ievilkumā minētajai dalībai Eiropas Monetārās sistēmas valūtas kursa mehānismā ir tāds, ka dalībvalsts vismaz divus gadus pirms novērtējuma bez lielām grūtībām ievērojusi paredzētās normālās svārstību robežas Eiropas Monetārās sistēmas valūtas kursa mehānismā. Proti, dalībvalsts šajā laikā pēc savas iniciatīvas nav devalvējusi savas valūtas divpusējo centrālo kursu attiecībā pret euro."

2. Līguma noteikumu piemērošana

Attiecībā uz valūtas kursa stabilitāti ECB novērtē, vai valsts bez nopietnām problēmām piedalījies VKM II (kas no 1999. gada janvāra aizstāja VKM) vismaz divus gadus pirms konverģences novērtējuma, jo īpaši nemazinot savas valūtas kursu attiecībā pret euro. Īsāka dalības laika gadījumos valūtas kursa dinamika aplūkota divu gadu atsaucē periodā, kā tas darīts iepriekšējos ziņojumos.

Novērtējot valūtas kursa stabilitāti attiecībā pret euro, uzmanība pievērsta tam, vai valūtas kurss ir tuvu VKM II centrālajam kursam, ņemot vērā arī faktorus, kuri varētu veicināt attiecīgā valūtas kursa kāpumu, kas atbilst iepriekš izmantotajai pieejai. Tāpēc svārstību koridora diapazons VKM II nerada problēmas valūtas kursa stabilitātes kritērija novērtēšanā.

Turklāt jautājumu par to, vai valstij nav bijušas "lielas grūtības", parasti izskata šādi: 1) novērtējot valūtas kursa novirzi no VKM II centrālā kursa attiecībā pret euro, 2) izmantojot rādītājus, piemēram, valūtas kursa svārstības attiecībā pret euro un to tendenci, kā arī īstermiņa procentu likmju starpības attiecībā pret euro zonu un to dinamiku, 3) apsverot ārvalstu valūtas intervencu nozīmi un 4) izvērtējot starptautisko finanšu palīdzības programmu nozīmi valūtas stabilizēšanā.

Šā ziņojuma atsaucē periods ir no 2008. gada 24. aprīļa līdz 2010. gada 23. aprīlim. Visi divpusējie valūtas kursi ir oficiālie ECB atsaucē kursi (sk. statistikas sadaļu).

Trīs no šajā ziņojumā vērtētajām dalībvalstīm pašlaik piedalās VKM II. Igaunija un Lietuva piedalās VKM II kopš 2004. gada 28. jūnija. Latvija pievienojās mehānismam 2005. gada

2. maijā. Atsaucē periodā vērotās šo valstu valūtu kursu svārstības attiecībā pret euro tiek analizētas kā novirze no attiecīgās VKM II centrālās paritātes. Šajā ziņojumā ietverto

pārējo sešu dalībvalstu 2008. gada aprīlī vērotie vidējie valūtu kursi attiecībā pret euro izmantoti kā etalons ilustratīvā nolūkā, jo nav noteikts VKM II centrālais kurss. Tas tiek veikts saskaņā ar iepriekšējos ziņojumos iedibināto kārtību un neatspoguļo nekādu valūtas kursa atbilstības vērtējumu.

Papildus nominālā valūtas kursa pārmaiņām attiecībā pret euro īsumā aplūkoti dati, kas liecina par pašreizējā valūtas kursa stabilitāti. Tie ir dati par reālo divpusējo un efektīvo valūtas kursu dinamiku, kā arī maksājumu bilances tekošā, kapitāla un finanšu konta dati. Kopējā ārējā parāda un starptautisko investīciju bilances pārmaiņas arī tiek vērtētas ilgākos laika periodos. Sadaļās par valūtas kursa

dinamiku aplūkoti arī attiecīgās valsts integrācijas euro zonā līmeņa rādītāji. To vērtē ārējās tirdzniecības (eksports un imports), kā arī finanšu integrācijas izteiksmē. Visbeidzot, sadaļās par valūtas kursa dinamiku aplūkots, vai attiecīgās valstis izmantoja centrālās bankas likviditātes palīdzību vai atbalstu attiecībā uz maksājumu bilanci – vai nu divpusēju, vai no starptautiskajām institūcijām, piemēram, SVF vai Eiropas Savienības. Tiek izskatīta gan reālā, gan piesardzības nolūkā pieprasītā palīdzība, t.sk. pieeja piesardzības nolūkā pieprasītajam finansējumam SVF elastīgās kredītlīnijas veidā.

Līgumā ietvertie noteikumi attiecībā uz ilgtermiņa procentu likmju dinamiku un tas, kā tos piemēro ECB, atspoguļots 4. ielikumā.

4. ielikums

ILGTERMIŅA PROCENTU LIKMJU DINAMIKA

1. Līguma noteikumi

Līguma 140. panta 1. punkta ceturtajā ievilkumā prasīta:

"stabilitāte, ko dalībvalsts, uz kuru attiecas izņēmums, panākusi konverģencē un Eiropas Monetārās sistēmas valūtas kursa mehānismā, kuru atspoguļo ilgtermiņa procentu likmes".

Līguma 140. pantā minētā Protokola (Nr. 13) par konverģences kritērijiem 4. pants paredz, ka:

"Minētā Līguma 140. panta 1. punkta ceturtajā ievilkumā minētās procentu likmju konverģences kritērijs ir tāds, ka dalībvalsts vidējā nominālā ilgtermiņa procentu likme, kas pirms novērtējuma novērota vienu gadu, pārsniedz ne vairāk kā par 2 procentu punktiem likmes, augstākais, trijās dalībvalstīs, kur cenu stabilitāte ir vislielākā. Procentu likmes mēra, par pamatu ņemot valdības ilgtermiņa obligācijas vai līdzīgus vērtspapīrus un ņemot vērā to, ka dažādās valstīs tās nosaka dažādi."

2. Līguma noteikumu piemērošana

Šajā ziņojumā ECB piemēro Līguma noteikumus šādi.

Pirmkārt, attiecībā uz "vidējo nominālo ilgtermiņa procentu likmi", kas "pirms novērtējuma novērota vienu gadu"; ilgtermiņa procentu likme tiek aprēķināta kā vidējais aritmētiskais rādītājs pēdējos 12 mēnešos, par kuru bijuši pieejami SPCI dati. Šajā ziņojumā aplūkots atsaucē periods ir no 2009. gada aprīļa līdz 2010. gada martam.

Otrkārt, nosacījums "augstākais, trijās dalībvalstīs, kur cenu stabilitāte ir vislielākā", kas izmantots atsauces vērtības definēšanai; to lieto, izmantojot ilgtermiņa procentu likmju nesvērto vidējo aritmētisko rādītāju tajās pašās trijās ES valstīs, kuru dati lietoti cenu stabilitātes kritērija novērtēšanas atsauces vērtības aprēķinā (sk. 1. ielikumu). Taču viena no valstīm, kurā cenu stabilitāte ir vislielākā, ir Igaunija, kurai nav saskaņotas ilgtermiņa procentu likmes, tāpēc atsauces vērtības aprēķinā Igaunija nav ņemta vērā. Šajā ziņojumā aplūkotajā atsauces periodā divu valstu ar labākajiem cenu stabilitātes rādītājiem ilgtermiņa procentu likmes bija 3.8% (Beļģijā) un 4.2% (Portugālē); tādējādi vidējā procentu likme ir 4.0% un, pieskaitot 2 procentu punktus, atsauces vērtība ir 6.0%.

Procentu likmes aprēķinātas, pamatojoties uz pieejamām saskaņotajām ilgtermiņa procentu likmēm, kuras noteiktas konverģences novērtēšanai (sk. statistikas sadaļu).

Valstī, kurā nav pieejama saskaņota ilgtermiņa procentu likme, veic pēc iespējas plašu finanšu tirgu analīzi, ņemot vērā starpību lielumu, kuras iegūtas tieši no monetārās un finanšu statistikas, valsts kredītreitingus un citus būtiskus rādītājus, lai novērtētu dalībvalsts panākto stabilitāti konverģencē un dalībā VKM II.

Kā jau minēts, Līgumā precīzi sniegta atsauce uz "konverģences stabilitāti", ko atspoguļo ilgtermiņa procentu likmes. Tāpēc norises atsauces periodā no 2009. gada aprīļa līdz 2010. gada martam aplūkotas saistībā ar ilgtermiņa procentu likmju tendencēm pēdējos 10 gados (vai citā periodā, par kuru pieejami dati) un galvenajiem faktoriem, kas nosaka to atšķirības salīdzinājumā ar euro zonā dominējošo vidējo ilgtermiņa procentu likmi. Ziņojumā šīs analīzes pamatojumam sniegta arī informācija par finanšu tirgus apjomu un attīstību. Tās pamatā ir trīs rādītāji (sabiedrību emitēto apgrozībā esošo parāda vērtspapīru apjoms, akciju tirgus kapitalizācija un iekšzemes banku veiktā privātā sektora kredītēšana), kas kopā katrā valstī nosaka kapitāla tirgu apjomu.

Visbeidzot, saskaņā ar Līguma 140. panta 1. punktu šajā ziņojumā jāanalizē vairāki citi svarīgi faktori, t.i., "tirgu integrācijas rezultāti, bilances tekošā konta stāvoklis un dinamika, kā arī vienības darbaspēka izmaksu un citu cenu indeksu attīstības vērtējums". Šie faktori aplūkoti 5. nodaļā atbilstoši jau minētajiem atsevišķajiem kritērijiem. Ņemot vērā euro ieviešanu 1999. gada 1. janvārī, ECU attīstība vairs netiek aplūkota.

2.2. NACIONĀLO TIESĪBU AKTU ATBILSTĪBA LĪGUMAM

2.2.1. IEVADS

Saskaņā ar Līguma 140. panta 1. punktu ECB (un Eiropas Komisijai) vismaz reizi divos gados vai pēc tādas dalībvalsts pieprasījuma, uz kuru attiecas izņēmums, jā sagatavo ziņojums Padomei par panākumiem, ko guvušas dalībvalstis, uz kurām attiecas izņēmums, to saistību izpildē, kuras attiecas uz pilntiesīgu dalību ekonomikas un monetārajā savienībā. Šajos ziņojumos jāiekļauj katras dalībvalsts, uz kuru attiecas izņēmums, nacionālo tiesību aktu, t.sk. NCB statūtu, novērtējums par atbilstību Līguma 130. un 131. pantam un Statūtiem. Šādu Līgumā noteiktu pienākumu dalībvalstīm, uz kurām attiecas izņēmums, dēvē arī par tiesisko konverģenci. Vērtējot tiesisko konverģenci, ECB neaprobežojas tikai ar nacionālo tiesību aktu formālu novērtējumu, bet var arī apsvērt, vai attiecīgo nosacījumu ieviešana atbilst Līguma un Statūtu garam. ECB īpašas bažas rada jebkuras pazīmes, ka uz dažu dalībvalstu NCB lēmēj institūcijām tiek izdarīts spiediens, kas neatbilst Līguma garam attiecībā uz centrālo banku neatkarību. ECB arī uzskata,

ka nepieciešama raita un nepārtraukta NCB lēmējinstītūciju darbība. Pirms ECB sniegs galīgu pozitīvu novērtējumu, atzīstot, ka dalībvalsts nacionālie tiesību akti atbilst Līgumam un Statūtiem, tā rūpīgi uzraudzīs visas norises.

DALĪBVALSTIS, UZ KURĀM ATTIECAS IZŅĒMUMS, UN TIESISKĀ KONVERĢENCE

Bulgārija, Čehijas Republika, Igaunija, Latvija, Lietuva, Ungārija, Polija, Rumānija un Zviedrija, kuru nacionālie tiesību akti tiek vērtēti šajā ziņojumā, ir dalībvalstis, uz kurām attiecas izņēmums, t.i., tās vēl nav ieviesušas euro. Zviedrija kļuva par dalībvalsti, uz kuru attiecas izņēmums, ar Padomes 1998. gada maija lēmumu.¹ Attiecībā uz pārējām minētajām dalībvalstīm akta par pievienošanās nosacījumiem 4. pants² un 5. pants³ nosaka: "Katra jaunā dalībvalsts no pievienošanās dienas piedalās Ekonomikas un monetārajā savienībā kā dalībvalsts, uz ko attiecas izņēmums, kā tā definēta [Līguma 139. pantā]."

ECB izvērtējusi tiesiskās konverģences pakāpi Bulgārijā, Čehijas Republikā, Igaunijā, Latvijā, Lietuvā, Ungārijā, Polijā, Rumānijā un Zviedrijā, kā arī likumdošanas pasākumus, kas veikti vai kas tām jāveic, lai šo mērķi sasniegtu. Šajā ziņojumā nav aplūkotas Dānija un Lielbritānija, kas ir dalībvalstis ar īpašu statusu un kas vēl nav ieviesušas euro.

Protokolā (Nr. 16) par dažiem nosacījumiem attiecībā uz Dāniju, kas pievienots Līgumiem, noteikts, ka, ņemot vērā 1993. gada 3. novembrī Padomei sniegto Dānijas valdības paziņojumu, uz Dāniju attiecas izņēmums un tā atcelšanas procedūra tiks uzsākta tikai pēc Dānijas lūguma. Tā kā Līguma 130. pants attiecas uz Dāniju, *Danmarks Nationalbank* jāpilda centrālās bankas neatkarības prasības. EMI 1998. gada Konverģences ziņojumā secināts, ka šis noteikums izpildīts. Dānijas konverģences līmenis nav vērtēts kopš 1998. gada tās īpašā statusa dēļ. Līdz laikam, kad Dānija Padomei paziņos par nodomu ieviest euro, *Danmarks Nationalbank* nav jābūt tiesiski integrētai Eurosistēmā un neviens Dānijas tiesību akts nav jāpielāgo.

Saskaņā ar Protokolu (Nr. 15) par atsevišķiem nosacījumiem attiecībā uz Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienoto Karalisti, kas pievienots Līgumiem, Lielbritānijai nav pienākuma ieviest euro, ja vien tā nepaziņo Padomei par nodomu to darīt. 1997. gada 30. oktobrī Lielbritānija iesniedza Padomei paziņojumu, ka neieviesīs euro 1999. gada 1. janvārī, un situācija nav mainījusies. Saskaņā ar šo paziņojumu atsevišķi Līguma (t.sk. 130. un 131. panta) un Statūtu noteikumi uz Lielbritāniju neattiecas. Tāpēc pašlaik nav likumīgas prasības nodrošināt, lai nacionālie tiesību akti (t.sk. *Bank of England Statūti*) atbilstu Līgumam un Statūtiem.

Tiesiskās konverģences vērtēšanas mērķis ir veicināt Padomes lēmumus par to, kuras dalībvalstis izpilda "saistības attiecībā uz ekonomiskās un monetārās savienības izveidi" (Līguma 140. panta 1. punkts). Tiesiskajā jomā šādi nosacījumi īpaši attiecas uz centrālās bankas neatkarību un NCB tiesisko integrāciju Eurosistēmā.

TIESISKĀ NOVĒRTĒJUMA STRUKTŪRA

Tiesiskajā novērtējumā kopumā ievērota iepriekšējo ECB un EMI tiesiskās konverģences ziņojumu – konkrēti, ECB 2008. gada maija Konverģences ziņojuma (par Bulgāriju, Čehijas Republiku, Igauniju, Latviju, Lietuvu, Ungāriju, Poliju, Rumāniju, Slovākiju un Zviedriju), 2007. gada maija Konverģences ziņojuma (par Kipru un Maltu), 2006. gada decembra Konverģences ziņojuma (par Čehijas Republiku, Igauniju, Kipru, Latviju, Ungāriju, Maltu,

- 1 Padomes 1998. gada 3. maija Lēmums 98/317/EK saskaņā ar Līguma 109.j panta 4. punktu (OV L 139, 11.05.1998., 30. lpp). PIEZĪME. Lēmuma 98/317/EC nosaukums attiecas uz Eiropas Kopienas dibināšanas līgumu (pirms Līguma pantu numerācijas maiņas saskaņā ar Amsterdamas Līguma 12. pantu); šis noteikums atcelts saskaņā ar Lisabonas Līgumu.
- 2 Akts par Čehijas Republikas, Igaunijas Republikas, Kipras Republikas, Latvijas Republikas, Lietuvas Republikas, Ungārijas Republikas, Maltas Republikas, Polijas Republikas, Slovēnijas Republikas un Slovākijas Republikas pievienošanās nosacījumiem un pielāgojumiem Līgumos, kas ir Eiropas Savienības pamatā (OV L 236, 23.09.2003., 34. lpp.).
- 3 Bulgārijas un Rumānijas gadījumā sk. Akta par Bulgārijas Republikas un Rumānijas pievienošanās nosacījumiem un pielāgojumiem Līgumos, kas ir Eiropas Savienības pamatā, 5. pantu (OV L 157, 21.06.2005., 204. lpp.).

Poliju, Slovākiju un Zviedriju), 2006. gada maija Konverģences ziņojuma (par Lietuvu un Slovēniju), 2004. gada oktobra Konverģences ziņojuma (par Čehijas Republiku, Igauniju, Kipru, Latviju, Lietuvu, Ungāriju, Maltu, Poliju, Slovēniju, Slovākiju un Zviedriju), 2002. gada maija Konverģences ziņojuma (par Zviedriju) un 2000. gada aprīļa Konverģences ziņojuma (par Grieķiju un Zviedriju), kā arī EMI 1998. gada marta Konverģences ziņojuma – uzbūve.

Nacionālo tiesību aktu atbilstība aplūkota, ņemot vērā tiesību aktus, kas stājās spēkā pirms 2010. gada 12. marta.

2.2.2. PIELĀGOŠANAS IESPĒJAS

2.2.2.1. PIELĀGOŠANAS JOMAS

Lai noteiktu jomas, kurās nepieciešama nacionālo tiesību aktu pielāgošana, tiek vērtēti šādi jautājumi:

- atbilstība NCB neatkarības noteikumiem Līgumā (130. pants) un Statūtos (7. un 14.2. pants), kā arī atbilstība konfidencialitātes noteikumiem (Statūtu 37. pants);
- atbilstība monetārās finansēšanas (Līguma 123. pants) un privileģētās piekļuves aizliegumam (Līguma 124. pants) un vienotas euro rakstības ievērošana, kas prasīta Savienības tiesībās; un
- NCB tiesiskā integrācija Eurosistēmā (īpaši saistībā ar Statūtu 12.1. un 14.3. pantu).

2.2.2.2. "SADERĪBA" PRETĒJI "SASKAŅOŠANAI"

Līguma 131. pantā noteikts, ka jānodrošina, lai nacionālie tiesību akti ir "saderīgi" ar Līgumiem un Statūtiem; visas neatbilstības jānovērš. Šā nosacījuma izpildes nepieciešamību neietekmē ne Līgumu un Statūtu prioritāte pār nacionālajiem tiesību aktiem, ne neatbilstības raksturs.

Nacionālajiem tiesību aktiem izvirzīta "saderības" prasība nenozīmē, ka Līgums nosaka prasību "saskaņot" NCB statūtus savstarpēji vai ar Statūtiem. Nacionālās atšķirības var turpināt

pastāvēt tiktāl, ciktāl tās neapdraud Savienības ekskluzīvo kompetenci monetārajās jautājumos. Statūtu 14.4. pantā tiešām noteikts, ka NCB var veikt uzdevumus, kas nav minēti Statūtos, ar noteikumu, ka tie nav pretrunā ar ECBS mērķiem un uzdevumiem. Nosacījumi, kas atļauj šādu papildu funkciju iekļaušanu NCB statūtos, skaidri atspoguļo situācijas, kurās var saglabāties atšķirības. Tātad termins "saderīgs" vairāk liecina, ka nacionālie tiesību akti un NCB statūti jākorrigē, lai novērstu neatbilstības Līgumiem un Statūtiem un nodrošinātu NCB integrāciju ECBS nepieciešamajā līmenī. Īpaši jāmaina jebkādi nosacījumi, kas ierobežo Līgumā noteikto NCB neatkarību un tās kā ECBS neatņemamas daļas nozīmi. Tāpēc paļaušanās vienīgi uz Savienības tiesību aktu prioritāti pār nacionālajiem tiesību aktiem nav pietiekama, lai to panāktu.

Līguma 131. pantā noteiktais pienākums aptver tikai nesaderību ar Līgumiem un Statūtiem. Tomēr nacionālie tiesību akti, kas neatbilst Savienības sekundārajiem tiesību aktiem, ar tiem jāaskaņo. Savienības tiesību aktu prioritāte neietekmē nacionālo tiesību aktu pielāgošanas pienākumu. Šī vispārīgā prasība izriet ne vien no Līguma 131. panta, bet arī no Eiropas Savienības Tiesas prakses.⁴

Līgumi un Statūti neparedz veidu, kādā jāpielāgo nacionālie tiesību akti. To var veikt, atsaucoties uz Līgumu un Statūtiem vai inkorporējot to nosacījumus un atsaucoties uz tiem, vai novēršot neatbilstības, vai apvienojot minētās metodes.

Turklāt papildus pārējam, lai nodrošinātu un saglabātu nacionālo tiesību aktu atbilstību Līgumiem un Statūtiem, Savienības institūcijām un dalībvalstīm jākonsultējas ar ECB par tās kompetencē esošo tiesību aktu projektu nosacījumiem saskaņā ar Līguma 127. panta 4. punktu un 282. panta 5. punktu, kā arī Statūtu 4. pantu. Padomes 1998. gada 29. jūnija Lēmums 98/415/EK par valstu iestāžu

⁴ Sk. arī Lietu 167/73 "Eiropas Kopienu Komisija pret Francijas Republiku" [1974] ECR 359 (*Code du Travail Maritime*).

konsultēšanos ar Eiropas Centrālo banku par tiesību aktu projektiem⁵ nepārprotami prasa, lai dalībvalstis veiktu vajadzīgos pasākumus šā pienākuma izpildes nodrošināšanai.

2.2.3. NCB NEATKARĪBA

Attiecībā uz centrālās bankas neatkarību un konfidencialitāti dalībvalstīs, kas Savienībai pievienojās 2004. vai 2007. gadā, bija jāpieskaņo nacionālie tiesību akti, lai izpildītu attiecīgos Līguma un Statūtu nosacījumus un tie stātos spēkā attiecīgi 2004. gada 1. maijā un 2007. gada 1. janvārī. Zviedrijai nepieciešamā pielāgošana bija jāveic līdz ECBS izveidei 1998. gada 1. jūnijā.

CENTRĀLĀS BANKAS NEATKARĪBA

EMI 1995. gada novembrī izstrādāja centrālās bankas neatkarības pazīmju sarakstu (tas vēlāk detalizēti aprakstīts 1998. gada Konverģences ziņojumā), kas tolaik bija dalībvalstu nacionālo tiesību aktu, īpaši NCB statūtu, novērtējuma pamats. Centrālās bankas neatkarības jēdziens ietver dažādus neatkarības veidus, t.i., funkcionālo, institucionālo, personisko un finansiālo, kas vērtējami atsevišķi. Dažu pēdējo gadu laikā šo centrālās bankas neatkarības aspektu analīze precizēta ECB sniegtajos atzinumos. Šie aspekti veido pamatu dalībvalstu, uz kurām attiecas izņēmums, nacionālo tiesību aktu un Līgumu un Statūtu konverģences pakāpes novērtējumam.

FUNKCIONĀLĀ NEATKARĪBA

Centrālās bankas neatkarība nav pašmērķis, bet gan līdzeklis tāda mērķa sasniegšanai, kam jābūt skaidri noteiktam un dominējošam salīdzinājumā ar jebkuru citu mērķi. Funkcionālajai neatkarībai nepieciešams katras NCB galveno mērķi noteikt nepārprotami, juridiski precīzi un saskaņā ar Līgumā noteikto galveno mērķi – cenu stabilitāti. To sasniedz, nodrošinot NCB ar līdzekļiem un instrumentiem, kas vajadzīgi šāda mērķa sasniegšanai neatkarīgi no jebkuras citas institūcijas. Līguma prasība attiecībā uz centrālās bankas neatkarību atspoguļo vispārējo viedokli, ka galveno mērķi – cenu stabilitāti –

vislabāk nodrošinās pilnīgi neatkarīga institūcija ar precīzi formulētām pilnvarām. Centrālo banku neatkarība pilnībā savienojama ar NCB atbildību par to pieņemtajiem lēmumiem, kas ir svarīgs aspekts, lai veicinātu uzticēšanos banku neatkarīgajam statusam. Tas ietver caurredzamību un dialogu ar trešām personām.

Attiecībā uz termiņiem Līgumā nav precīzi noteikts, kad to dalībvalstu NCB, uz kurām attiecas izņēmums, jāizpilda galvenais – cenu stabilitātes – mērķis, kas noteikts Līguma 127. panta 1. punktā, 282. panta 2. punktā un Statūtu 2. pantā. Zviedrijas gadījumā nav skaidrs, vai šā pienākuma izpilde būtu jāsāk no ECBS izveides brīža vai no euro ieviešanas brīža. Attiecībā uz dalībvalstīm, kas ES pievienojās 2004. gada 1. maijā vai 2007. gada 1. janvārī, nav skaidrs, vai pienākuma izpilde būtu jāsāk no pievienošanās datuma vai no euro ieviešanas brīža. Lai gan Līguma 127. panta 1. punkts neattiecas uz dalībvalstīm, uz kurām attiecas izņēmums (sk. Līguma 139. panta 2. punkta c) daļu), Statūtu 2. pants attiecas uz šādām dalībvalstīm (sk. Statūtu 42.1. pantu). ECB uzskata, ka pienākumu par NCB galveno mērķi noteikt cenu stabilitāti jāsāk pildīt no 1998. gada 1. jūnija Zviedrijas gadījumā un no 2004. gada 1. maija un 2007. gada 1. janvāra – to dalībvalstu gadījumā, kuras šajos datumos pievienojās ES. Tas pamatojas uz to, ka viens no Savienības pamatprincipiem, t.i., cenu stabilitāte (Līguma 119. pants), piemērojams arī tām dalībvalstīm, uz kurām attiecas izņēmums. Tas pamatojas arī uz Līguma mērķi visām dalībvalstīm censties panākt makroekonomisko konverģenci, t.sk. cenu stabilitāti, kas ir šo regulāro ECB un Eiropas Komisijas ziņojumu nolūks. Šāds secinājums balstās arī uz nepieciešamo centrālās bankas neatkarības *ratio legis*, kas pamatota tikai tad, ja prioritāte ir vispārējais cenu stabilitātes mērķis.

Valstu novērtējumi šajā ziņojumā balstās uz šiem secinājumiem attiecībā uz laiku, kad to

5 OV L 189, 03.07.1998., 42. lpp.

dalībvalstu NCB, uz kurām attiecas izņēmums, ir pienākums noteikt cenu stabilitāti kā galveno mērķi.

INSTITUCIONĀLĀ NEATKARĪBA

Institucionālās neatkarības princips nepārprotami pausts Līguma 130. pantā un Statūtu 7. pantā. Abu šo pantu nosacījumi aizliedz NCB un to lēmējinstītūciju locekļiem lūgt vai pieņemt norādījumus no Savienības iestādēm vai institūcijām, no jebkuras dalībvalsts valdības vai kādas citas institūcijas. Turklāt tie aizliedz Savienības iestādēm, institūcijām, birojiem un aģentūrām, kā arī dalībvalstu valdībām censties ietekmēt tos NCB lēmējinstītūciju locekļus, kuru lēmumi var ietekmēt NCB veicamu ar ECBS saistītu uzdevumu izpildi.

Vienalga, vai NCB ir valsts institūcija, īpaša publisko tiesību institūcija vai tikai akciju sabiedrība, pastāv risks, ka īpašnieks, pamatojoties uz īpašumtiesībām, var ietekmēt šādu lēmumu pieņemšanu attiecībā uz uzdevumiem, kas saistīti ar ECBS. Šāda ietekme, kas īstenota, izmantojot akcionāru tiesības vai citādi, var ietekmēt NCB neatkarību, tāpēc tā jāierobežo ar likumu.

Aizliegums sniegt norādījumus

Trešo personu tiesības sniegt norādījumus NCB, to lēmējinstītūcijām vai šo lēmējinstītūciju locekļiem nav savienojamas ar Līgumu un Statūtiem, ja tas skar ar ECBS saistītus uzdevumus.

Jebkurai NCB iesaistīšanai finansiālās stabilitātes nostiprināšanas pasākumu īstenošanā jābūt savienojamai ar Līgumu, t.i., NCB funkcijas jāveic veidā, kas pilnībā atbilst NCB institucionālajai un finansiālajai neatkarībai, lai nodrošinātu Līgumā un Statūtos noteikto uzdevumu atbilstošu izpildi. Ja nacionālie tiesību akti nosaka NCB funkcijas, kas pārsniedz padomdevēja funkcijas un prasa uzņemties papildu uzdevumus, jānodrošina, ka šo uzdevumu īstenošana neietekmē NCB spējas pildīt ar ECBS saistītus uzdevumus ne operacionālā, ne finansiālā ziņā⁶.

Aizliegums apstiprināt, apturēt, anulēt vai atlikt lēmumus

Trešo personu tiesības apstiprināt, apturēt, anulēt vai atlikt NCB lēmumus nav savienojamas ar Līgumu un Statūtiem, ja tas skar ar ECBS saistītus uzdevumus.

Aizliegums uz likumiska pamata cenzēt lēmumus

Citu institūciju, izņemot neatkarīgas tiesas, tiesības uz likumiska pamata cenzēt ar ECBS uzdevumu izpildi saistītus lēmumus nav savienojamas ar Līgumu un Statūtiem, jo šo uzdevumu izpildi nedrīkst pakļaut vērtēšanai politiskā līmenī. NCB prezidenta tiesības apturēt ECBS vai NCB lēmējinstītūcijas likumīgi pieņemta lēmuma izpildi un pēc tam to iesniegt politiskām institūcijām galīgā lēmuma pieņemšanai būtu līdzvērtīgas norādījumu lūgšanai no trešām personām.

Aizliegums ar balsstiesībām piedalīties NCB lēmējinstītūcijās

Trešo personu pārstāvju dalība NCB lēmējinstītūcijās ar tiesībām balsot par jautājumiem, kas skar NCB veicamu ar ECBS saistītu uzdevumu izpildi, pat ja šāda balss nav izšķiroša, nav savienojama ar Līgumu un Statūtiem.

Aizliegums ex ante sniegt ieteikumus par NCB lēmumiem

NCB ar likumu noteikts pienākums *ex ante* konsultēties ar trešām personām nodrošina tām oficiālu mehānismu galīgā lēmuma ietekmēšanai, tāpēc nav savienojams ar Līgumu un Statūtiem.

Tomēr NCB un trešo personu dialogs, pat ja tā pamatā ir likumā noteikti pienākumi sniegt informāciju un apmainīties viedokļiem, atbilst centrālās bankas neatkarībai ar nosacījumu, ka:

- nenotiek iejaukšanās NCB lēmējinstītūciju locekļu neatkarībā;

⁶ Atzinums CON/2009/93. Visi ECB atzinumi publicēti ECB interneta lapā www.ecb.europa.eu.

- pilnībā tiek respektēts NCB prezidentu kā ECB Ģenerālpadomes locekļu īpašais statuss;
- tiek ievērotas Statūtos noteiktās konfidencialitātes prasības.

NCB lēmējinstītūciju locekļu atbrīvošana no pienākumiem

Statūtu nosacījumos attiecībā uz trešo personu (piemēram, valdību) īstenoto NCB lēmējinstītūciju locekļu atbrīvošanu no pienākumiem (piemēram, saistībā ar pārskatiem) jāietver atbilstošas garantijas, lai šādas pilnvaras neaizskartu atsevišķa NCB locekļa spējas patstāvīgi pieņemt ar ECBS uzdevumiem saistītus lēmumus (vai izpildīt ECBS līmenī pieņemtus lēmumus). Šajā nolūkā NCB statūtos ieteikts iekļaut skaidri paustu noteikumu.

PERSONISKĀ NEATKARĪBA

Centrālās bankas neatkarību aizsargā arī Statūtu noteikums par NCB lēmējinstītūciju locekļu amata pilnvaru termiņa nodrošinājumu. NCB prezidenti ir ECB Ģenerālpadomes locekļi. Statūtu 14.2. pantā noteikts, ka NCB statūtos īpaši jāparedz minimālais prezidenta amata pilnvaru termiņš – pieci gadi. Nodrošināta arī aizsardzība pret prezidentu patvarīgu atbrīvošanu no amata, nosakot, ka viņus var atbrīvot no amata tikai tad, ja prezidents vairs neatbilst pienākumu veikšanai vajadzīgajiem nosacījumiem vai izdarījis smagu pārkāpumu, kā arī paredzot iespēju apstrīdēt lēmumu Eiropas Savienības Tiesā. NCB statūtiem jāatbilst šim noteikumam, kā skaidrots tālāk tekstā.

Prezidentu minimālais amata pilnvaru termiņš

Saskaņā ar Statūtu 14.2. pantu NCB statūtiem jāparedz, ka minimālais prezidenta amata pilnvaru termiņš ir pieci gadi. Tas neaizliedz ilgākus amata pilnvaru termiņus, savukārt neierobežotam amata pilnvaru termiņam nav nepieciešama statūtu pielāgošana, ja iemesli prezidenta atbrīvošanai no amata atbilst Statūtu 14.2. pantam. Ja tiek grozīti NCB statūti, tiesību aktam, ar kuru tiek veikti grozījumi,

jānodrošina prezidenta un citu lēmējinstītūciju locekļu, kuri varētu aizstāt prezidentu, amata pilnvaru termiņa aizsardzība.

Pamatojums prezidentu atbrīvošanai no amata

NCB statūtiem jānodrošina, ka prezidentus nevar atbrīvot no amata tādu iemeslu dēļ, kuri nav minēti Statūtu 14.2. pantā. Šīs prasības mērķis ir neļaut prezidentu apstiprināšanā iesaistītajām iestādēm, īpaši valdībai vai parlamentam, patvarīgi atbrīvot viņus no amata. NCB statūtos jāmin tādi atbrīvošanas iemesli, kas atbilst Statūtu 14.2. pantam, vai arī jāatsakās no norādēm uz atbrīvošanas iemesliem (jo Statūtu 14.2. panta noteikumi ir tieši piemērojami). Kad prezidenti ir ievēlēti vai iecelti, viņu atbrīvošana no amata var notikt tikai uz Statūtu 14.2. pantā minēto iemeslu pamata, pat ja prezidenti vēl nav uzsākuši pienākumu izpildi.

Pārējo ar ECBS saistītu uzdevumu izpildē iesaistīto NCB lēmējinstītūciju locekļu amata pilnvaru termiņa nodrošinājums un pamatojums atbrīvošanai no amata

Personiskā neatkarība būtu apdraudēta, ja noteikumi, kas nodrošina prezidenta amata pilnvaru termiņu un pamatojumu atbrīvošanai no amata, netiktu piemēroti arī citiem NCB lēmējinstītūciju locekļiem, kuri veic ar ECBS saistītu uzdevumu izpildi.⁷ Vienlīdzīgu amata pilnvaru termiņa nodrošinājumu nosaka dažādas Līguma un Statūtu normas. Statūtu 14.2. pantā nav noteikts, ka amata pilnvaru termiņa nodrošinājums attiecas tikai uz NCB prezidentiem, bet Līguma 130. pants un Statūtu 7. pants attiecas uz NCB "lēmējinstītūciju locekļiem", nevis konkrēti uz prezidentiem. Tas ir īpaši svarīgi, ja prezidents ir "pirmais starp līdzīgiem" kolēģiem ar vienādām balsstiesībām vai ja šiem citiem locekļiem nāktos aizstāt amatā prezidentu.

⁷ Sk. Atzinuma CON/2004/35 8. punktu, Atzinuma CON/2005/26 8. punktu, Atzinuma CON/2006/44 3.3. punktu, Atzinuma CON/2006/32 2.6. punktu un Atzinuma CON/2007/6 2.3. un 2.4. punktu.

Tiesības uz lēmumu apstrīdēšanu tiesā

Lai ierobežotu politisko rīcības brīvību, vērtējot iemeslus atbrīvošanai no amata, NCB lēmējinstītūciju locekļiem jāparedz tiesības neatkarīgā tiesā apstrīdēt jebkuru lēmumu par viņu atbrīvošanu no amata.

Statūtu 14.2. pantā noteikts, ka no amata atbrīvotie NCB prezidenti šo lēmumu var apstrīdēt Eiropas Savienības Tiesā. Nacionālajos tiesību aktos būtu jāiekļauj atsauce uz Statūtiem vai arī nebūtu jāmin tiesības apstrīdēt lēmumu Eiropas Savienības Tiesā (jo Statūtu 14.2. panta nosacījumi ir tieši piemērojami).

Nacionālajos tiesību aktos arī jāparedz tiesības valsts tiesās apstrīdēt lēmumu par citu ar ECBS saistītu uzdevumu izpildē iesaistīto NCB lēmējinstītūciju locekļu atbrīvošanu no amata. Šīs tiesības var būt gan vispārējo tiesību aktu jautājums, gan īpaša norma. Lai gan var apgalvot, ka šīs tiesības ir nodrošinātas saskaņā ar vispārējiem tiesību aktiem, juridiskās precizitātes dēļ būtu ieteicams konkrēti noteikt šādas apstrīdēšanas tiesības.

Nodrošinājums pret interešu konfliktu

Attiecībā uz personisko neatkarību jānovērš arī jebkādu interešu konfliktu rašanās, veicot ar ECBS saistītu uzdevumu izpildē iesaistītu NCB lēmējinstītūciju locekļu pienākumus attiecībā uz savām NCB (NCB prezidentiem – arī attiecībā uz ECB) un jebkuras citas šo lēmējinstītūciju locekļu iespējamās funkcijas, kas varētu apdraudēt viņu personisko neatkarību. Principā dalība ar ECBS saistītu uzdevumu izpildē iesaistītā lēmējinstītūcijā nav savienojama ar citu funkciju veikšanu, kas varētu izraisīt interešu konfliktu. Konkrēti, šādi lēmējinstītūciju locekļi nedrīkst ieņemt amatus un viņiem nedrīkst būt intereses, kas varētu ietekmēt viņu darbību, pārstāvēt valsts izpildvaras vai likumdevējvaras institūcijas vai reģionu vai vietējā līmeņa pārvaldes institūcijas, vai saistībā ar dalību komercorganizācijā. Sevišķi jā rūpējas, lai novērstu potenciālus interešu konfliktus saistībā ar lēmējinstītūciju locekļiem, kuriem nav izpildfunkciju.

FINANSIĀLĀ NEATKARĪBA

Pat ja NCB ir pilnīgi nodrošināta funkcionālā, institucionālā un personiskā neatkarība (t.i., to garantē NCB statūti), tās kopējā neatkarība būtu apdraudēta, ja tā nevarētu savu pilnvaru pildīšanai (t.i., ar ECBS saistītu uzdevumu izpildei saskaņā ar Līgumu un Statūtiem) autonomi izmantot pietiekamus finanšu resursus.

Dalībvalstis nedrīkst pieļaut, ka to NCB nav pietiekamu finanšu līdzekļu ar ECBS vai Eurosistēmu saistītu uzdevumu veikšanai. Jāatzīmē, ka Statūtu 28.1. un 30.4. pantā paredzēta iespēja prasīt NCB turpmāk veikt ieguldījumus ECB kapitālā un ieskaitīt papildu līdzekļus valūtas rezervēs.⁸ Turklāt Statūtu 33.2. pantā noteikts⁹, ka gadījumos, ja ECB radušies zaudējumi, kurus nav iespējams pilnībā segt no vispārējo rezervju fonda, ECB Padome var pieņemt lēmumu norakstīt atlikušos zaudējumus no attiecīgā finanšu gada monetārajiem ienākumiem proporcionāli summām, kas piešķirtas NCB. Finansiālās neatkarības princips nozīmē, ka šo nosacījumu izpilde prasa, lai NCB netraucēti varētu veikt savas funkcijas.

Turklāt finansiālās neatkarības princips nozīmē arī to, ka NCB rīcībā jābūt pietiekamiem līdzekļiem, lai veiktu ne tikai ar ECBS saistītus, bet arī nacionālus uzdevumus (piemēram, NCB pārvaldes un darbības finansēšanu).

Visu minēto iemeslu dēļ finansiālā neatkarība nozīmē arī to, ka NCB vienmēr jābūt pietiekami kapitalizētai. Sevišķi jānovērš jebkura situācija, kuras dēļ ilgākā laika periodā NCB tīrais pašu kapitāls ir zemākā līmenī par tās statūtkapitālu vai pat ir negatīvs, t.sk. gadījumi, kad zaudējumi, kas pārsniedz kapitāla un rezervju apjomu, tiek pārnesti uz nākamo periodu. Katrs šāds gadījums var negatīvi ietekmēt NCB spēju veikt ne tikai tai noteiktos ar ECBS saistītus

8 Statūtu 30.4. pants attiecas tikai uz Eurosistēmas dalībniekiem.

9 Statūtu 33.2. pants attiecas tikai uz Eurosistēmas dalībniekiem.

uzdevumus, bet arī nacionālos uzdevumus. Turklāt šāda situācija var ietekmēt Eurosistēmas monetārās politikas uzticamību. Tāpēc, ja NCB tīrais pašu kapitāls kļūst mazāks par tās statūtkapitālu vai pat negatīvs, attiecīgajai dalībvalstij pieņemamā laika periodā savai NCB jānodrošina atbilstošs kapitāla apjoms vismaz statūtkapitāla līmenī, lai ievērotu finansiālās neatkarības principu. Runājot par ECB, Padome jau atzinusi šā jautājuma nozīmīgumu, pieņemot Padomes 2000. gada 8. maija Regulu (EK) Nr. 1009/2000 par Eiropas Centrālās bankas kapitāla palielināšanu.¹⁰ Tas dod ECB Padomei iespēju lemt par faktisku palielinājumu noteiktā laikā nākotnē, lai saglabātu kapitāla bāzes pietiekamību ECB darbības atbalstam; NCB jābūt finansiāli spējīgām izpildīt šādu ECB lēmumu.

Tāpēc finansiālās neatkarības koncepcija jāvērtē no viedokļa, vai kāda trešā persona var tieši vai netieši ietekmēt ne tikai NCB uzdevumu izpildi, bet arī tās spēju gan cilvēkresursu, gan pietiekamu finanšu līdzekļu ziņā īstenot savas pilnvaras. Šajā ziņā tālāk izklāstītie finansiālās neatkarības aspekti ir īpaši nozīmīgi, un daži tikai nesen precizēti.¹¹ Tās ir finansiālās neatkarības iezīmes, attiecībā uz kurām NCB ir visneaizsargātākās pret ārējo ietekmi.

Budžeta noteikšana

Ja trešai personai ir tiesības noteikt vai ietekmēt NCB budžetu, tas nav savienojams ar finansiālo neatkarību, ja vien likumā nav iekļauts pants par aizsargmehānismu, paredzot, ka šādas tiesības neietekmē NCB ar ECBS saistītu uzdevumu veikšanai nepieciešamos finanšu līdzekļus.

Grāmatvedības noteikumi

Pārskati jā sagatavo saskaņā ar vispārējiem grāmatvedības noteikumiem vai NCB lēmējinstītūciju pieņemtajiem noteikumiem. Ja šādus noteikumus pieņēmušas trešās personas, tajos vismaz jāņem vērā NCB lēmējinstītūciju priekšlikumi.

Finanšu pārskati jāapstiprina NCB lēmējinstītūcijām, piedaloties neatkarīgiem grāmatvežiem, un var arī pieprasīt, lai tos

ex post apstiprina trešās personas (piemēram, valdība vai parlaments). NCB lēmējinstītūcijām vajadzētu spēt patstāvīgi un profesionāli lemt par peļņas aprēķinu.

Ja NCB darbība pakļauta valsts kontroles institūcijas pārbaudei vai tādas līdzīgas institūcijas kontrolei, kurai uzticēts pienākums pārbaudīt valsts finanšu izlietojumu, pārbaudes apjomam jābūt skaidri noteiktam normatīvajos aktos un tā nedrīkst ietekmēt NCB neatkarīgo ārējo revidentu darbību.¹² Valsts kontrole jāveic, balstoties uz nepolitiskiem, neatkarīgiem un pilnīgi profesionāliem pamatiem.

Peļņas sadale, NCB kapitāls un finanšu nosacījumi

NCB statūti var noteikt, kā sadalāma NCB peļņa. Ja šādu noteikumu nav, lēmums par peļņas sadali būtu jāpieņem NCB lēmējinstītūcijai, balstoties uz profesionāliem apsvērumiem un neatkarīgi no trešo personu ieskatiem, ja vien nepastāv nepārprotams aizsargmehānisma nosacījums, kas paredz, ka tas neietekmē finanšu līdzekļus, kuri nepieciešami, lai NCB varētu veikt ar ECBS saistītus uzdevumus.

Peļņu var ieskaitīt valsts budžetā tikai pēc tam, kad segti iepriekšējo gadu uzkrātie zaudējumi¹³ un radīti finanšu uzkrājumi, kas nepieciešami NCB kapitāla un aktīvu patiesās vērtības nodrošināšanai. Pagaidu vai *ad hoc* likumdošanas pasākumi, ieskaitot norādījumus NCB saistībā ar tās peļņas sadali, nav pieļaujami.¹⁴ Līdzīgi arī NCB nerealizēto kapitāla guvumu aplikšana ar nodokli pasliktinās finanšu neatkarības principu.¹⁵

Dalībvalsts nedrīkst noteikt NCB kapitāla samazinājumu bez NCB lēmējinstītūciju

¹⁰ OV L 115, 16.05.2000., 1. lpp.

¹¹ Galvenie ECB atzinumi šajā jomā ir CON/2002/16, CON/2003/22, CON/2003/27, CON/2004/1, CON/2006/38, CON/2006/47, CON/2007/8, CON/2008/13, CON/2008/68 un CON/2009/32.

¹² NCB neatkarīgu ārējo revidentu darbība aplūkota Statūtu 27.1. pantā.

¹³ Atzinums CON/2009/85.

¹⁴ Atzinums CON/2009/26.

¹⁵ Atzinums CON/2009/63 un Atzinums CON/2009/59.

ex ante piekrišanas; tām jācenšas nodrošināt, ka NCB ir pietiekami finanšu līdzekļi Līguma 127. panta 2. punktā un Statūtos NCB kā ECBS locekļiem paredzēto pilnvaru īstenošanai. Šā iemesla dēļ grozījumi NCB peļņas sadales noteikumos jārosina un lēmums jāpieņem tikai sadarbībā ar NCB, kas vislabāk spēj novērtēt tai nepieciešamo rezerves kapitāla līmeni.¹⁶ Attiecībā uz finanšu nosacījumiem jeb aizsargmehānismiem NCB jābūt tiesībām neatkarīgi izstrādāt finanšu nosacījumus, lai aizsargātu sava kapitāla un aktīvu patieso vērtību. Dalībvalstis arī nedrīkst traucēt NCB veidot savu rezerves kapitālu apjomā, kāds nepieciešams Eurosistēmas dalībnieci savu uzdevumu veikšanai.¹⁷

Uzraudzības institūciju finansiālā atbildība

Dažās dalībvalstīs finanšu uzraudzības institūcijas iekļautas NCB. Ja šādas institūcijas pakļautas NCB neatkarīgai lēmumu pieņemšanai, problēmu nav. Taču, ja likums paredz, ka šīs uzraudzības institūcijas tomēr pieņem patstāvīgus lēmumus, svarīgi nodrošināt, lai to lēmumi neapdraudētu NCB finanses kopumā. Šādos gadījumos nacionālajos tiesību aktos jāparedz, ka NCB ir galīgā kontrole pār jebkuru uzraudzības institūciju lēmumu, kas varētu ietekmēt NCB neatkarību, īpaši tās finansiālo neatkarību.

Autonomija personāla jautājumos

Dalībvalstis nav tiesīgas pasliktināt NCB iespējas pieņemt darbā un noturēt kvalificētus darbiniekus, kas NCB nepieciešami, lai neatkarīgi pildītu Līgumā un Statūtos tai noteiktos uzdevumus. Turklāt NCB arī nevar nostādīt tādā situācijā, kad tā savu personālu kontrolē tikai daļēji vai nekontrolē vispār vai kad dalībvalsts valdība var ietekmēt NCB politiku personāla jautājumos.¹⁸ Autonomija personāla jautājumos attiecas arī uz darbinieku pensijām.

Īpašums un īpašumtiesības

Trešo personu tiesības iejaukties vai sniegt norādījumus NCB saistībā ar īpašumu, kas atrodas NCB turējumā, nav savienojamas ar finansiālās neatkarības principu.

2.2.4. KONFIDENCIALITĀTE

Profesionālās slepenības pienākums ECB un NCB darbiniekiem saskaņā ar Statūtu 37. pantu var noteikt līdzīgu nosacījumu iekļaušanu NCB statūtos vai dalībvalsts tiesību aktos. Savienības tiesību aktu un saskaņā ar tiem pieņemto noteikumu prioritāte nozīmē arī to, ka nacionālie tiesību akti par trešo personu piekļuvi dokumentiem nevar būt iemesls ECBS konfidencialitātes režīma pārkāpumiem. Valsts kontroles iestādes vai tai līdzīgas institūcijas piekļuvei NCB informācijai un dokumentiem jābūt ierobežotai, tai neskarot ECBS konfidencialitātes režīmu, kas jāievēro NCB lēmējainstitūciju locekļiem un NCB darbiniekiem. NCB jānodrošina, lai šādas institūcijas aizsargātu tās informācijas un dokumentu konfidencialitāti, kurus nodod atklātībai līmenī, kas atbilst NCB izmantotajam.

2.2.5. MONETĀRĀS FINANSĒŠANAS UN PRIVILEĢĒTAS PIEKĻUVES AIZLIEGUMS

Attiecībā uz monetārās finansēšanas aizliegumu un privileģētas piekļuves aizliegumu dalībvalstīm, kas ES pievienojās 2004. vai 2007. gadā, bija jāpieskaņo nacionālie tiesību akti, lai izpildītu attiecīgos Līguma un Statūtu nosacījumus un tie stātos spēkā attiecīgi 2004. gada 1. maijā un 2007. gada 1. janvārī. Zviedrijai nepieciešamā pielāgošana bija jāveic līdz 1995. gada 1. janvārim.

2.2.5.1. MONETĀRĀS FINANSĒŠANAS AIZLIEGUMS

Monetārās finansēšanas aizliegums noteikts Līguma 123. panta 1. punktā, kas aizliedz ECB vai dalībvalstu NCB sniegt konta pārtēriņa iespējas vai cita veida kredīta iespējas Savienības iestādēm, organizācijām, birojiem vai aģentūrām, centrālajām valdībām, reģionālajām, vietējām vai citām varas iestādēm, citām publisko tiesību organizācijām vai dalībvalstu valsts sektora uzņēmumiem un aizliedz ECB vai NCB tieši pirkt no šīm valsts sektora struktūrām

¹⁶ Atzinums CON/2009/83 un Atzinums CON/2009/53.

¹⁷ Atzinums CON/2009/26.

¹⁸ Atzinums CON/2008/9 un Atzinums CON/2008/10.

parāda instrumentus. Līgumā ietverts viens atbrīvojums no šā aizlieguma: to nepiemēro valsts īpašumā esošām kredītiestādēm, uz kurām centrālo banku rezervju saņemšanas kontekstā jāattiecinā tādī paši noteikumi kā uz privātām kredītiestādēm (Līguma 123. panta 2. punkts). Turklāt ECB un NCB var darboties kā minēto valsts sektora struktūru fiskālie aģenti (Statūtu 21.2. pants). Monetārās finansēšanas aizlieguma piemērošanas precīzā joma tālāk skaidrota Padomes 1993. gada 13. decembra Regulā (EK) Nr. 3603/93, kas sniedz definīcijas [Eiropas Kopienas dibināšanas] Līguma 104. pantā un 104.b panta 1. punktā minēto aizliegumu piemērošanai¹⁹ (pašlaik Līguma par Eiropas Savienības darbību 123. pants un 125. panta 1. punkts) un kas nepārprotami nosaka, ka aizliegums aptver jebkuru valsts sektora saistību finansējumu attiecībā uz trešām personām.

Monetārās finansēšanas aizliegums ir ārkārtīgi nozīmīgs, lai nodrošinātu, ka netiek traucēta monetārās politikas galvenā uzdevuma (t.i., saglabāt cenu stabilitāti) izpilde. Turklāt centrālās bankas veikta valsts sektora finansēšana mazina fiskālās disciplīnas ievērošanas nepieciešamību. Tāpēc, lai nodrošinātu aizlieguma striktu piemērošanu, tas jāinterpretē paplašināti, ievērojot tikai dažus ierobežotus izņēmumus, kas noteikti Līguma 123. panta 2. punktā un Regulā (EK) Nr. 3603/93. Tādējādi, neraugoties uz to, ka Līguma 123. panta 1. punkts īpaši attiecas uz "kredīta iespēju", t.i., ar līdzekļu atmaksāšanas pienākumu, aizliegums *a fortiori* var attiekties uz citiem finansēšanas veidiem, t.i., bez pienākuma atmaksāt līdzekļus.

ECB vispārējā nostāja attiecībā uz nacionālo tiesību aktu atbilstību aizliegumam galvenokārt veidota, dalībvalstīm konsultējoties ar ECB par nacionālo tiesību aktu projektiem saskaņā ar Līguma 127. panta 4. punktu un 282. panta 5. punktu.²⁰

NACIONĀLIE TIESĪBU AKTI, KAS TRANSPONĒ MONETĀRĀS FINANSĒŠANAS AIZLIEGUMU

Vispār Līguma 123. panta, ko papildina Regula (EK) Nr. 3603/93, transponēšana

nacionālajos tiesību aktos nav nepieciešama, jo gan Līgums, gan Regula ir tieši piemērojami. Ja nacionālie tiesību akti tomēr atspoguļo šīs tieši piemērojamās Savienības tiesību normas, tie nedrīkst sašaurināt monetārās finansēšanas aizlieguma piemērošanas jomu vai paplašināt Savienības tiesību aktos noteiktos atbrīvojumus. Piemēram, nacionālie tiesību akti, kas nosaka, ka NCB finansē dalībvalsts finansiālās saistības pret starptautiskajām finanšu iestādēm (izņemot SVF, kā noteikts Regulā (EK) Nr. 3603/93) vai trešām valstīm, ir pretrunā ar monetārās finansēšanas aizliegumu.

VALSTS SEKTORA VAI VALSTS SEKTORA SAISTĪBU PRET TREŠĀM PERSONĀM FINANSĒŠANA

Nacionālie tiesību akti nedrīkst prasīt NCB finansēt citu valsts sektora struktūru funkciju izpildi vai valsts sektora saistības pret trešām personām. Piemēram, nacionālie tiesību akti, kas NCB dod tiesības vai uzliek pienākumu finansēt tiesu iestādes vai tiesām līdzīgas struktūras, kuras ir neatkarīgas no NCB un darbojas kā valsts iestādes, ir pretrunā ar monetārās finansēšanas aizliegumu. Taču NCB finanšu līdzekļu nodrošināšana kādai uzraudzības iestādei neradīs bažas par monetāro finansēšanu, ja NCB finansēs likumīgas finanšu uzraudzības uzdevuma izpildi saskaņā ar nacionālajiem tiesību aktiem sava pilnvarojuma ietvaros vai ja NCB var dot ieguldījumu uzraudzības iestāžu lēmumu pieņemšanā un ietekmēt to.²¹ Centrālās bankas pilnībā nerealizētas, neuzskaitītas un neauditētas peļņas sadale arī neatbilst monetārās finansēšanas aizliegumam.²²

VALSTS SEKTORA SAISTĪBU PĀRŅEMŠANA

Nacionālie tiesību akti, kas prasa NCB pārņemt agrāk neatkarīgas valsts iestādes saistības

¹⁹ OV L 332, 31.12.1993., 1. lpp.

²⁰ Sk. 2008. gada Konverģences ziņojuma 23. lpp. publicēto 13. zemsvītras piezīmi, kurā sniegts EMI/ECB atzinumu saraksts šajā jomā no 1995. gada maija līdz 2008. gada martam. Daži citi ECB atzinumi šajā jomā, kas publicēti no 2008. gada aprīļa līdz 2010. gada maijam, ir CON/2008/46, CON/2008/80, CON/2009/59 un CON/2010/4.

²¹ Atzinums CON/2010/4.

²² Atzinums CON/2009/59.

kādu uzdevumu un pienākumu nacionālās reorganizācijas rezultātā (piemēram, nodot NCB noteiktus uzraudzības uzdevumus, ko iepriekš veikusi valsts vai neatkarīgas valsts varas iestādes vai institūcijas), iepriekš nenodrošinot NCB pret finanšu saistībām, kas izriet no šādas institūcijas iepriekšējām darbībām, ir pretrunā ar monetārās finansēšanas aizliegumu.

FINANSIĀLS ATBALSTS KREDĪTIESTĀDĒM UN/VAI FINANŠU IESTĀDĒM

Nacionālie tiesību akti, kas nosaka, ka NCB neatkarīgi un pēc saviem ieskatiem sniedz kredītiestādēm ar centrālās bankas uzdevumiem (piemēram, monetāro politiku, maksājumu sistēmām vai īslaicīgas likviditātes atbalsta operācijām) nesaistītu finansējumu, īpaši lai atbalstītu maksātnešpējīgas kredītiestādes un/vai citas finanšu iestādes, ir pretrunā ar monetārās finansēšanas aizliegumu. Tāpēc jāapsver, vai nevajadzētu ietvert atsauces uz Līguma 123. pantu.

FINANSIĀLS ATBALSTS NOGULDĪJUMU APDROŠINĀŠANAS UN IEGULDĪTĀJU KOMPENSĀCIJAS SISTĒMĀM

Direktīva par noguldījumu garantiju sistēmām²³ un Direktīva par ieguldītāju kompensācijas sistēmām²⁴ paredz, ka noguldījumu garantiju sistēmu un ieguldītāju kompensācijas sistēmu izmaksas attiecīgi jāsedz pašām kredītiestādēm un ieguldījumu sabiedrībām. Nacionālie tiesību akti, kas nosaka, ka NCB finansē kredītiestāžu noguldījumu apdrošināšanas nacionālo sistēmu vai ieguldījumu sabiedrību ieguldītāju kompensāciju nacionālo sistēmu, nebūtu pretrunā ar monetārās finansēšanas aizliegumu, ja vien tie būtu pagaidu akti, attiektos uz ārkārtas situācijām, tiktu apdraudēta sistēmas stabilitāte un lēmumu pieņemšana paliktu NCB ziņā. Tāpēc būtu jāapsver, vai nevajadzētu ietvert atsauces uz Līguma 123. pantu.

FIKĀLĀS AĢENTŪRAS FUNKCIJA

Statūtu 21.2. pants nosaka, ka "ECB un valstu centrālās bankas var darboties kā .. fiskāli aģenti" "Savienības iestāžu, struktūru, biroju vai aģentūru, dalībvalstu centrālo valdību,

reģionālo, vietējo vai citu publisko iestāžu, citu publisku tiesību subjektu vai publisku uzņēmumu vajadzībām dalībvalstīs". Statūtu 21.2. panta mērķis ir arī pēc monetārās politikas jomas pilnvaru nodošanas Eurosistēmai atļaut NCB turpināt sniegt fiskālā aģenta pakalpojumu, ko centrālās bankas parasti nodrošina valdībām un citām valsts iestādēm, automātiski nepārkāpjot monetārās finansēšanas aizliegumu. Regula (EK) Nr. 3603/93 nosaka vairākus šādus nepārprotamus un konkrētus monetārās finansēšanas aizlieguma izņēmumus attiecībā uz fiskālās aģentūras funkciju: 1) atļauti aizdevumi dienas ietvaros valsts sektoram ar nosacījumu, ka netiek pārkāpti vienas dienas ietvari un nav iespējas tos pagarināt;²⁵ 2) atļauta valsts sektora konta kreditēšana ar trešo personu izdotiem čekiem, pirms debetēta trasāta banka, ja kopš čeka saņemšanas brīža pagājis noteikts laika periods, kas atbilst konkrētās NCB čeku saņemšanas parastajam laikam, ar noteikumu, ka jebkādam kursa svārstībām, kas varētu rasties, ir izņēmuma raksturs, tās ir nelielas un īstermiņā izlīdzināsies;²⁶ 3) atļauts turēt valsts sektora emitētās un valsts sektora kontos grāmatotās monētas, ja šādu aktīvu vērtība ir mazāka par 10% no apgrozībā esošo monētu vērtības.²⁷

Valsts tiesību aktiem par fiskālās aģentūras funkciju kopumā jāatbilst Savienības tiesību normām un konkrēti – monetārās finansēšanas aizliegumam. Valsts tiesību akti, kas ļauj NCB glabāt valdības noguldījumus un apkalpot valdības kontus, nerada monetārās finansēšanas aizlieguma ievērošanas problēmas, ja vien šie akti neļauj izsniegt aizdevumus, ieskaitot iespēju uz nakti izmantot norēķinu konta debeta atlikumu. Tomēr bažas par monetārās finansēšanas aizlieguma ievērošanu rastos, ja,

23 23. apsvērums Eiropas Parlamenta un Padomes 1994. gada 30. maija Direktīvā 94/19/EK par noguldījumu garantiju sistēmām (OV L 135, 31.05.1994., 5. lpp.).

24 23. apsvērums Eiropas Parlamenta un Padomes 1997. gada 3. marta Direktīvā 97/9/EK par ieguldītāju kompensācijas sistēmām (OV L 84, 26.03.1997., 22. lpp.).

25 Sk. Regulas (EK) Nr. 3603/93 4. pantu.

26 Sk. Regulas (EK) Nr. 3603/93 5. pantu.

27 Sk. Regulas (EK) Nr. 3603/93 6. pantu.

piemēram, valsts tiesību akti pieļautu atlīdzību par noguldījumiem vai norēķinu konta atlikumiem, kas ir augstāka, nevis zemāka par tirgus procentu likmēm vai vienāda ar tām. Atlīdzība, kas ir augstāka nekā tirgus procentu likme, *de facto* ir aizdevums, kas ir pretrunā ar monetārās finansēšanas aizlieguma mērķi un tādējādi varētu to apdraudēt.

2.2.5.2. PRIVILEĢĒTAS PIEKĻUVES AIZLIEGUMS

NCB kā valsts iestādes nedrīkst veikt pasākumus, kas valsts sektoram nodrošina privileģētu piekļuvi finanšu iestādēm, ja šādi pasākumi nav balstīti uz piesardzības apsvērumiem. Turklāt NCB ieviestos noteikumus par parāda instrumentu mobilizāciju vai iekļūšanu nedrīkst izmantot, lai apietu privileģētas piekļuves aizliegumu.²⁸ Dalībvalstu tiesību akti šajā jomā nedrīkst noteikt šādu privileģētu piekļuvi.

Šis ziņojums apskata gan NCB pieņemto nacionālo tiesību aktu, gan NCB statūtu atbilstību Līgumā noteiktajam privileģētas piekļuves aizliegumam. Tomēr šis ziņojums neskar vērtējumu par to, vai dalībvalstu likumi, noteikumi, nolikumi vai administratīvie akti, aizbildinoties ar piesardzības apsvērumiem, netiek izmantoti, lai apietu privileģētas piekļuves aizliegumu. Šāds vērtējums pārsniedz ziņojuma darbības jomu.

2.2.6. EURO VIENOTA RAKSTĪBA

Līguma par Eiropas Savienību 3. panta 4. daļā noteikts, ka "Savienība izveido ekonomisko un monetāro savienību, kuras valūta ir euro". Līguma tekstos visās nacionālajās valodās, kurās izmanto latīņu alfabētu, euro nosaukums vienskaitļa nominatīvā konsekventi lietots kā "euro". Tekstā, kas rakstīts, izmantojot grieķu alfabētu, euro rakstība ir "ευρώ" un kirilicā – "евро".²⁹ Atbilstoši tam 1998. gada 3. maija Padomes Regulā (EK) Nr. 974/98 par euro ieviešanu³⁰ skaidri norādīts, ka vienotās valūtas nosaukumam visās oficiālajās Savienības valodās jābūt vienādam, ņemot vērā atšķirīgu alfabētu pastāvēšanu. Tādējādi Līgumi prasa vārda "euro" vienotu rakstību vienskaitļa nominatīvā visos

Savienības un nacionālajos tiesību aktos, ņemot vērā atšķirīgu alfabētu pastāvēšanu.

Pamatojoties uz Savienības ekskluzīvo kompetenci noteikt vienotās valūtas nosaukumu, jebkādas novirzes no šā noteikuma neatbilst Līgumam un ir jānovērš. Lai gan šis princips attiecas uz visu veidu nacionālajiem tiesību aktiem, vērtējums valstīm veltītajās nodaļās attiecas uz NCB statūtiem un euro ieviešanas tiesību aktiem.

2.2.7. NCB TIESISKĀ INTEGRĀCIJA EUROSISTĒMĀ

Nacionālo tiesību aktu (īpaši NCB statūtu, bet arī citu tiesību aktu) nosacījumi, kas varētu kavēt ar Eurosistēmu saistīto uzdevumu vai ECB lēmumu izpildi, nebūs savienojami ar Eurosistēmas efektīvu darbību, kad attiecīgā dalībvalsts būs ieviesusi euro. Tāpēc jāveic nacionālo tiesību aktu pielāgošana, lai attiecībā uz Eurosistēmas uzdevumiem nodrošinātu atbilstību Līgumam un Statūtiem. Lai ievērotu Līguma 131. panta noteikumus, nacionālo tiesību aktu atbilstība bija jānodrošina līdz ECBS izveidošanas dienai (attiecībā uz Zviedriju) un līdz 2004. gada 1. maijam vai 2007. gada 1. janvārim (attiecībā uz dalībvalstīm, kas pievienojās Savienībai šajos datumos). Taču statūtu prasībām attiecībā uz kādas NCB pilnīgu tiesisko integrāciju Eurosistēmā jāstājas spēkā tikai tajā brīdī, kad tiek īstenota pilnīga integrācija, t.i., datumā, kad dalībvalsts, uz kuru attiecas izņēmums, ievieš euro.

28 Sk. Padomes 1993. gada 13. decembra Regulas (EK) Nr. 3604/93, kas precizē definīcijas Līguma 104. a pantā [pašlaik 124. pants] minētā privileģētā režīma aizlieguma piemērošanai, 3. panta 2. punktu un 10. apsvērumu (OV L 332, 31.12.1993., 4. lpp.).

29 Latvijas Republikas, Ungārijas Republikas un Maltas Republikas deklarācija par vienotās valūtas nosaukuma rakstību Līgumos, kas pievienota Līgumiem, nosaka, ka "Latvija, Ungārija un Malta, neierobežojot Eiropas Savienības vienotās valūtas, uz kuru izdārīta atsauce Līgumos, nosaukuma vienādotu rakstību uz banknotēm un monētām, paziņo, ka Līgumu latviešu, ungāru un maltiešu tekstā izmantotā vienotās valūtas nosaukuma rakstība, ieskaitot šā nosaukuma atvasinājumus, neietekmē pastāvošo latviešu, ungāru un maltiešu valodas rakstību".

30 OV L 139, 11.05.1998., 1. lpp.

Galvenās šajā ziņojumā izvērtētās jomas ir tās, kurās statūtu nosacījumi varētu kavēt kādu NCB izpildīt Eurosistēmas prasības. Tie ietver noteikumus, kas varētu kavēt NCB piedalīšanos ECB lēmējinstītūciju noteiktās vienotās monetārās politikas īstenošanā, aizkavēt NCB prezidenta kā ECB Padomes locekļa pienākumu izpildi vai neievēro ECB prerogatīvas. Atsevišķi analizēti ekonomiskās politikas mērķi, uzdevumi, finanšu nosacījumi, valūtas kursa politika un starptautiskā sadarbība. Visbeidzot, tiek minētas citas jomas, kurās NCB statūtos varētu būt nepieciešama saskaņošana.

2.2.7.1. EKONOMISKĀS POLITIKAS MĒRĶI

Pilnīgai NCB integrācijai Eurosistēmā nepieciešama NCB statūtos izvirzīto mērķu atbilstība ECBS mērķiem, kas noteikti Statūtu 2. pantā. Tas, papildus pārējam, nozīmē, ka statūtos noteiktie mērķi ar "nacionālām īpatnībām" jāpielāgo, piemēram, gadījumos, kad statūtu noteikumi attiecas uz pienākumu īstenot monetāro politiku attiecīgās dalībvalsts vispārējās ekonomiskās politikas ietvaros.

2.2.7.2. UZDEVUMI

Euro ieviešanas dalībvalsts NCB uzdevumi galvenokārt noteikti Līgumā un Statūtos, ņemot vērā NCB kā Eurosistēmas neatņemamas sastāvdaļas statusu. Lai nodrošinātu atbilstību Līguma 131. pantam, NCB statūtos ietvertie noteikumi attiecībā uz uzdevumiem jāsalīdzina ar attiecīgajiem Līguma un Statūtu noteikumiem un jebkuras neatbilstības jānovērš.³¹ Tas attiecas uz ikvienu noteikumu, kas pēc euro ieviešanas un integrācijas Eurosistēmā kavētu ar ECBS saistītu uzdevumu izpildi, īpaši uz noteikumiem, kuros netiek atzītas ECBS pilnvaras atbilstoši Statūtu IV nodaļai.

Katrā nacionālajā tiesību aktā par monetāro politiku jāietver norāde, ka Savienības monetārā politika jāīsteno Eurosistēmā.³² NCB statūti var ietvert noteikumus attiecībā uz monetārās politikas instrumentiem. Šādiem noteikumiem jābūt salīdzināmiem ar Līgumā un Statūtos ietvertajiem noteikumiem, un jebkura neatbilstība jānovērš, lai nodrošinātu atbilstību Līguma 131. pantam.

Neseno finanšu tirgu satricinājuma risināšanas nacionālās likumdošanas iniciatīvu kontekstā ECB norādījusi, ka jāizvairās no jebkādiem euro zonas naudas tirgus nacionālo segmentu kropļojumiem, jo tie varētu pasliktināt vienotās monetārās politikas īstenošanu. Tas īpaši attiecas uz valsts garantiju izsniegšanu starpbanku noguldījumu segšanai.³³

Dalībvalstīm jānodrošina, ka nacionālajiem likumdošanas pasākumiem, kas attiecas uz uzņēmumu vai profesionāļu likviditāti, piemēram, to parādiem finanšu institūcijām, nav negatīvas ietekmes uz tirgus likviditāti. Šādi pasākumi nedrīkst būt pretrunā ar atklātā tirgus ekonomikas principu, kas atspoguļots Līguma par Eiropas Savienību 3. pantā, jo tie var kavēt kredītu plūsmu, būtiski ietekmēt finanšu iestāžu un tirgu stabilitāti un tādējādi arī Eurosistēmas uzdevumu izpildi.³⁴

Nacionālo tiesību aktu noteikumus, kas NCB piešķir ekskluzīvas tiesības emitēt banknotes, jāatzīst, ka tad, kad ieviests euro, ECB Padomei ir ekskluzīvas tiesības atļaut euro banknošu emisiju saskaņā ar Līguma 128. panta 1. punktu un Statūtu 16. pantu, bet tiesības emitēt euro banknotes ir ECB un NCB. Nacionālo tiesību aktu noteikumi, kas dod valdībai tiesības ietekmēt tādus jautājumus, kā, piemēram, euro banknošu nominālvērtība, izgatavošana, apjoms vai izņemšana no apgrozības, jāatceļ vai tajos jāatzīst ECB pilnvaras attiecībā uz euro banknotēm, kā norādīts Līguma un Statūtu noteikumos. Neatkarīgi no atbildības sadalījuma starp valdībām un NCB attiecībā uz monētām attiecīgajos noteikumos jānosaka ECB pilnvaras apstiprināt euro monētu emisijas apjomu pēc euro ieviešanas. Dalībvalsts nedrīkst uzskatīt apgrozībā esošo naudu par

31 Sīkāk sk. Līguma 127. un 128. pantu un Statūtu 3.–6. un 16. pantu.

32 Līguma 127. panta 2. punkta pirmais ievilkums.

33 Atzinums CON/2009/99.

34 Atzinums CON/2010/8.

tās NCB parādu šīs dalībvalsts valdībai, jo tas grautu vienotās valūtas koncepciju un būtu pretrunā ar Eurosistēmas tiesiskās integrācijas prasībām.³⁵

Attiecībā uz ārējo rezervju pārvaldību³⁶ dalībvalsts, kas ieviesusi euro un kas nepārskaita oficiālās ārējās rezerves³⁷ uz savu NCB, pārkāpj Līgumu. Turklāt trešās personas, piemēram, valdības vai parlamenta, tiesības ietekmēt kādas NCB lēmumus attiecībā uz oficiālo ārējo rezervju pārvaldību neatbilst Līguma 127. panta 2. punkta trešajam ievilkumam. NCB arī jānodrošina ECB ārējo rezervju aktīvi proporcionāli to daļām ECB parakstītajā kapitālā. Tas nozīmē, ka nedrīkst būt juridisku šķēršļu, lai NCB pārskaitītu ārējo rezervju aktīvus uz ECB.

Līdzīgi nav atļauta iejaukšanās citu Eurosistēmas uzdevumu izpildē, piemēram, ārējo rezervju pārvaldīšanā, ieviešot nodokļus teorētiski iespējamam un nerealizētam kapitāla pieaugumam.³⁸

2.2.7.3. FINANŠU NOSACĪJUMI

Statūtu finanšu noteikumi ietver finanšu pārskatu³⁹, revīziju⁴⁰, kapitāla parakstīšanas⁴¹, ārvalstu valūtas rezerves aktīvu pārskaitīšanas⁴² un monetāro ienākumu sadales⁴³ noteikumus. NCB jāpilda šajos noteikumos paredzētie pienākumi un tāpēc jāatceļ jebkādi neatbilstoši nacionālie noteikumi.

2.2.7.4. VALŪTAS KURSA POLITIKA

Dalībvalsts, uz kuru attiecas izņēmums, var ievērot nacionālos tiesību aktus, kas paredz, ka valdība ir atbildīga par dalībvalsts valūtas kursa politiku, nosakot NCB konsultatīvas un/vai izpildu funkcijas. Tomēr līdz brīdim, kad dalībvalsts ievieš euro, šādiem tiesību aktiem jau jāatspoguļo tas, ka atbildība par euro zonas valūtas kursa politiku nonākusi Savienības kompetences līmenī saskaņā ar Līguma 138. un 219. pantu.

2.2.7.5. STARPTAUTISKĀ SADARBĪBA

Lai ieviestu euro, nacionālajiem tiesību aktiem jāatbilst Statūtu 6.1. pantam, kas nosaka,

ka ECB izlemj, kā ECBS tiek pārstāvēta starptautiskās sadarbības jomā, kas ietver Eurosistēmai uzticētos uzdevumus. Valstu tiesību aktos, kuri ļauj NCB piedalīties starptautiskajās monetārajās iestādēs, jānosaka, ka nepieciešama ECB piekrišana (Statūtu 6.2. pants).

2.2.7.6. DAŽĀDI

Papildus minētajiem jautājumiem attiecībā uz dažām dalībvalstīm ir citas jomas, kurās jāpielāgo valstu noteikumi (piemēram, klīringa un maksājumu sistēmu un informācijas apmaiņas jomā).

35 Atzinums CON/2008/34.

36 Līguma 127. panta 2. punkta trešais ievilkums.

37 Izņemot ārvalstu valūtu kārtējos kontu atlikumus, ko dalībvalstu valdības drīkst paturēt saskaņā ar Līguma 127. panta 3. punktu.

38 Atzinums CON/2009/63.

39 Statūtu 26. pants.

40 Statūtu 27. pants.

41 Statūtu 28. pants.

42 Statūtu 30. pants.

43 Statūtu 32. pants.

3. EKONOMISKĀS KONVERGENCES STĀVOKLIS

Salīdzinājumā ar 2008. gada Konverģences ziņojumā aprakstīto situāciju daudzās valstīs parādījušies nopietni izaicinājumi saistībā ar iepriekš izveidojušos nesabalansētību un neaizsargātību, kas pēdējos gados noteikusi nopietnu korekciju procesu. Pasaules finanšu un ekonomiskā krīze padziļināja reālā IKP sabrukumu vai strauju samazināšanos vairākumā aplūkojamo valstu. Lai gan šī ekonomiskās aktivitātes pavājināšanās un ārējā ietekme veicināja inflācijas mazināšanos, fiskālās pozīcijas krasi pasliktinājās un valstu riska prēmijas, ko atspoguļo ilgtermiņa procentu likmes, būtiski pieauga. Pasaules finanšu un ekonomiskā krīze samērā spēcīgi ietekmēja lielāko daļu Centrālās Eiropas un Austrumeiropas valstu, jo to iepriekšējā tautsaimniecības pieauguma finansējuma pamatā bija diezgan būtiskas pārrobežu kapitāla ieplūdes. Palielinoties vēlmei izvairīties no riska attiecībā uz šo reģionu un ieviešot stingrākus finansēšanas nosacījumus, reģiona makroekonomiskā nesabalansētība ievērojami pastiprināja to neaizsargātību. Turklāt daudzas reģiona tautsaimniecības bija samērā būtiski orientētas uz eksportu, un tādējādi tās nozīmīgi ietekmēja ārējā pieprasījuma lielais kritums.

Attiecībā uz cenu stabilitātes kritēriju tikai trijās šajā ziņojumā aplūkotajās valstīs 12 mēnešu vidējā inflācija ir mazāka par atsaucē vērtību. Pārējās sešās valstīs, neraugoties uz ievērojamu ekonomiskās aktivitātes samazināšanos vairākumā valstu, inflācija pārsniedz atsaucē vērtību (dažos gadījumos – pat būtiski). Kā atzīmēts iepriekš, vairākumā valstu fiskālā situācija salīdzinājumā ar 2008. gadu jūtamī pasliktinājusies, atspoguļojot ievērojamu makroekonomisko apstākļu pasliktināšanos. Uz sešām no deviņām valstīm pašlaik attiecas Padomes lēmums par pārmērīga budžeta deficīta esamību. Tikai trijās no šīm sešām valstīm pārmērīgs budžeta deficīts bija arī 2008. gadā. Četrās no šajā ziņojumā aplūkojamām valstīm 2008. gadā fiskālā deficīta attiecība pret IKP bija mazāka par Līgumā noteikto 3% atsaucē vērtību vai arī bija fiskālais pārpalikums, bet 2009. gadā tikai divās valstīs deficīts bija mazāks par 3% no IKP. Tomēr visās aplūkojamās

valstīs, izņemot vienu valsti, valdības parāda attiecība pret IKP nepārsniedz atsaucē vērtību (60% no IKP). Neraugoties uz to, visās valstīs šī attiecība kopš 2008. gada pieaugusi, dažos gadījumos – būtiski. Attiecībā uz valūtas kursu trīs no šajā ziņojumā aplūkotajām valūtām tāpat kā 2008. gadā piedalās VKM II. Pēdējos divos gados VKM II dalībvalstu finanšu tirgi pieredzējuši ievērojamu svārstību periodus, kas izraisīja nopietnu spiedienu VKM II. Vienlaikus ārpus VKM II valūtas kursiem vairākumā aplūkojamo valstu pēdējos divos gados bija raksturīgas krasas svārstības. Attiecībā uz ilgtermiņa procentu likmju konverģenci tikai divās no šajā ziņojumā aplūkotajām valstīm atsaucē vērtība nav pārsniegta¹, bet 2008. gadā ilgtermiņa procentu likmes nepārsniedza atsaucē vērtību septiņās valstīs no 10 valstīm.²

Vērtējot konverģences kritēriju izpildi, galvenā nozīme ir ilgtspējai. Euro ieviešana ir neatsaucams process. Tāpēc jāpanāk, lai konverģence būtu ilgstoša, nevis tikai kādā noteiktā brīdī. Lai sasniegtu augstu ilgtspējīgas konverģences līmeni, visās attiecīgajās valstīs turpmāk jāturpina veikt būtiskus pasākumus. Tas pirmkārt un galvenokārt attiecas uz nepieciešamību panākt un saglabāt ilgstošu cenu stabilitāti, kā arī vajadzību samazināt lielo budžeta deficītu, kas vairākās dalībvalstīs radies finanšu un ekonomiskās krīzes laikā, un nodrošināt un saglabāt stabilas valsts finanses.

Daudzās aplūkojamās valstīs nepieciešamas arī ilgstošas politikas korekcijas. To kopīgi nosaka šādi faktori. 1) Turpmāka ienākumu līmeņa konverģence vairākumā šajā ziņojumā aplūkoto dalībvalstu, kas var izraisīt papildu augšupvērstu spiedienu uz cenām vai nominālajiem valūtas kursiem (vai abiem). 2) Vispārējākā nozīmē – ilgstošas politikas korekcijas, kas nepieciešamas, lai nākotnē izvairītos no makroekonomiskās nesabalansētības veidošanās atsākšanās. Šāds

1 Igaunijā nav ilgtermiņa procentu likmju rādītāja, tāpēc tiešs salīdzinājums ar atsaucē vērtību nav iespējams.

2 Lasot šo ziņojumu, jāpatur prātā, ka no 10 valstīm, kas aplūkotas 2008. gada Konverģences ziņojumā, Slovēnija šajā laikā ieviesusi euro. Šīs aplūkoto valstu grupas sastāva pārmaiņas ir svarīgas, tieši salīdzinot abos ziņojumos konstatētos faktus.

rīks īpaši pastāv, ja ienākumu konverģences procesu pavada atjaunojies spēcīgs kredītu atlikuma un aktīvu cenu pieaugums, ko veicina, piemēram, zemas vai negatīvas reālās procentu likmes. 3) Daudzās valstīs nepieciešams pārvirzīt līdzekļus no netirgojamo preču sektora uz tirgojamo preču sektoru, lai panāktu labāk sabalansētu konverģenci, kas nozīmē spēcīgāku eksporta sektora pieauguma devumu. 4) Ilgstošas politikas korekcijas nepieciešamas arī sakarā ar prognozētajām demogrāfiskajām pārmaiņām, kuras, gaidāms, būs straujas un būtiskas.

CENU STABILITĀTES KRITĒRIJS

12 mēnešu atsauces periodā no 2009. gada aprīļa līdz 2010. gada martam inflācija ES bija ļoti zema, un to noteica negatīvi pasaules cenu šoki un būtisks ekonomiskās aktivitātes kritums vairākumā valstu. Attiecīgi cenu stabilitātes kritērija atsauces vērtība bija 1.0%. Šo vērtību aprēķināja, pieskaitot 1.5 procentu punktus SPCI inflācijas nesvērtajam šo 12 mēnešu vidējam aritmētiskajam rādītājam Portugālē (-0.8%), Igaunijā (-0.7%) un Beļģijā (-0.1%). Īrijā cenas saruka vēl būtiskāk un tika vērtētas kā izņēmums, tāpēc netika ietvertas atsauces vērtības aprēķinā (sk. 2. nodaļas 1. ielikumu). Vērtējot atsevišķu dalībvalstu rezultātus atsauces periodā, trijās no deviņām aplūkotajām valstīm (Čehijas Republikā, Igaunijā un Latvijā) vidējā SPCI inflācija bija zemāka par atsauces vērtību. Pārējās sešās valstīs SPCI inflācija pārsniedza atsauces vērtību, un lielākās novirzes novērotas Rumānijā, Ungārijā un Polijā (sk. kopsavilkuma tabulu).

Atskatoties uz pēdējiem 10 gadiem, vairākumā aplūkojamo Centrālās Eiropas un Austrumeiropas valstu inflācija salīdzinājumā ar 21. gs. sākumā sasniegto samērā augsto līmeni sākotnēji samazinājās. Tomēr no 2003. gada līdz 2005. gadam inflācija vairākumā aplūkojamo valstu sāka palielināties. Vairākās valstīs inflācijas pieauguma temps minēto 10 gadu otrajā pusē ievērojami pieauga, dažos gadījumos pārsniedzot 10% līmeni. Gada vidējais līmenis sasniedza augstāko punktu 2008. gadā, bet 2009. gadā būtiski samazinājās. Lai gan šāda

vispārējā tendence bija raksturīga vairākumam valstu, bija daži ievērtības cienīgi izņēmumi, īpaši aplūkoto 10 gadu pēdējos gados. No vērtētajām valstīm inflācijas kāpums līdz 2008. gadam un tās vēlākais sarukums 2009. gadā izteiktākais bija Bulgārijā, Igaunijā, Latvijā un Lietuvā. Citās valstīs (piemēram, Polijā un īpaši – Zviedrijā) inflācijas dinamika salīdzinājumā ar pārējo grupu bija mērenāka un mazāk svārstīga. Rumānijā inflācijas līmenis gandrīz visu desmitgadi bija ievērojami augstāks nekā citās valstīs, lai gan tam bija lejupejoša tendence.

Vairākumā aplūkojamo valstu inflācijas norises pēdējos gados ļoti lielā mērā noteica spēcīga tautsaimniecības izaugsme un makroekonomiskās nesabalansētības pieaugums līdz 2008. gadam, kam sekoja spējš tautsaimniecības izaugsmes kritums un pēc tam – minētās nesabalansētības korekcijas. Turklāt pasaules preču tirgus šokiem bija būtiska ietekme uz inflāciju. Pasaules finanšu un ekonomiskā krīze samērā spēcīgi skāra vairākumu Centrālās Eiropas un Austrumeiropas valstu, jo to iepriekšējā tautsaimniecības pieauguma finansējuma pamatā bija diezgan būtiskas pārrobežu kapitāla ieplūdes. Palielinoties vēlmei izvairīties no riska attiecībā uz šo reģionu un ieviešot stingrākus finansēšanas nosacījumus, reģiona makroekonomiskā nesabalansētība bija strauji jākorrigē. Turklāt daudzas reģiona tautsaimniecības bija samērā būtiski orientētas uz eksportu, tāpēc tās ietekmēja straujais ārējā pieprasījuma kritums. Tas īpaši spēcīgi skāra dažas reģiona valstis, ņemot vērā to, ka šajās valstīs bija izveidojusies būtiska makroekonomiskā nesabalansētība, ko atspoguļoja ļoti augstie ārējā deficīta rādītāji un straujais kredītu atlikuma un aktīvu cenu kāpums. Rezultātā makroekonomiskie nosacījumi strauji pasliktinājās, īpaši 2008. gada beigās un 2009. gada sākumā. Produkcijas izlaide vairākumā aplūkojamo valstu 2009. gadā saruka, jo sabruka eksporta tirgus, kļuva vājāks iekšzemes pieprasījums, samazinājās uzņēmumu peļņa un pasliktinājās darba tirgus apstākļi. Vairākumā tautsaimniecību ar fiksētu valūtas kursu, nepastāvot valūtas kursa elastības

Kopsavilkuma tabula. Konverģences ekonomiskie rādītāji

		Cenu stabilitāte	Valsts budžeta stāvoklis			Valūtas kurss		Ilgtermiņa procentu likme
		SPCI inflācija ¹⁾	Valsts ar pārmērīgu budžeta deficītu ²⁾	Valdības budžeta pārpalikums (+) vai deficīts (-) ³⁾	Valdības kopējais parāds ³⁾	Valūta, kas piedalās VKM II ⁴⁾	Valūtas kurss attiecībā pret euro ⁵⁾	Ilgtermiņa procentu likme ⁶⁾
Bulgārija	2008	12.0	Nē	1.8	14.1	Nē	0.0	5.4
	2009	2.5	Nē	-3.9	14.8	Nē	0.0	7.2
	2010	1.7 ¹⁾	Nē ²⁾	-2.8	17.4	Nē ⁴⁾	0.0 ⁴⁾	6.9 ⁶⁾
Čehijas Republika	2008	6.3	Jā	-2.7	30.0	Nē	10.2	4.6
	2009	0.6	Jā	-5.9	35.4	Nē	-6.0	4.8
	2010	0.3 ¹⁾	Jā ²⁾	-5.7	39.8	Nē ⁴⁾	2.6 ⁴⁾	4.7 ⁶⁾
Igaunija	2008	10.6	Nē	-2.7	4.6	Jā	0.0	... ⁷⁾
	2009	0.2	Nē	-1.7	7.2	Jā	0.0	... ⁷⁾
	2010	-0.7 ¹⁾	Nē ²⁾	-2.4	9.6	Jā ⁴⁾	0.0 ⁴⁾	... ⁷⁾
Latvija	2008	15.3	Nē	-4.1	19.5	Jā	-0.4	6.4
	2009	3.3	Jā	-9.0	36.1	Jā	-0.4	12.4
	2010	0.1 ¹⁾	Jā ²⁾	-8.6	48.5	Jā ⁴⁾	-0.4 ⁴⁾	12.7 ⁶⁾
Lietuva	2008	11.1	Nē	-3.3	15.6	Jā	0.0	5.6
	2009	4.2	Jā	-8.9	29.3	Jā	0.0	14.0
	2010	2.0 ¹⁾	Jā	-8.4	38.6	Jā ⁴⁾	0.0 ⁴⁾	12.1 ⁶⁾
Ungārija	2008	6.0	Jā	-3.8	72.9	Nē	-0.1	8.2
	2009	4.0	Jā	-4.0	78.3	Nē	-11.5	9.1
	2010	4.8 ¹⁾	Jā ²⁾	-4.1	78.9	Nē ⁴⁾	4.5 ⁴⁾	8.4 ⁶⁾
Polija	2008	4.2	Jā	-3.7	47.2	Nē	7.2	6.1
	2009	4.0	Jā	-7.1	51.0	Nē	-23.2	6.1
	2010	3.9 ¹⁾	Jā ²⁾	-7.3	53.9	Nē ⁴⁾	8.4 ⁴⁾	6.1 ⁶⁾
Rumānija	2008	7.9	Nē	-5.4	13.3	Nē	-10.4	7.7
	2009	5.6	Jā	-8.3	23.7	Nē	-15.1	9.7
	2010	5.0 ¹⁾	Jā ²⁾	-8.0	30.5	Nē ⁴⁾	2.9 ⁴⁾	9.4 ⁶⁾
Zviedrija	2008	3.3	Nē	2.5	38.3	Nē	-3.9	3.9
	2009	1.9	Nē	-0.5	42.3	Nē	-10.4	3.3
	2010	2.1 ¹⁾	Nē ²⁾	-2.1	42.6	Nē ⁴⁾	6.8 ⁴⁾	3.3 ⁶⁾
Atsauces vērtība ⁸⁾		1.0%		-3.0%	60.0%			6.0%

Avoti: Eiropas Komisija (*Eurostat*) un ECB.

1) Gada vidējās pārmaiņas (%). 2010. gada dati attiecas uz periodu no 2009. gada aprīļa līdz 2010. gada martam.

2) Norāda, ka uz valsti konkrētajā gadā vismaz kādu laiku attiecas ES Padomes lēmums par pārmērīga budžeta deficīta esamību. Informācija par 2010. gadu attiecas uz periodu līdz pēdējam termiņam statistisko datu iekļaušanai pārskatā (2010. gada 23. aprīlis).

3) Procentos no IKP. 2010. gada dati iegūti no Eiropas Komisijas 2010. gada pavasara prognozes.

4) Informācija par 2010. gadu attiecas uz periodu līdz pēdējam termiņam statistisko datu iekļaušanai pārskatā (2010. gada 23. aprīlis).

5) Gada vidējās pārmaiņas (%). 2010. gada dati aprēķināti kā vidējā rādītāja pārmaiņas (%) periodā no 2010. gada 1. janvāra līdz 2010. gada 23. aprīlim salīdzinājumā ar 2009. gada vidējo rādītāju. Pozitīvs skaitlis norāda uz kursa kāpumu attiecībā pret euro, bet negatīvs – uz kursa samazināšanos attiecībā pret euro.

6) Gada vidējā procentu likme. Dati par 2010. gadu attiecas uz periodu no 2009. gada aprīļa līdz 2010. gada martam.

7) Igaunijai nav pieejams ilgtermiņa procentu likmes rādītājs.

8) SPCI inflācijas un ilgtermiņa procentu likmju atsauces vērtība attiecas uz periodu no 2009. gada aprīļa līdz 2010. gada martam. Valdības budžeta bilances un valdības parāda atsauces periods ir 2009. gads.

iespējai, nepieciešamība atjaunot konkurētspēju noteica algu un cenu samazināšanu. Valstīs ar elastīgāku valūtas kursu tā kritums 2009. gada sākumā palēnināja inflācijas samazināšanās tempu. Papildus straujajam ekonomiskās aktivitātes sarukumam inflācijas spiedienu 2009. gadā mazināja arī enerģijas un pārtikas cenu lejupslīde pēc 2008. gada vidū sasniegtā rekordlīmeņa.

Nākotnē lielāko starptautisko institūciju prognozes tuvākajiem gadiem paredz, ka inflācija vairākumā valstu, visticamāk, saglabāsies zem pirmskrīzes gados sasniegtā vidējā līmeņa. Samērā ierobežota iekšzemes pieprasījuma izaugsmes perspektīva varētu mazināt cenu spiedienu vairākumā aplūkojamo valstu. Tomēr pastāv inflācijas kāpuma riski. Sevišķi pasaules preču (īpaši enerģijas un pārtikas)

cenu kāpums varētu izraisīt augšupvērstu spiedienu uz patēriņa cenām daudzās valstīs. Turpmāks netiešo nodokļu un administratīvi regulējamo cenu pieaugums, ko izraisa fiskālās konsolidācijas nepieciešamība, nākamajos gados varētu pastiprināt inflācijas spiedienu. Turklāt, tā kā aplūkojamās Centrālās Eiropas un Austrumeiropas valstīs turpinās izlīdzināšanās process, tas var izraisīt augšupvērstā spiediena atjaunošanos uz cenām un/vai nominālo valūtas kursu, lai gan šīs ietekmes precīzo apmēru grūti novērtēt. Inflācijas spiediena atsākšanās risks būs īpaši liels, ja nākamo uzplaukumu atkal pavadīs atjaunojies spēcīgs kredītu atlikuma un aktīvu cenu kāpums, ko veicina zemas reālās procentu likmes.

Lai šajā ziņojumā ietvertajās valstīs izveidotu cenu stabilitāti veicinošu vidi, jāīsteno uz stabilitāti orientēta monetārā politika. Cenu stabilitāti veicinošas vides radīšana, saglabāšana vai stiprināšana vēl lielā mērā būs atkarīga no turpmākiem fiskālās politikas pasākumiem, īpaši no stabila konsolidācijas kursa ieviešanas. Darba samaksas pieaugumam nebūtu jāpārsniedz darba ražīguma kāpums un būtu jāievēro darba tirgus apstākļi un norises konkurējošajās valstīs. Turklāt jāturpina preču un darba tirgus reformas, kas nepieciešamas, lai paaugstinātu elastīgumu un saglabātu labvēlīgus tautsaimniecības izaugsmes un nodarbinātības kāpuma apstākļus. Ņemot vērā monetārās politikas ierobežotās manevrēšanas iespējas, ko nosaka pašreizējā vienpusējā stingrā valūtas kursa piesaiste, VKM II valstīs ir ļoti svarīgi panākt, lai pārējās politikas jomas veicinātu tautsaimniecības spēju pārvarēt katrai valstij raksturīgos šokus, un izvairīties no makroekonomiskās nesabalansētības atjaunošanās.

VALDĪBAS BUDŽETA STĀVOKĻA KRITĒRIJS

Uz visām aplūkojamām dalībvalstīm, izņemot Bulgāriju, Igauniju un Zviedriju, šā ziņojuma sagatavošanas laikā attiecas Padomes lēmums par pārmērīga budžeta deficīta esamību. Pārmērīga budžeta deficīta situācijas koriģēšanas termiņš Ungārijai ir 2011. gads, Latvijai, Lietuvai, Polijai un Rumānijai – 2012. gads, bet Čehijas

Republikai – 2013. gads. Visās sešās valstīs fiskālā deficīta attiecība pret IKP 2009. gadā pārsniedza atsaucē vērtību (3% no IKP), un visās valstīs, izņemot Ungāriju (4.0% no IKP), tā bija tuvu vai lielāka par 6% no IKP. Arī Bulgārijas budžeta deficīta rādītājs pārsniedza atsaucē vērtību (3% no IKP), bet Igaunijā un Zviedrijā deficīta rādītāji bija zemāki par šo līmeni. Eiropas Komisija uzsākusi pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūru pret Bulgāriju, sagatavojot ziņojumu atbilstoši 126. panta 3. punktam. Kopumā vairākumā valstu fiskālā situācija salīdzinājumā ar 2008. gadu kļuva būtiski sliktāka, atspoguļojot ievērojamu makroekonomisko apstākļu pasliktināšanos. Jāatzīmē, ka vairākās ārpus euro zonas esošajās dalībvalstīs pirms krīzes bija vērojama procikliska fiskālās disciplīnas pavājināšanās. Vienlaikus 2009. gada budžeta norises atspoguļo arī deviņu dalībvalstu atšķirīgo fiskālās politikas reakciju uz finanšu un tautsaimniecības krīzi. Latvijā, Ungārijā un Rumānijā, kas saņēma finanšu palīdzību arī no ES un SVF, ar to saistītās korekciju programmas paredzēja stingru fiskālo konsolidāciju. Bulgārija, Igaunija un Lietuva īstenoja visaptverošus konsolidācijas pasākumus, lai ierobežotu strauju budžeta stāvokļa pasliktināšanos. Polijā, ļaujot darboties automatiskajiem stabilizatoriem, to izraisīto fiskālo ietekmi daļēji kompensēja izdevumu samazinājums. Turpretī Čehijas Republikas fiskālā politika atspoguļoja to, ka tā ļāva darboties automatiskajiem stabilizatoriem, kā arī atsevišķus valdības stimulējošos pasākumus. Zviedrijā 2009. gadā tika ieviesta nozīmīga fiskālās stimulēšanas pasākumu pakete.

Eiropas Komisija prognozē, ka 2010. gadā visās valstīs, kurām piemērota pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūra, deficīta attiecība pret IKP joprojām būs lielāka par atsaucē vērtību (3% no IKP). Tiek prognozēts, ka tikai Bulgārijas, Igaunijas un Zviedrijas budžeta deficīta līmenis 2010. gadā būs zemāks par 3% no IKP.

Visās deviņās aplūkojamās dalībvalstīs valdības parāda attiecība pret IKP palielinājās (dažos gadījumos – būtiski), atspoguļojot arī lielo

fiskālo deficītu, makroekonomiskās vides pasliktināšanos un finanšu iestāžu atbalstam veiktās intervences. Tikai Ungārijā 2009. gadā parāda attiecība pret IKP pārsniedza atsaucēs vērtību 60% no IKP, salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu pieaugot par 5.4 procentu punktiem (līdz 78.3% no IKP). Pārējās valstīs parāda rādītāji bija zemāki. Dažu valstu valdības krīzes laikā uzņēmumās iespējamās saistības garantiju veidā.

No 2000. gada līdz 2009. gadam valdības parāda attiecība pret IKP būtiski pieauga Latvijā (23.8 procentu punkti), Ungārijā (23.3 procentu punkti), Čehijas Republikā (16.9 procentu punkti) un Polijā (14.2 procentu punkti), bet ievērojami mazāk – Lietuvā, Igaunijā un Rumānijā. Turpretī Bulgārijā un Zviedrijā valdības parāda rādītājs 2009. gadā bija nepārprotami mazāks nekā 2000. gadā. Eiropas Komisija prognozē, ka 2010. gadā visās deviņās aplūkojamās dalībvalstīs parāda rādītājs pieaugs, dažos gadījumos – būtiski.

Aplūkojamām valstīm nākotnē ir ārkārtīgi svarīgi panākt un saglabāt stabilas un ilgtspējīgas fiskālās pozīcijas. Valstīm, uz kurām attiecas Padomes lēmums par pārmērīga budžeta deficīta esamību, ticami un laikus jānodrošina to saistību pildīšana sakarā ar pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūru, lai budžeta deficīta rādītāji saskaņotajā termiņā samazinātos zem atsaucēs vērtības. Arī pārējās valstīs, kam vēl jāsasniedz to vidēja termiņa budžeta mērķi, nepieciešama turpmāka konsolidācija. Kopumā turpmāka konsolidācija ļautu pārvarēt ar iedzīvotāju novecošanu saistītās budžeta problēmas. Spēcīgam fiskālajam satvaram jāveicina fiskālā konsolidācija un jāierobežo valsts izdevumu nekontrolēta pieauguma iespējas, vienlaikus novēršot makroekonomiskās nesabalansētības atjaunošanos. Konsolidācijas stratēģijām jāpievēršas valsts finanšu kvalitātes uzlabojumiem, pastiprinot ražīgumu veicinošus ieguldījumus.

VALŪTAS KURSA KRITĒRIJS

No šajā ziņojumā aplūkotajām valstīm VKM II pašlaik piedalās Igaunija, Latvija un Lietuva. Visu šo dalībvalstu valūtas piedalījušās VKM II

vairāk nekā divus gadus pirms konverģences vērtēšanas, kā noteikts Līguma par Eiropas Savienības darbību 140. pantā. Vienošanās par dalību VKM II pamatotas uz attiecīgo institūciju saistībām vairākās politikas jomās, kas *inter alia* saistītas ar stabilas fiskālās politikas īstenošanu, darba samaksas pieauguma mērenības veicināšanu, kreditēšanas kāpuma ierobežošanu un turpmāku strukturālo reformu īstenošanu. Visos gadījumos pastāvēja attiecīgo valstu vienpusēja apņemšanās ievērot šaurāku svārstību koridoru. Šīs vienpusējās saistības nerada ECB nekādus papildu pienākumus. Īpaši attiecībā uz Igauniju un Lietuvu tika pieļauts, ka tās varēja pievienoties VKM II, saglabājot jau izveidoto valūtas padomes mehānismu. Latvijas institūcijas arī paziņoja, ka tās apņemas vienpusēji saglabāt lata centrālo kursu attiecībā pret euro, nosakot $\pm 1\%$ svārstību koridoru. Pārējo sešu valstu valūtas šajā periodā nav piedalījušās valūtas kursa mehānismā.

Aplūkojamā periodā (no 2008. gada 24. aprīļa līdz 2010. gada 23. aprīlim) VKM II nav devalvēts nevienas šajā ziņojumā aplūkotās valūtas centrālais kurss. Igaunijas krona un Lietuvas lits tika pastāvīgi tirgoti atbilstoši to centrālajam kursam. Turpretī Latvijas lata kursa svārstības attiecībā pret euro vienpusēji noteiktā svārstību koridora $\pm 1\%$ robežās 2009. gada jūlijā sasniedza rekordlīmeni, bet pēc tam samazinājās. Bija vairāki nopietnas tirgus spriedzes periodi, kad Latvijas valūtas kurss pietuvojās vienpusēji noteiktā svārstību koridora augšējai robežai. Pirmo nopietnās spriedzes periodu no 2008. gada oktobra līdz decembrim raksturoja *Lehman Brothers* sabrukums 2008. gada septembrī, nelabvēlīga Latvijas tautsaimniecības perspektīva, baumas par iespējamo VKM II centrālā kursa devalvāciju, vairāku kredītreitingu aģentūru veiktā kredītreitinga pazemināšana un augošas likviditātes grūtības banku sistēmā. Tā kā šī spriedze izraisīja maksājumu bilances problēmas, Latvija bija spiesta meklēt starptautisko finanšu palīdzību un piekrita īstenot apņēmīgu ekonomisko korekciju programmu, lai stabilizētu finanšu sektoru, atjaunotu uzticību un atgūtu konkurētspēju. Otrs nopietnas

spriedzes periods bija no 2009. gada marta līdz jūnijam, atspoguļojot Latvijas tautsaimniecības un valsts finanšu straujo lejupslīdi, turpmāku Latvijas valsts kredītreitinga pazemināšanu un investoru bažas par starptautiskās finanšu palīdzības ietvaros pieņemto noteikumu izpildi. Iespējams, tas ietekmēja arī finanšu tirgus svārstīgumu Igaunijā un Lietuvā. Situācija Latvijā uzlabojās 2009. gada jūnijā, kad atklātībā parādījās 2009. gada budžeta samazināšanas plāns. Neskaidrības saistībā ar fiskālo pasākumu pieņemšanu Latvijas parlamentā 2009. gada septembrī izraisīja nākamo uz valūtas kursu izdarīta spiediena periodu. Latvijas latu 2009. gada oktobrī tirgoja par kursu, kas tuvs vienpusēji noteiktā svārstību koridora $\pm 1\%$ augšējai robežai. *Eesti Pank* 2009. gadā slēdza piesardzības vienošanos ar *Sveriges Riksbank*. Vienošanās netika izmantota un beidzās 2009. gada beigās. Latvijas Banka 2008. gadā slēdza mijmaiņas līgumu ar *Sveriges Riksbank* un *Danmarks Nationalbank*. Tas beidzās 2009. gada beigās.

Bulgārijas valūta nepiedalījās VKM II, bet bija piesaistīta euro valūtas padomes vienošanās ietvaros. Pārējās valūtas ārpus VKM II aplūkojamā periodā attiecībā pret euro būtiski pavājinājās. No 2008. gada beigām līdz 2009. gada martam pasaules finanšu tirgos valdošās paaugstinātās nenoteiktības apstākļos, kas galvenokārt atspoguļoja *Lehman Brothers* sabrukumu 2008. gada septembrī, sakarā ar valstu nelabvēlīgo tautsaimniecības perspektīvu un investoru bažām par ārējo neaizsargātību apstākļos, kad pastiprinājusies vēlme izvairīties no riska, šīs valūtas bija pakļautas lejupvērstam spiedienam. Vēlāk pasaules finanšu tirgus apstākļu pakāpeniska normalizēšanās veicināja daļēju šā kursa krituma kompensēšanos. Visspēcīgākais kursa kritums salīdzinājumā ar vidējo līmeni 2008. gada aprīlī bija vērojams Polijā. 2009. gada maijā SVF Valde apstiprināja vienošanos uz vienu gadu par piesardzības pasākumiem ar Poliju elastīgās kredītlinijas ietvaros, lai sniegtu Polijai atbalstu pasaules finanšu un ekonomiskās krīzes apstākļos. Zviedrijā investoru uzskati par Baltijas valstīm, kurās ļoti aktīvi darbojas Zviedrijas bankas,

veicināja būtisku pazeminošu spiedienu uz Zviedrijas kronu. Atsauces periodā *Sveriges Riksbank* paziņoja par vairākiem finanšu stabilitātes veicināšanas pasākumiem, t.sk. par ārējo rezervju stiprināšanu, slēdzot (piesardzības) vienošanās ar ASV Federālo rezervju sistēmu un ECB. Pēc tam, kad uz Ungārijas forinta kursu 2008. gada novembrī tika izdarīts nopietns lejupvērstais spiediens, SVF Valde apstiprināja rezerves vienošanos ar Ungāriju, lai izvairītos no finanšu tirgus spiediena pastiprināšanās. Līdzīgi 2009. gada martā tika slēgtas vienošanās par ES un SVF vadītu starptautiskās finanšu palīdzības pasākumu paketi Rumānijai, lai panāktu tās tautsaimniecības stabilu un ilgtspējīgu izaugsmi. Lejupvērstais spiediens uz Čehijas kronu relatīvi bija mazāks, un 2010. gada sākumā tās vērtība atkal pieauga.

ILGTERMIŅA PROCENTU LIKMJU KRITĒRIJS

Starptautiskā finanšu krīze, riska vispārējā pārvērtēšana un makroekonomisko apstākļu pasliktināšanās negatīvi ietekmēja ilgtermiņa obligāciju tirgus norises. Tas izraisīja strauju ilgtermiņa procentu likmju starpību palielināšanos salīdzinājumā ar euro zonas vidējo rādītāju aplūkojamā periodā. Tirgi sākuši atšķirīgāk izturēties pret valstīm, vērtējot aizsargātību pret ārējiem un iekšējiem notikumiem, budžeta izpildes rezultātu pasliktināšanos un ilgtspējīgas konverģences perspektīvas.

12 mēnešu atsauces periodā no 2009. gada aprīļa līdz 2010. gada martam ilgtermiņa procentu likmju kritērija atsauces vērtība bija 6.0%. Šo vērtību aprēķināja, pieskaitot 2 procentu punktus to divu ES valstu ilgtermiņa procentu likmju nesvērtajam vidējam aritmētiskajam rādītājam, kuru datus izmantoja cenu stabilitātes kritērija atsauces vērtības aprēķināšanā un kam ir saskaņota ilgtermiņa procentu likme, t.i., Beļģijas (3.8%) un Portugāles (4.2%) rādītājiem. Trešā dalībvalsts, ko izmantoja cenu stabilitātes kritērija aprēķinā, ir Igaunija, bet, tā kā valstī nav saskaņotas ilgtermiņa procentu likmes, nav datu, ko varētu izmantot šo procentu likmju atsauces vērtības aprēķinā. Atsauces periodā euro zonas ilgtermiņa procentu likme vidēji bija 3.8%.

Atsauces periodā tikai divās no aplūkotajām dalībvalstīm (Čehijas Republikā un Zviedrijā) vidējā ilgtermiņa procentu likme bija zemāka par atsaucis vērtību (sk. kopsavilkuma tabulu).

Polijā un Bulgārijā ilgtermiņa procentu likmes atsaucis periodā vidēji bija attiecīgi 6.1% un 6.9%, bet starpība salīdzinājumā ar euro zonu – vidēji 236 bāzes punkti Polijai un 315 bāzes punkti Bulgārijai. Bažas par fiskālo problēmu parādīšanos Polijā un Bulgārijas ārējo neaizsargātību veicināja ilgtermiņa obligāciju peļņas likmju samērā lielu starpību saglabāšanos. Latvijā, Lietuvā, Ungārijā un Rumānijā ilgtermiņa procentu likmes atsaucis periodā vēl vairāk pārsniedza atsaucis vērtību. Īpaši Ungārijas un Rumānijas ilgtermiņa procentu likmes ietekmēja nenoteiktība saistībā ar fiskālās politikas ilgtspēju abās valstīs, un vidēji tās bija nedaudz zem 10% (Ungārijā – 8.4% un Rumānijā – 9.4%). Procentu likmju starpības salīdzinājumā ar euro zonu vidēji bija aptuveni 460–570 bāzes punktu. Iepriekšējos gados radušās lielās makroekonomiskās nesabalansētības dēļ Latviju un Lietuvu spēcīgi ietekmēja starptautiskā finanšu tirgus satricinājumi, ko atspoguļo krass ilgtermiņa procentu likmju kāpums. Latvijā un Lietuvā ilgtermiņa procentu likmes vidēji bija attiecīgi 12.7% un 12.1%. Starpības salīdzinājumā ar euro zonas vidējo rādītāju sasniedza vēsturiski augstāko līmeni (attiecīgi 895 un 835 bāzes punkti).

Tā kā Igaunijā nav attīstīts Igaunijas kronās denominētu valdības ilgtermiņa obligāciju tirgus un valdības parāda līmenis ir zems, nav pieejamas saskaņotas ilgtermiņa procentu likmes. Tas sarežģī konverģences vērtēšanu pirms euro ieviešanas. Pamatojoties uz vairākiem rādītājiem, veikta plaša analīze, kas varētu sniegt dažas norādes par to, kā tirgus vērtē konverģences ilgtspēju. Īpaši aplūkoti dažādi finanšu tirgus rādītāji, piemēram, tagadnes un nākotnes darījumu naudas tirgus procentu likmju starpības salīdzinājumā ar euro zonu un mājsaimniecībām un nefinanšu sabiedrībām izsniegto MFI aizdevumu procentu likmes ar ilgtermiņa procentu likmju

darbības sākotnējo periodu vai ilgu termiņu. Turklāt izmantoti valsts kredītreitingi un pamatā esošo makroekonomisko mainīgo rādītāju (piemēram, maksājumu bilances vai fiskālā parāda norises) analīze. Kopumā atsaucis perioda norises finanšu tirgos nosaka neviennozīmīgu vērtējumu. Vairāki rādītāji liecina, ka tirgus dalībniekiem bija nopietnas bažas par Igaunijas konverģences ilgtspēju. Šīs bažas bija īpaši spēcīgas globālās krīzes kulminācijas laikā. Kopš 2009. gada beigām vēlmes izvairīties no riska samazināšanās pasaulē, fiskālās norises un tirgus dalībnieku uzskati par Igaunijas izredzēm ieviest euro veicinājuši tirgus spiediena mazināšanos.

4. KOPSAVILKUMI PAR VALSTĪM

4.1. BULGĀRIJA

Atsauces periodā (2009. gada aprīlis–2010. gada marts) Bulgārijas 12 mēnešu vidējā SPCI inflācija bija 1.7%, t.i., ievērojami augstāka par cenu stabilitātes kritērija atsaucēs vērtību (1.0%).

Vēsturiski ilgākā periodā patēriņa cenu inflācija Bulgārijā samērā daudz svārstījies, bet laika posmā no 2000. gada līdz 2009. gadam vidēji gadā tā bijusi 6.7%. 2000.–2003. gadā inflācija pakāpeniski samazinājās, bet pēc tam atkal būtiski palielinājās. 2008. gadā tā pieauga pat līdz 12.0%, bet 2009. gadā strauji saruka līdz 2.5%. Inflācijas kāpums pēc 2003. gada atspoguļoja administratīvi regulējamo cenu korekcijas, akcīzes nodokļu likmju saskaņošanu ar ES līmeni, virkni ar piedāvājumu saistītu šoku (piemēram, enerģijas un pārtikas cenu kāpums pasaulē) un pieprasījuma spiediena palielināšanos. 2004.–2008. gada tautsaimniecības spēcīgā izaugsme bija saistīta ar būtisku makroekonomisko nelīdzsvarotību un ievainojamību. Ekonomikas pārkaršanu izraisīja apjomīgās ārvalstu tiešo investīciju plūsmas un ļoti spēcīgs kredītēšanas pieaugums. Ārkārtīgi straujais atlīdzības kāpums vienam nodarbinātajam 2007.–2009. gadā, kas nozīmīgi apsteidza darba ražīguma pieaugumu, mazināja konkurētspēju. Pasaulē tirdzniecības sašaurināšanās un kapitāla ieklūdes tempa kritums pēc globālās finanšu un ekonomiskās krīzes veicināja nenoturīgo tautsaimniecības tendenču nepieciešamo koriģēšanu. Vērojot jaunākās norises, SPCI gada inflācijai 2009. gadā kopumā bijusi tendence samazināties, bet 2009. gada oktobrī tā atkal sāka augt un 2010. gada martā bija 2.4%. Pašreizējā inflācijas aina jāaplūko kontekstā ar iekšzemes tēriņu būtisku sarukumu. Turklāt inflācijas ievērojams kritums pagājušajā gadā salīdzinājumā ar 2008. gadu atspoguļo arī zemāku pārtikas un enerģijas cenu ietekmi.

Jaunākās pieejamās nozīmīgāko starptautisko institūciju inflācijas prognozes liecina, ka 2010. gadā inflācija būs 2.2–2.6%, bet 2011. gadā – 2.7–3.2%. Inflācijas prognožu

galvenais augšupvērstais risks ir preču cenu kāpums pasaulē, kas lielāks par gaidīto, bet tuvākajā nākotnē lejupvērsto risku rada brīvo jaudu pieauguma ietekmes uz atalgojumu un iekšzemes pieprasījumu iespējamais kāpums. Raugoties tālākā nākotnē, izlīdzināšanās process turpmākajos gados varētu ietekmēt inflāciju, ņemot vērā IKP uz vienu iedzīvotāju un cenu līmeni, kas Bulgārijā vēl joprojām ir daudz zemāks nekā euro zonā. Taču grūti novērtēt šā izlīdzināšanās procesa radītās inflācijas ietekmes precīzo apjomu. Atsākoties produkcijas izlaides pieaugumam un pastāvot fiksēta valūtas kursa režīmam, reālā valūtas kursa kāpuma tendence, iespējams, izpaudīsies kā augstāka inflācija. Ņemot vērā valūtas padomes mehānismu un alternatīvu pretcikliksku politikas instrumentu nepietiekamību, novērst makroekonomisko nelīdzsvarotību, t.sk. arī augstas inflācijas atjaunošanos, var būt sarežģīti.

Uz Bulgāriju neattiecas ES Padomes lēmums par pārmērīga budžeta deficīta esamību, bet saskaņā ar 126. panta 3. punktu sagatavojot ziņojumu, Eiropas Komisija uzsāka pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūru. Atsauces periodā (2009. gads) valdības budžeta deficīts bija 3.9% no IKP, t.i., pārsniedza deficīta atsaucēs vērtību (3% no IKP). Valdības parāda attiecība pret IKP bija 14.8% no IKP, t.i., ievērojami zemāka par 60% atsaucēs vērtību. Saskaņā ar Eiropas Komisijas prognozēm 2010. gadā deficīta rādītājs samazināsies līdz 2.8% no IKP, un paredzams, ka valdības parāda rādītājs pieaugs līdz 17.4% no IKP. Vērtējot citus fiskālos faktorus, budžeta deficīta rādītājs 2009. gadā nepārsniedza valsts investīciju attiecību pret IKP. Attiecībā uz valsts finanšu sistēmas ilgtspēju, kā liecina Eiropas Komisijas 2009. gada fiskālās ilgtspējas ziņojums, Bulgārijas risks ir zems. Nepieciešama turpmāka konsolidācija, lai Bulgārija sasniegtu Stabilitātes un izaugsmes paktā noteikto vidējā termiņa budžeta mērķi, kas konverģences programmā kvantitatīvi izteikts kā cikliski koriģēts budžeta pārpalikums (izņemot vienreizējos un pagaidu pasākumus) 0.5% no IKP.

Divu gadu atsaucēs periodā Bulgārijas leva nepiedalījās VKM II, bet atbilstoši 1997. gada jūlijā ieviestajam valūtas padomes mehānismam bija piesaistīta euro. Bulgārijas valūta nav novirzījusies no kursa 1 euro = 1.95583 levas. Īstermiņa procentu likmju starpība ar 3 mēnešu EURIBOR 2009. gada 1. pusgadā pieauga līdz 4.8 procentu punktiem, bet vēlāk samazinājās līdz 3.6 procentu punktiem. Bulgārijas levas reālais kurss – gan divpusējais attiecībā pret euro, gan efektīvais – 2010. gada martā krietni pārsniedza 10 gadu vēsturiski vidējo līmeni. Bulgārijas maksājumu bilances apvienotā tekošā un kapitāla konta deficīts pakāpeniski audzis – no 2.4% no IKP 2002. gadā līdz ļoti augstam līmenim – 28.9% no IKP – 2007. gadā. Pēc iekšzemes pieprasījuma straujā krituma, kas izraisīja importa sarukumu, tekošā un kapitāla konta deficīts no 23.2% no IKP 2008. gadā spēji samazinājās līdz 8.0% no IKP 2009. gadā. Tekošā konta norišu rezultātā valsts tīrā starptautisko investīciju bilance būtiski pasliktinājās – no –34.4% no IKP 2000. gadā līdz –109.6% no IKP 2009. gadā.

Vidējā ilgtermiņa procentu likme atsaucēs periodā (2009. gada aprīlis–2010. gada marts) bija 6.9%, tātad augstāka par ilgtermiņa procentu likmju konverģences kritērija atsaucēs vērtību. Ilgtermiņa procentu likmes un to starpība ar euro zonas obligāciju peļņas likmēm atsaucēs periodā būtiski palielinājās, visaugstāko līmeni sasniedzot 2009. gada 1. pusgadā. Atslābstot spriedzei finanšu tirgū, ilgtermiņa procentu likme ievērojami samazinājās un 2010. gada martā bija 5.8%.

Lai Bulgārijā nodrošinātu ilgtermiņīgu konverģenci veicinošu vidi, nepieciešams arī īstenot ekonomisko politiku, kas vērsta uz vispārējas makroekonomiskās stabilitātes, t.sk. ilgtermiņīgas cenu stabilitātes, nodrošināšanu. Tā kā valūtas padomes mehānisms nosaka samērā neelastīgu monetāro politiku, ļoti svarīgi, lai pārējās politikas jomas nodrošinātu tautsaimniecību ar līdzekļiem, lai tā varētu novērst valstij raksturīgos šokus un izvairītos no makroekonomiskās nelīdzsvarotības atjaunošanās. Konkrētāk,

Bulgārijas varas iestādēm vajadzētu turpināt fiskālās konsolidācijas procesu un pilnīgi noteikti izvairīties no pārliecīgiem valsts tēriņiem. Bulgārijai arī jāatrisina visdažādākie ekonomiskās politikas uzdevumi, kas sīkāk aprakstīti 5. nodaļā.

Bulgārijas tiesību akti neatbilst visām prasībām centrālās bankas neatkarībai, monetārās finansēšanas aizliegumam un tiesiskajai integrācijai Euro sistēmā. Bulgārija ir dalībvalsts, uz kuru attiecas izņēmums, tāpēc tai jānodrošina atbilstība visām Līguma 131. pantā noteiktajām tiesību aktu pielāgošanas prasībām.

4.2. ČEHIJAS REPUBLIKA

Atsaucēs periodā (2009. gada aprīlis–2010. gada marts) Čehijas Republikas 12 mēnešu vidējā SPCI inflācija bija 0.3%, t.i., ievērojami zemāka par cenu stabilitātes kritērija atsaucēs vērtību (1.0%).

Vēsturiski ilgākā periodā Čehijas Republikā patēriņa cenu inflācijai līdz 2003. gadam pamatā bija tendence samazināties, pēc tam tā svārstījās lielākoties 1–3% robežās, bet 2007. gada beigās atkal sāka augt. 2008. gadā tā sasniedza augstāko līmeni un 2009. gadā būtiski samazinājās – gada vidējais rādītājs bija 0.6%. Inflācijas norises aplūkojamas, ņemot vērā spēcīgo reālā IKP pieaugumu gandrīz visus pēdējos 10 gadus, līdz pēc 2008. gada globālās ekonomiskās un finanšu krīzes tautsaimniecības izaugsme ievērojami samazinājās. Pēc 2005. gada saspringtāku darba tirgus apstākļu dēļ pieauga vienības darbaspēka izmaksas. 2009. gadā darba tirgus apstākļi ievērojami pasliktinājās, jo atlīdzības pieaugums vienam nodarbinātajam 2009. gada 2. ceturksnī kļuva negatīvs. Tomēr ražīguma kritums kavēja vienības darbaspēka izmaksu samazināšanos. Importa cenu kritums gandrīz visā aplūkojamā periodā lielākoties atspoguļoja efektīvā valūtas kursa kāpumu. Vērojot nesenās norises, SPCI inflācija 2009. gada 2. pusgadā būtiski samazinājās

un kļuva negatīva. Inflācijas kritumu noteica administratīvi regulējamo cenu pieauguma ietekmes vājināšanās un pasaules enerģijas cenu samazināšanās. 2009. gada beigās inflācijas kāpums atsākās bāzes efektu un pasaules preču cenu pieauguma dēļ, 2010. gada martā sasniedzot 0.4%.

Jaunākās pieejamās nozīmīgāko starptautisko institūciju inflācijas prognozes liecina, ka 2010. gadā inflācija būs 1.0–1.6%, bet 2011. gadā – 1.3–2.2%. Inflācijas prognožu augšupvērstie riski saistās ar lielāku, nekā gaidīts, preču cenu kāpumu, īpaši naftas cenām pasaulē, savukārt eksports veido lejupvērstu risku, jo transportlīdzekļu utilizācijas shēmas to vairs neveicina. Raugoties tālākā nākotnē, ilgākā termiņā izlīdzināšanās process turpmākajos gados var ietekmēt arī inflāciju un/vai nominālo valūtas kursu, ņemot vērā, ka Čehijas Republikā IKP uz vienu iedzīvotāju un cenu līmenis vēl joprojām ir ievērojami zemāks nekā euro zonā. Taču grūti novērtēt šā izlīdzināšanās procesa radītās ietekmes precīzo apjomu.

Pašlaik uz Čehijas Republiku attiecas ES Padomes lēmums par pārmērīga budžeta deficīta esamību. Atsauces periodā (2009. gads) valdības budžeta deficīts bija 5.9% no IKP, t.i., ievērojami pārsniedza atsauces vērtību (3% no IKP). Valdības parāda attiecība pret IKP bija 35.4% no IKP, t.i., ievērojami zemāka par 60% atsauces vērtību. Saskaņā ar Eiropas Komisijas prognozēm 2010. gadā deficīta rādītājs samazināsies līdz 5.7% no IKP, bet valdības parāda rādītājs palielināsies līdz 39.8% no IKP. Vērtējot citus fiskālos faktorus, budžeta deficīta rādītājs 2009. gadā pārsniedza valsts investīciju attiecību pret IKP. Runājot par valsts finanšu sistēmas ilgtermiņa, kā liecina Eiropas Komisijas 2009. gada fiskālās ilgtermiņa ziņojums, Čehijas Republikas risks ir augsts. Čehijas Republikai nepieciešama plašāka fiskālā konsolidācija, lai sasniegtu Stabilitātes un izaugsmes paktā noteikto vidējā termiņa budžeta mērķi, kas aktualizētajā konverģences programmā kvantitatīvi izteikts kā cikliski koriģēts budžeta deficīts (izņemot vienreizējos un pagaidu pasākumus) 1% no IKP.

Divu gadu atsauces periodā Čehijas krona nepiedalījās VKM II, bet to tirgoja elastīga valūtas kursa režīma apstākļos. Šajā periodā no 2008. gada vidus līdz 2009. gada februārim Čehijas kronas kurss attiecībā pret euro ievērojami saruka, tad daļēji atguva zaudēto vērtību un kopš 2009. gada vidus bija stabilāks. Čehijas kronas kurss attiecībā pret euro lielākoties bijis ļoti svārstīgs, bet īstermiņa procentu likmju starpība ar 3 mēnešu EURIBOR 2009. gada sākumā kļuva pozitīva un 2009. gada jūnijā–decembrī bijusi samērā augsta, nedaudz pārsniedzot 1 procentu punktu, bet 2010. gada martā tā samazinājās aptuveni līdz 0.8 procentu punktiem. Čehijas kronas reālais kurss – gan divpusējais attiecībā pret euro, gan efektīvais – 2010. gada martā nedaudz pārsniedza 10 gadu vēsturiski vidējo līmeni. 2000.–2007. gadā Čehijas Republikas maksājumu bilances apvienotā tekošā un kapitāla konta deficīts vidēji bijis samērā augsts –4.2% no IKP. Pēc ienākumu negatīvā saldo un iekšzemes pieprasījuma straujā krituma, kas izraisīja importa sarukumu, tekošā un kapitāla konta negatīvais saldo 2008. un 2009. gadā pavērsās par nelielu pārpalikumu (attiecīgi 0.2% no IKP un 0.1% no IKP). Valsts tīrā starptautisko investīciju bilance būtiski pasliktinājās – no –8.8% no IKP 2000. gadā līdz –45.2% no IKP 2009. gadā.

Vidējā ilgtermiņa procentu likme atsauces periodā (2009. gada aprīlis–2010. gada marts) bija 4.7%, tātad zemāka par procentu likmju konverģences kritērija atsauces vērtību. Čehijas Republikā kopš 2004. gada augusta vērojama valdības obligāciju peļņas likmju samazināšanās, tāpēc ilgtermiņa procentu likmju līmenis gandrīz sasniedzis euro zonā dominējošo līmeni. Taču finanšu tirgus satricinājuma laikā 2007. gada 3. ceturksnī ilgtermiņa procentu likmju starpība nedaudz pieauga un pēc gada sasniedza augstāko punktu. Atsauces periodā valsti atkal ietekmēja nedrošības un riska prēmiju vispārēja palielināšanās pasaulē. Sākās ilgtermiņa procentu likmju kāpums, nemitīgi palielinoties arī svārstīgumam. 2009. gada jūnijā tās sasniedza augstāko 5.5% atzīmi, bet pēc

tam atkal samazinājās. Atsauces perioda beigās ilgtermiņa procentu likmes nedaudz pieauga, atspoguļojot atjaunojušās bažas par turpmākajām fiskālajām norisēm.

Lai nodrošinātu ilgtspējīgu konvergenci veicinošu vidi Čehijas Republikā, nepieciešams arī saglabāt uz cenu stabilitāti orientētu monetāro politiku un īstenot vispusīgu un drošu fiskālo konsolidāciju. Čehijas Republikai arī jārisina visdažādākie ekonomiskās politikas uzdevumi, kas sīkāk aprakstīti 5. nodaļā.

Čehijas Republikas tiesību akti neatbilst visām prasībām centrālās bankas neatkarībai, konfidencialitātei, monetārās finansēšanas aizliegumam un tiesiskajai integrācijai Eurosistēmā. Čehijas Republika ir dalībvalsts, uz kuru attiecas izņēmums, tāpēc tai jānodrošina atbilstība visām Līguma 131. pantā noteiktajām tiesību aktu pielāgošanas prasībām.

4.3. IGAUNIJA

Atsauces periodā (2009. gada aprīlis–2010. gada marts) Igaunijas 12 mēnešu vidējā SPCI inflācija bija -0.7% , t.i., ievērojami zemāka par cenu stabilitātes kritērija atsaucēs vērtību (1.0%).

Vēsturiski ilgākā periodā Igaunijā patēriņa cenu inflācija bijusi ļoti svārstīga. Līdz 2003. gadam kopumā tai bijusi tendence samazināties, bet pēc tam atkal vērojams būtisks kāpums. 2008. gadā SPCI gada vidējā inflācija bija visaugstākā (10.6%), bet pēc tam 2009. gadā tā nozīmīgi samazinājās (līdz 0.2%). Pēdējo 10 gadu inflācijas norises aplūkojamas, ņemot vērā ļoti spēcīgo reālā IKP pieaugumu gandrīz katru gadu, līdz 2008. gadam parādoties nepārprotamām pārkaršanas pazīmēm. Straujš darba samaksas kāpums, pastāvīgi un bieži vien ievērojami pārspējot darba ražīguma pieaugumu, būtiski pasliktināja Igaunijas konkurētspēju. Tā kā šis makroekonomiskās norises izrādījās nenoturīgas, bet pasaules tirdzniecība sašaurinājās, Igaunijas tautsaimniecībā 2009. gadā bija vērojams būtisks ekonomiskās aktivitātes pavērsiens un

nozīmīgs kritums. Vērojot jaunākās norises, SPCI inflācijas gada kāpuma temps 2009. gada jūnijā kļuva negatīvs, bet 2009. gada oktobrī un novembrī sasniedza zemāko punktu (-2.1%). Pēc tam SPCI gada inflācija pieauga un 2010. gada martā bija 1.4% . Pašreizējā inflācijas aina jāaplūko kontekstā ar iekšzemes tēriņu spēcīgu sarukumu. Turklāt inflācijas būtiskais kritums 2009. gadā salīdzinājumā ar 2008. gadu atspoguļoja arī pārtikas un enerģijas cenu kritumu pasaulē.

Jaunākās pieejamās nozīmīgāko starptautisko institūciju inflācijas prognozes liecina, ka 2010. gadā inflācija būs $0.7\text{--}1.3\%$, bet 2011. gadā – $1.1\text{--}2.0\%$. Inflācijas prognožu augšupvērstie riski galvenokārt saistīti ar lielāku, nekā gaidīts, enerģijas un pārtikas cenu pieaugumu. Turklāt papildu fiskālās konsolidācijas pasākumi varētu veicināt iespējamu tālāku netiešo nodokļu un akcīzes nodokļu pieaugumu. Attiecībā uz tuvākajā nākotnē iespējamiem lejupvērstiem riskiem, tā kā Igaunijas ekonomiskā vide ir nelabvēlīga, bet privātā sektora parāda līmenis – augsts, nevar izslēgt iespēju, ka korekcijas process var izpausties kā ilgāks periods ar ļoti zemu inflācijas līmeni. Raugoties tālākā nākotnē, zemas inflācijas saglabāšana Igaunijai būs ļoti sarežģīta, jo monetārās politikas manevrēšanas iespējas ir ierobežotas. Izlīdzināšanās process turpmākajos gados varētu ietekmēt inflāciju, ņemot vērā IKP uz vienu iedzīvotāju un cenu līmeni, kas Igaunijā vēl joprojām ir zemāks nekā euro zonas valstīs. Taču grūti novērtēt šā izlīdzināšanās procesa radītās inflācijas ietekmes precīzo apjomu. Atsākoties produkcijas izlaides pieaugumam un pastāvot fiksētam valūtas kursa režīmam, reālā valūtas kursa kāpuma tendence, iespējams, izpaudīsies kā augstāka inflācija. Ņemot vērā valūtas padomes mehānismu un alternatīvu pretciklisku politikas instrumentu nepietiekamību, novērst makroekonomisko nelīdzsvarotību, t.sk. arī augstas inflācijas atjaunošanos, var būt sarežģīti.

Lai gan Igaunijas 12 mēnešu vidējā SPCI inflācija pašlaik ir ievērojami zemāka par

atsauces vērtību, jāsecina, ka valda bažas par Igaunijas inflācijas konverģences ilgtspēju – galvenokārt īslaicīgu faktoru, t.sk. nozīmīgo ekonomisko korekciju, dēļ.

Uz Igauniju neattiecas ES Padomes lēmums par pārmērīga budžeta deficīta esamību. Atsauces periodā (2009. gads) valdības budžeta deficīts bija 1.7% no IKP, t.i., ievērojami mazāks par atsauces vērtību. Valdības parāda attiecība pret IKP bija 7.2% no IKP, t.i., ievērojami zemāka par 60% atsauces vērtību. Saskaņā ar Eiropas Komisijas prognozēm 2010. gadā deficīta rādītājs palielināsies līdz 2.4% no IKP, bet valdības parāda rādītājs – līdz 9.6% no IKP. Vērtējot citus fiskālos faktorus, budžeta deficīta rādītājs 2008. un 2009. gadā nepārsniedza valsts investīciju attiecību pret IKP. Runājot par valsts finanšu sistēmas ilgtspēju, kā liecina Eiropas Komisijas 2009. gada fiskālās ilgtspējas ziņojums, Igaunijas risks ir zems. Nepieciešams turpināt fiskālo konsolidāciju, lai Igaunija sasniegtu Stabilitātes un izaugsmes paktā noteikto vidēja termiņa budžeta mērķi, kas konverģences programmā kvantitatīvi izteikts kā neliels cikliski koriģēts budžeta pārpalikums (izņemot vienreizējos un pagaidu pasākumus).

Igaunijas krona piedalās VKM II no 2004. gada 28. jūnija. Divu gadu atsauces periodā kronas kurss bija stabils un atbilda centrālajam kursam 1 euro = 15.6466 kronas. Īstermiņa procentu likmju starpība ar 3 mēnešu EURIBOR 2009. gadā bija augstas – aptuveni 4.8 procentu punkti, bet triju mēnešu periodā, kas beidzās 2010. gada martā, saruka (līdz 1.6 procentu punktiem). Igaunijas kronas reālais gan efektīvais, gan divpusējais kurss attiecībā pret euro 2010. gada martā nedaudz pārsniedza 10 gadu vēsturiski vidējo līmeni. 2000.–2008. gadā Igaunijas maksājumu bilances apvienotā tekošā konta un kapitāla konta deficīts vidēji bijis ļoti liels – 10% no IKP. 2009. gadā pēc iekšzemes pieprasījuma straujā krituma, kas izraisīja importa sarukumu, tekošā un kapitāla konta deficīts no –8.4% no IKP 2008. gadā spēji pavērsās par pārpalikumu (7.4% no IKP 2009. gadā). Valsts tīrā starptautisko investīciju

bilance būtiski pasliktinājās – no –48.2% no IKP 2000. gadā līdz –81.8% no IKP 2009. gadā.

Igaunijā nav saskaņotas ilgtermiņa procentu likmes, jo nepastāv Igaunijas kronās denominētu obligāciju tirgus un arī valdības parāda līmenis ir zems. Tas sarežģī konverģences ilgtspējas vērtēšanas procesu pirms euro ieviešanas. Toties tika veikta plaša finanšu tirgu analīze, ņemot vērā starpību lielumu, kuras iegūtas tieši no monetārās un finanšu statistikas, valsts kredītreitingiem un citiem atbilstošiem rādītājiem. Tā kā katrs šis atsevišķais rādītājs kā sasniegtās konverģences stabilitātes rādītājs ir ierobežots, neviens nav uzskatāms par ilgtermiņa procentu likmju tiešu aizstājēju. Kopumā atsauces periodā norises finanšu tirgos rāda, ka vērtējums nav viennozīmīgs, un daudzi rādītāji liecina, ka tirgus dalībniekus pārņēmušas nopietnas bažas par Igaunijas konverģences ilgtspēju. Tās visvairāk izpaudās globālās krīzes kulminācijas laikā. Kopš 2009. gada nogales tirgus spiedienu palīdzēja mazināt gan pasaulē sarukusī vēlme izvairīties no riska, gan fiskālās norises, gan tirgus dalībnieku viedoklis par Igaunijas izredzēm ieviest euro.

Lai radītu ilgtspējīgu konverģenci veicinošu vidi, Igaunijai nepieciešams īstenot arī ekonomisko politiku, kas vērsta uz vispārējas makroekonomiskās stabilitātes, t.sk. ilgtspējīgas cenu stabilitātes, nodrošināšanu. Tā kā valūtas padomes mehānisms nosaka samērā neelastīgu monetāro politiku, ļoti svarīgi, lai pārējās politikas jomas nodrošinātu tautsaimniecību ar līdzekļiem, lai tā varētu novērst valstij raksturīgos šokus un izvairītos no makroekonomiskās nelīdzsvarotības atkārtšanās. Turklāt Igaunijas varas iestādēm būtu jātiecas panākt fiskālo pārpalikumu atbilstoši vidēja termiņa stratēģijai, kā arī jābūt gatavām nepieciešamības gadījumā sākt īstenot precikliskus pasākumus, lai novērstu pārkaršanas risku. Turklāt svarīgi, lai budžeta izdevumu daļas fiskālās konsolidācijas pasākumi 2010. gadā turpinātos, kā plānots, bet 2011. gadā un turpmāk tiktu noteikti tālākie pasākumi budžeta vidēja termiņa mērķu sasniegšanai. Igaunijai arī jārisina visdažādākie

ekonomiskās politikas uzdevumi, kas sīkāk aprakstīti 5. nodaļā.

Likums par *Eesti Pank*, Likums par valūtu un Likums par Igaunijas kronas aizsardzību pilnībā neatbilst visām prasībām monetārās finansēšanas aizliegumam un tiesiskajai integrācijai Eurosistēmā. Igaunija ir dalībvalsts, uz kuru attiecas izņēmums, tāpēc tai jānodrošina atbilstība visām Līguma 131. pantā noteiktajām tiesību aktu pielāgošanas prasībām. Igaunija konsultējusies ar ECB par likumprojektu, kas veiktu grozījumus Likumā par *Eesti Pank* un atceltu Likumu par valūtu un Likumu par Igaunijas kronas aizsardzību. Ja likumprojekts par grozījumu izdarīšanu Likumā par *Eesti Pank* tiks pieņemts laikus un tādā veidā, kādu to, lūdzot ECB konsultāciju, iesniedza 2010. gada 18. februārī, un ja lēmums par Likumu par valūtu un Likumu par Igaunijas kronas aizsardzību atcelšanu stāsies spēkā laikus, Likums par *Eesti Pank* atbildīs Līgumam un Statūtiem un ECB uzskatīs, ka novērsta neatbilstību *Eesti Pank* tiesiskās integrācijas Eurosistēmā prasībām.¹

4.4. LATVIJA

Atsauces periodā (2009. gada aprīlis–2010. gada marts) Latvijas 12 mēnešu vidējā SPCI inflācija bija 0.1%, t.i., ievērojami zemāka par cenu stabilitātes kritērija atsaucies vērtību (1.0%).

Vēsturiski ilgākā periodā 21. gs. pirmo 10 gadu sākumā patēriņa cenu inflācija Latvijā saglabājās pārsvarā stabila, bet pirmo 10 gadu otrajā pusē tā sāka ievērojami palielināties. 2008. gadā SPCI gada vidējā inflācija bija visaugstākā (15.3%), bet 2009. gadā tā nozīmīgi samazinājās (līdz 3.3%). Inflācijas būtiskais pieaugums 2005.–2008. gadā jāaplūko, ņemot vērā ekonomikas pārkaršanu, kad valdīja pārmērīgs pieprasījums, ļoti liels darba samaksas pieaugums un ievērojams pasaules enerģijas un pārtikas cenu kāpums. Šajā periodā straujais atlīdzības pieaugums vienam nodarbinātajam, kas pastāvīgi apsteidza darba ražīguma kāpumu, mazināja konkurētspēju.

Taču šīs makroekonomiskās norises izrādījās nenoturīgas, un Latvijas tautsaimniecībā iestājās dziļa krīze. Īpaši 2008. gada beigās un 2009. gada sākumā makroekonomiskā situācija krasī pasliktinājās, atspoguļojot kredītu un mājokļu tirgus burbuļa plīšanu, turklāt šo procesu pastiprināja pasaules finanšu un ekonomiskās krīzes sekas. Vērojot jaunākās norises, SPCI inflācijas gada kāpuma temps 2009. gada pēdējā ceturksnī kļuva negatīvs, bet 2010. gada martā tas bija –4.0%. Pašreizējā inflācijas aina jāaplūko kontekstā ar iekšzemes tēriņu spēcīgu sarukumu. Turklāt inflācijas ievērojamais kritums pagājušajā gadā salīdzinājumā ar 2008. gadu atspoguļo arī pārtikas un enerģijas cenu sarukumu.

Jaunākās pieejamās nozīmīgāko starptautisko institūciju inflācijas prognozes liecina, ka 2010. gadā inflācija būs no –3.7% līdz –2.8%, bet 2011. gadā – no –2.5% līdz –0.7%. Inflācijas prognožu augšupvērstos riskus veido iespējams netiešo nodokļu un pasaules preču cenu kāpums. Lejupvērstie riski veidojas, ja iekšzemes cenu spiediena samazināšanās varētu būt lielāka vai notikt ilgākā periodā, nekā patlaban paredzēts, ekonomiskajai aktivitātei atsākoties gausāk vai vēlāk, nekā pašlaik gaidīts. Raugoties tālākā nākotnē, Latvijai būs samērā sarežģīti saglabāt zemu inflāciju, jo monetārās politikas manevrēšanas iespējas ir ierobežotas. Izlīdzināšanās process turpmākajos gados varētu ietekmēt inflāciju, ņemot vērā IKP uz vienu iedzīvotāju un cenu līmeni, kas Latvijā vēl joprojām ir zemāks nekā euro zonā. Taču grūti novērtēt šā izlīdzināšanās procesa radītās inflācijas ietekmes precīzo apjomu. Atsākoties produkcijas izlaides pieaugumam un pastāvot fiksēta valūtas kursa režīmam, reālā valūtas kursa kāpuma tendence, iespējams, izpaudīsies kā augstāka inflācija.

¹ Kā minēts 2.2.1. nodaļā, nacionālo tiesību aktu atbilstība tiek aplūkota atbilstoši stāvoklim tiesiskās konverģences vērtēšanas datumā – 2010. gada 12. martā. Taču atzīmēts, ka 2010. gada 22. aprīlī Igaunijas parlaments pieņēma likumu par euro ieviešanu, tādējādi novēršot neatbilstību monetārās finansēšanas aizliegumam un prasībām *Eesti Pank* tiesiskajai integrācijai Eurosistēmā.

Ņemot vērā stingri piesaistīto valūtas kursu un alternatīvu preciklisku politikas instrumentu nepietiekamību, novērst makroekonomisko nelīdzsvarotību, t.sk. arī augstas inflācijas atjaunošanos, var būt sarežģīti.

Lai gan Latvijas 12 mēnešu vidējā SPCI inflācija pašlaik ir daudz zemāka par atsaucē vērtību, jāsecina, ka valda nopietnas bažas par Latvijas inflācijas konverģences ilgtermiņa – galvenokārt īslaicīgu faktoru, t.sk. nozīmīgo ekonomisko korekciju, dēļ.

Uz Latviju pašlaik attiecas ES Padomes lēmums par pārmērīga budžeta deficīta esamību. Atsaucē periodā (2009. gads) valdības budžeta deficīts bija 9.0% no IKP, t.i., ievērojami pārsniedza deficīta atsaucē vērtību (3% no IKP). Valdības parāda attiecība pret IKP bija 36.1% no IKP, t.i., ievērojami zemāka par 60% atsaucē vērtību. Saskaņā ar Eiropas Komisijas prognozēm 2010. gadā budžeta deficīta rādītājs samazināsies līdz 8.6% no IKP, bet valdības parāda rādītājs pieaugs līdz 48.5% no IKP. Vērtējot citus fiskālos faktorus, budžeta deficīta rādītājs 2009. gadā pārsniedza valsts investīciju attiecību pret IKP un, domājams, to pārsniegs arī 2010. gadā. Runājot par valsts finanšu sistēmas ilgtermiņa, kā liecina Eiropas Komisijas 2009. gada fiskālās ilgtermiņa ziņojums, Latvijas risks ir augsts. Nepieciešama turpmāka vispusīga fiskālā konsolidācija, lai Latvija sasniegtu Stabilitātes un izaugsmes paktā noteikto vidējā termiņa budžeta mērķi, kas konverģences programmā kvantitatīvi izteikti kā cikliski koriģēts budžeta deficīts (izņemot vienreizējos un pagaidu pasākumus) 1% no IKP.

Latvijas lats piedalās VKM II no 2005. gada 2. maija. Pēdējos divos gados tirgū vairākkārt bijusi ļoti liela spriedze, kad Latvijas lats kurss bijis tuvu vienpusēji noteiktā svārstību koridora augšējai robežai. ES un SVF vadītā starptautiskās finansālās palīdzības programma palīdzēja mazināt spriedzi. Latvijas lats kurss svārstības attiecībā pret euro 2009. gada augustā pieauga līdz samērā augstam līmenim, taču pēc tam samazinājās. Īstermiņa procentu likmju starpība ar 3 mēnešu

EURIBOR atspoguļoja vairākkārtējās lielās spriedzes un 2009. gada vidū bija diezgan liela – aptuveni 16.1 procentu punkts, taču pēc tam samazinājās. 2010. gada martā Latvijas lats reālais efektīvais kurss attiecībā pret euro bija tuvu 10 gadu vēsturiski vidējam līmenim, bet divpusējais kurss bija nedaudz augstāks. 2000.–2008. gadā Latvijas maksājumu bilances apvienotā tekošā un kapitāla konta deficīts vidēji bijis ļoti liels –11.3% no IKP. Pēc iekšzemes pieprasījuma straujā krituma, kas izraisīja importa sarukumu, tekošā un kapitāla konta deficīts no –11.5% no IKP 2008. gadā spēji pavērsās par pārpalikumu (11.8% no IKP 2009. gadā). Valsts tūrā starptautiskā investīciju bilance būtiski pasliktinājās – no –30.0% no IKP 2000. gadā līdz –81.3% 2009. gadā.

Vidējā ilgtermiņa procentu likme atsaucē periodā (2009. gada aprīlis–2010. gada marts) bija 12.7%, tātad ievērojami augstāka par procentu likmju konverģences kritērija atsaucē vērtību. Atsaucē periodā Latvijas ekonomiskajam un valsts finanšu stāvoklim strauji pasliktinoties, ilgtermiņa procentu likme pieauga un 2010. gada janvārī bija 13.8%. 2009. gada pēdējā ceturksnī tirgus noskaņojums jau sāka uzlaboties, jo Latvijas valdība bija pastiprinājusi centienus ievērot starptautiskās finansālās palīdzības programmas politikas kritērijus, ko veicināja arī pasaulē pieaugoša vēlme uzņemties risku attīstības valstīs. Tomēr atsaucē perioda beigās ilgtermiņa procentu likmes joprojām bija augstas.

Lai radītu ilgtermiņīgu konverģenci veicinošu vidi, Latvijai nepieciešams arī īstenot ekonomisko politiku, kas vērsta uz vispārējas makroekonomiskās stabilitātes, t.sk. ilgtermiņīgas cenu stabilitātes, nodrošināšanu. Tā kā ar pašreizējo valūtas piesaistes monetāro politiku pietiekamas elastības iespējas ir nelielas, ļoti svarīgi, lai pārējās politikas jomas nodrošinātu tautsaimniecību ar līdzekļiem, lai tā varētu novērst valstij raksturīgos šokus un izvairītos no makroekonomiskās nelīdzsvarotības atkārtšanās. Proti, Latvijai ir būtiski atjaunot stablu fiskālo pozīciju, kas noturētu valūtas kursa piesaistes uzticamību, kā arī atjaunot

fiskālās pozīcijas ilgspēju. Latvijai arī jārisina visdažādākie ekonomiskās politikas uzdevumi, kas sīkāk aprakstīti 5. nodaļā.

Latvijas tiesību akti neatbilst visām prasībām centrālās bankas neatkarībai, monetārās finansēšanas aizliegumam un tiesiskajai integrācijai Eurosistēmā. Latvija ir dalībvalsts, uz kuru attiecas izņēmums, tāpēc tai jānodrošina atbilstība visām Līguma 131. pantā noteiktajām tiesību aktu pielāgošanas prasībām.

4.5. LIETUVA

Atsauces periodā (2009. gada aprīlis–2010. gada marts) Lietuvas 12 mēnešu vidējā SPCI inflācija bija 2.0%, t.i., ievērojami augstāka par cenu stabilitātes kritērija atsauces vērtību (1.0%).

Vēsturiski ilgākā periodā SPCI inflācija 21. gs. sākumā bija neliela. 2003. gadā tā kļuva negatīva, bet 21. gs. pirmā gadu desmita vidū pakāpeniski pieauga un 2007. un 2008. gadā būtiski palielinājās. Pēc augstākā līmeņa sasniegšanas 2008. gadā (11.1%) SPCI gada vidējā inflācija 2009. gadā strauji samazinājās (līdz 4.2%). Inflācijas pieaugumu gadu desmita otrajā pusē noteica vairāki faktori, t.sk. augstākas enerģijas un pārtikas cenas, kā arī arvien saspringtāka situācija darba tirgū un ļoti spēcīga pieprasījuma palielināšanās, atspoguļojot ekonomikas pārkaršanu. Straujais darba samaksas kāpums, kas pastāvīgi pārsniedza darba ražīguma pieaugumu, izraisīja konkurētspējas pasliktināšanos. Taču, tā kā šīs makroekonomiskās norises izrādījās nenoturīgas, Lietuvas tautsaimniecībā bija vērojams būtisks kritums. Iekšzemes pieprasījums un aktīvu cenu straujais kāpums 2008. gada beigās pēkšņi aprāvās, un to pastiprināja ārējā pieprasījuma sarukums un pasaules finanšu un ekonomiskās krīzes ietekme. Vērojot jaunākās norises, SPCI inflācijas gada kāpuma temps 2010. gada janvārī kļuva negatīvs un 2010. gada martā bija –0.4%. Pašlaik vērojamā inflācijas aina jāaplūko kontekstā ar iekšzemes tēriņu būtisku sarukumu. Turklāt ievērojamais inflācijas

kritums iepriekšējā gadā atspoguļo arī zemākas pārtikas un enerģijas cenas salīdzinājumā ar 2008. gadu.

Jaunākās pieejamās nozīmīgāko starptautisko institūciju inflācijas prognozes liecina, ka 2010. gadā inflācija svārstīsies no –1.2% līdz 0.4%, bet 2011. gadā – no –1.0% līdz 1.4%. Inflācijas prognožu augšupvērstos riskus rada iespējama turpmākais netiešo nodokļu pieaugums, kā arī preču cenu kāpums pasaulē. Attiecībā uz lejupvērstiem riskiem cenu kritums varētu būt lielāks vai ilgāks, nekā pašlaik paredzams, ja ekonomiskā aktivitāte atjaunosies lēnāk, nekā pašlaik tiek gaidīts. Tālākā perspektīvā Lietuvai būs ļoti grūti saglabāt zemu inflāciju, ņemot vērā monetārās politikas ierobežotās manevrēšanas iespējas. Izlīdzināšanās process turpmākajos gados varētu ietekmēt inflāciju, ņemot vērā, ka IKP uz vienu iedzīvotāju un cenu līmenis Lietuvā joprojām ir zemāks nekā euro zonā. Tomēr grūti novērtēt šā izlīdzināšanās procesa radītās inflācijas ietekmes precīzu apmēru. Atsākoties produkcijas izlaides pieaugumam un pastāvot fiksēta valūtas kursa režīmam, pamatā esošā reālā valūtas kursa kāpuma tendence, iespējams, izpaudīsies kā augstāka inflācija. Ņemot vērā valūtas padomes mehānismu un alternatīvu pretciklisku politikas instrumentu ierobežojumu, var būt grūti izvairīties no makroekonomiskās nesabalansētības, t.sk. augstas inflācijas atjaunošanās.

Pašlaik uz Lietuvu attiecas ES Padomes lēmums par pārmērīga budžeta deficīta esamību. Atsauces gadā (2009. gads) valdības budžeta bilances deficīts bija 8.9% no IKP, t.i., ievērojami pārsniedza atsauces vērtību (3% no IKP). Valdības parāda attiecība pret IKP bija 29.3% – ievērojami zemāka par atsauces vērtību (60% no IKP). Saskaņā ar Eiropas Komisijas prognozēm 2010. gadā deficīta rādītājs saruks līdz 8.4% no IKP, savukārt paredzams, ka valdības parāda rādītājs palielināsies līdz 38.6% no IKP. Vērtējot citus fiskālos faktorus, budžeta deficīta rādītājs 2009. gadā pārsniedza valsts investīciju attiecību pret IKP, un gaidāms, ka tā tas būs arī 2010. gadā. Runājot par valsts finanšu stabilitāti,

kā liecina Eiropas Komisijas 2009. gada fiskālās ilgtspējas ziņojums, Lietuvas risks, šķiet, ir augsts. Lietuvai nepieciešama turpmāka visaptveroša fiskālā konsolidācija, lai sasniegtu Stabilitātes un izaugsmes paktā noteikto vidējā termiņa budžeta mērķi, kas konverģences programmā kvantitatīvi izteikti kā strukturālais pārpalikums (0.5% no IKP).

Lietuvas lits piedalījās VKM II kopš 2004. gada 28. jūnija. Divu gadu atsaucē periodā lits bija stabils un atbilda centrālajam kursam attiecībā pret euro (3.45280). Īstermiņa procentu likmju starpība ar 3 mēnešu EURIBOR būtiski pieauga un 2008. gada beigās sasniedza ļoti augstu līmeni, bet 2009. gada vidū – rekordaugstu līmeni (7.2 procentu punkti), savukārt 2010. gada martā tā saruka līdz 1.7 procentu punktiem. Lietuvas lita reālais kurss (gan divpusējais attiecībā pret euro, gan efektīvais) 2010. gada martā nedaudz pārsniedza 10 gadu vidējo līmeni. Lietuva ziņoja, ka tās 2000.–2008. gada maksājumu bilances apvienotā tekošā un kapitāla konta negatīvais saldo vidēji bijis liels (7.4% no IKP). Pēc strauja iekšzemes pieprasījuma krituma, kas izraisīja importa sarukumu, tekošā un kapitāla konta negatīvais saldo (2008. gadā – –10.1% no IKP) 2009. gadā strauji kļuva pozitīvs (7.2% no IKP). Valsts tīrā starptautiskā investīciju bilance būtiski pasliktinājās (no –35.1% no IKP 2000. gadā līdz –58.7% 2009. gadā).

Vidējais ilgtermiņa procentu likmju līmenis atsaucē periodā (2009. gada aprīlis–2010. gada marts) bija 12.1% – ievērojami augstāks par procentu likmju konverģences kritērija atsaucē vērtību (6.0%). Starptautiskā finanšu krīze, spriedze tirgū, kredītreitingu pazemināšana un likviditātes samazināšanās negatīvi ietekmēja tirgus, kā arī Lietuvas ilgtermiņa procentu likmi, kas pēc finanšu tirgu satricinājuma sākuma 2007. gada vidū nozīmīgi palielinājās. Tomēr ilgtermiņa procentu likmes jāvērtē piesardzīgi, jo likviditāte otrreizējā tirgū atsaucē periodā bija zema. Kopš 2009. gada decembra otrreizējos tirgos tika veikti nelieli darījumi, un peļņas likmes samazinājās (atsaucē perioda beigās – 5.2%).

Lai iegūtu ilgtspējīgu konverģenci veicinošu vidi, Lietuvā nepieciešams īstenot ekonomisko politiku, kas vērsta uz vispārējās makroekonomiskās stabilitātes, t.sk. ilgtspējīgas cenu stabilitātes, nodrošināšanu. Ņemot vērā monetārās politikas ierobežotās manevrēšanas iespējas, ko nosaka valūtas padomes mehānisms, ļoti svarīgi, lai pārējās politikas jomas nodrošinātu tautsaimniecību ar līdzekļiem, kas nepieciešami katrai valstij raksturīgo šoku pārvarēšanai un ļautu izvairīties no makroekonomiskās nesabalansētības atjaunošanās. Lietuvai īpaši svarīgi turpināt pašreizējo virzību uz fiskālo konsolidāciju, lai stiprinātu arī uzticamību valūtas kursa piesaistei. Turklāt Lietuvai jāatrisina dažādi ekonomiskās politikas uzdevumi, kas sīkāk aprakstīti 5. nodaļā.

Lietuvas tiesību akti neatbilst visām prasībām centrālās bankas neatkarībai. Lietuva ir dalībvalsts, uz kuru attiecas izņēmums, tāpēc tai jānodrošina atbilstība visām Līguma 131. pantā noteikto tiesību aktu pielāgošanas prasībām.

4.6. UNGĀRIJA

Atsaucē periodā (2009. gada aprīlis–2010. gada marts) Ungārijas 12 mēnešu vidējā SPCI inflācija bija 4.8% – ievērojami augstāka par cenu stabilitātes kritērija atsaucē vērtību (1.0%).

Vēsturiski ilgākā periodā patēriņa cenu inflācijas tendence Ungārijā līdz 2005. gadam kopumā bija lejupvērsta, bet kopš tā laika daļēji pavērsusies pretējā virzienā, liecinot par secīgiem preču cenu šokiem, kā arī netiešo nodokļu un administratīvi regulējamo cenu pārmaiņām. SPCI gada vidējā inflācija 2009. gadā joprojām bija 4%. Kopš 2006. gada beigām inflācijas attīstību noteikusi strauja ekonomiskā lejupslīde būtiskās fiskālās korigēšanas kontekstā. Reālā IKP pieaugums samazinājās no aptuveni 4.0% 2006. gadā līdz 0.6% 2008. gadā. Ungārija 2009. gadā pieredzēja būtisku lejupslīdi, ko pastiprināja pasaules finanšu krīze. Vienības

darbaspēka izmaksu kāpums 21. gs. sākumā bija krass, nedaudz sarūkot tikai Ungārijas fiskālās koriģēšanas sākumposmā. Tomēr darba tirgus korekcijas 2009. gadā pastiprinājās, izraisot strauju vienības darbaspēka izmaksu vispārēja pieauguma kritumu. Aplūkojot nesenās norises, SPCI gada inflācija 2009. gada sākumā bija tuvu noteiktajam inflācijas mērķim (3%), 2009. gada vidū tā būtiski palielinājās, bet līdz 2010. gada martam saglabājās aptuveni 5–6% līmenī. Lai gan ekonomiskā aktivitāte krasi samazinājās, inflācijas kāpums galvenokārt atspoguļoja netiešo nodokļu un akcīzes nodokļa pārmaiņu īstermiņa ietekmi. Turklāt kopš 2009. gada beigām inflācijas pieaugums atspoguļoja arī bāzes efektus, kā arī enerģijas cenu kāpumu. SPCI inflācija (izņemot pārtikas un enerģijas cenas) kopš nozīmīgās PVN likmes paaugstināšanas 2009. gada jūlijā bija diezgan stabila.

Jaunākās pieejamās nozīmīgāko starptautisko institūciju inflācijas prognozes liecina, ka 2010. gadā inflācija būs 4.0–4.6% un 2011. gadā – 2.5–3.0%. Kas attiecas uz augšupvērstajiem riskiem, preču cenas var palielināties straujāk, nekā paredzēts, un nesenie īslaicīgie cenu šoki (piemēram, PVN nodokļa likmes paaugstināšana un administratīvi regulējamo cenu kāpums), tautsaimniecībai atveseļojoties straujāk, var ietekmēt inflācijas gaidas. Runājot par lejupvērstajiem riskiem, iekšzemes pieprasījums var atjaunoties lēnākā tempā, nekā paredzēts. Tālākā nākotnē izlīdzināšanās process, iespējams, arī turpmākajos gados ietekmēs inflāciju un/vai nominālo valūtas kursu, ņemot vērā, ka IKP uz vienu iedzīvotāju un cenu līmenis Ungārijā joprojām ir zemāks nekā euro zonas valstīs. Tomēr grūti novērtēt izlīdzināšanās procesa radītās ietekmes precīzu apmēru.

Pašlaik uz Ungāriju attiecas ES Padomes lēmums par pārmērīga budžeta deficīta esamību. Atsauces gadā (2009. gads) valdības budžeta deficīts bija 4.0% no IKP un ievērojami pārsniedza atsauces vērtību (3% no IKP). Valdības bruto parāda attiecība pret IKP bija 78.3% no IKP – augstāka par atsauces vērtību (60% no IKP). Eiropas Komisija

2010. gadā prognozē nelielu deficīta rādītāja kāpumu līdz 4.1% no IKP, savukārt valdības parāda rādītājs palielināsies līdz 78.9% no IKP. Vērtējot citus fiskālos faktorus, budžeta deficīta rādītājs 2009. gadā pārsniedza valsts investīciju attiecību pret IKP, un prognozēts, ka tā tas būs arī 2010. gadā. Runājot par valsts finanšu stabilitāti, kā liecina Eiropas Komisijas 2009. gada fiskālās ilgtspējas ziņojums, Ungārijas risks, šķiet, ir vidējs. Nepieciešama turpmāka fiskālā konsolidācija, lai Ungārija sasniegtu Stabilitātes un izaugsmes paktā noteikto vidēja termiņa budžeta mērķi, kas konverģences programmā kvantitatīvi izteikts kā cikliski koriģēts budžeta deficīts (izņemot vienreizējos un pagaidu pasākumus) 1.5% no IKP.

Divu gadu atsaucē periodā Ungārijas forints nepiedalījās VKM II. Forinta kurss no 2008. gada vidus līdz 2009. gada martam strauji saruka, bet vēlāk daļēji paaugstinājās, un kopš 2009. gada vidus bija vērojams relatīvas stabilitātes periods. ES un SVF vadītā starptautiskā finanšu palīdzības programma Ungārijai palīdzēja mazināt lejupvērsto spiedienu uz valsts valūtas kursu 2008. gada oktobra beigās un novembrī. Aplūkojamā periodā bija vērojamas forinta kursa krasas svārstības attiecībā pret euro, savukārt īstermiņa procentu likmju starpība ar 3 mēnešu EURIBOR bijusi liela. Ungārijas forinta reālais kurss – gan divpusējais attiecībā pret euro, gan efektīvais – 2010. gada martā nedaudz pārsniedza 10 gadu vēsturiski vidējo līmeni. Ungārijas maksājumu bilances apvienotā tekošā un kapitāla konta negatīvais saldo 2000.–2008. gadā vidēji bija liels – 6.8% no IKP. Pēc strauja iekšzemes pieprasījuma krituma, kas izraisīja importa sarukumu, tekošā un kapitāla konta negatīvais saldo no –5.9% no IKP 2008. gadā strauji kļuva pozitīvs (1.5% no IKP) 2009. gadā. Valsts tīrā starptautisko investīciju bilance būtiski pasliktinājās – no –63.8% no IKP 2000. gadā līdz –112.9% no IKP 2009. gadā.

Vidējais ilgtermiņa procentu likmju līmenis atsaucē periodā (2009. gada aprīlis–2010. gada marts) bija 8.4% – ievērojami augstāks par

procentu likmju konverģences kritērija atsaucēs vērtību (6.0%). Atsaucēs perioda sākumā ilgtermiņa procentu likmes joprojām bija augstas, un to noteica ieguldītāju vēlmes riskēt sarukums, riska prēmiju kāpums, tirgus likviditātes samazināšanās, kā arī inflācijas un fiskālo problēmu palielināšanās. Pakāpeniski mazinoties spriedzei starptautiskajos finanšu tirgos, ilgtermiņa procentu likmes atsaucēs perioda beigās saruka (7.2%).

Lai Ungārijā nodrošinātu ilgtspējīgu konverģenci veicinošu vidi, nepieciešama arī uz stabilitāti orientēta monetārā politika un fiskālās konsolidācijas plānu turpmāka stingra īstenošana. Turklāt Ungārijai arī jāatrisina visdažādākie ekonomiskās politikas uzdevumi, kas sīkāk aprakstīti 5. nodaļā.

Ungārijas tiesību akti neatbilst visām prasībām centrālās bankas neatkarībai, monetārās finansēšanas aizliegumam, vienotai euro rakstībai un tiesiskajai integrācijai Eurosistēmā. Ungārija ir dalībvalsts, uz kuru attiecas izņēmums, tāpēc tai jānodrošina atbilstība visām Līguma 131. pantā noteiktajām tiesību aktu pielāgošanas prasībām.

4.7. POLIJA

Atsaucēs periodā (2009. gada aprīlis–2010. gada marts) Polijas 12 mēnešu vidējā SPCI inflācija bija 3.9%, t.i., daudz augstāka par cenu stabilitātes kritērija atsaucēs vērtību (1.0%).

Vēsturiski ilgākā periodā patēriņa cenu inflācijai no 2000. gada līdz 2003. gadam bija tendence krasi samazināties. Pēc zemas inflācijas perioda 2006. gada beigās cenu spiediens atkal sāka pieaugt. 2008. un 2009. gadā inflācija bija augsta (aptuveni 4%). Pēdējos 10 gados inflācijas dinamika, šķiet, ar nelielu laika nobīdi kopumā atspoguļo Polijas tautsaimniecības produkcijas izlaides rādītājus. 2006. un 2007. gadā produkcijas izlaides gada pieauguma temps pārsniedza 6% un pamazām izpaudās pārkaršanas izraisītais spiediens. Tas radīja nozīmīgu darbaspēka trūkumu

un vienības darbaspēka izmaksu kāpumu. Jaunākās norises liecina, ka 2009. gada augstā inflācija, kas sākusi sarukt, 2010. gada martā sasniedzot līdz 2.9%, galvenokārt skaidrojama ar pārtikas cenu kāpumu, augstākām enerģijas cenām un administratīvi regulējamo cenu un netiešo nodokļu palielināšanos.

Jaunākās pieejamās nozīmīgāko starptautisko institūciju inflācijas prognozes liecina, ka 2010. gadā inflācija būs 2.2–2.4% un 2011. gadā – 1.9–2.6% (sk. 3.b tabulu). Augšupvērstie riski kopumā saistīti ar straujāku, nekā gaidīts, Polijas tautsaimniecības atveseļošanos, kā arī augstākām, nekā gaidīts, preču cenām. Lejupvērstie riski galvenokārt saistīti ar neseno Polijas zlota kursa kāpumu, kura ietekmē var mazināties importa cenas. Ilgākā termiņā izlīdzināšanās process turpmākajos gados, iespējams, ietekmēs inflāciju un/vai nominālo valūtas kursu, ņemot vērā, ka IKP uz vienu iedzīvotāju un cenu līmenis Polijā joprojām ir zemāks nekā euro zonas valstīs. Taču grūti novērtēt šā izlīdzināšanās procesa radītās ietekmes precīzo apjomu.

Pašlaik uz Poliju attiecas ES Padomes lēmums par pārmērīga budžeta deficīta esamību. Valdības budžeta deficīts atsaucēs gadā (2009. gads) bija 7.1% no IKP, t.i., nozīmīgi pārsniedza atsaucēs vērtību (3% no IKP). Valdības parāda attiecība pret IKP bija 51.0%, t.i., zemāka par atsaucēs vērtību (60% no IKP). Eiropas Komisija 2010. gadā prognozē deficīta rādītāja kāpumu līdz 7.3% no IKP un valdības parāda rādītāja pieaugumu līdz 53.9% no IKP. Vērtējot citus fiskālos faktorus, budžeta deficīta rādītājs 2009. gadā pārsniedza valsts investīciju attiecību pret IKP un, domājams, to pārsniegs arī 2010. gadā. Runājot par valsts finanšu sistēmas ilgtspēju, kā liecina Eiropas Komisijas 2009. gada fiskālās ilgtspējas ziņojums, šķiet, ka Polijas risks ir vidējs. Nepieciešama plaša fiskālā konsolidācija, lai Polija sasniegtu Stabilitātes un izaugsmes paktā noteikto vidējā termiņa budžeta mērķi, kas konverģences programmā kvantitatīvi izteikts kā cikliski korigēts budžeta deficīts (izņemot vienreizējos un pagaidu pasākumus) 1% no IKP.

Divu gadu atsaucē periodā Polijas zlots nepiedalījās VKM II, un to tirgoja elastīga valūtas kursa režīma apstākļos. No 2008. gada vidus līdz 2009. gada februārim Polijas zlota kurss strauji kritās, bet vēlāk atguva vērtību, jo finanšu tirgos mazinājās vēlme izvairīties no riska. 2009. gada maijā SVF Valde uz 1 gadu apstiprināja piesardzības vienošanos elastīgās kredītlīnijas ietvaros, ko 2009. gada martā ieviesa valstīm, kuras atbilda iepriekš noteiktiem kritērijiem, un kas, iespējams, mazināja valūtas kursa spiediena risku. Kopš 2008. gada beigām Polijas zlota kursa attiecībā pret euro svārstības bija būtiskas, savukārt īstermiņa procentu likmes starpība ar 3 mēnešu EURIBOR 2010. gada sākumā palielinājās līdz 3.5 procentu punktiem. Polijas zlota reālais efektīvais kurss un reālais divpusējais kurss attiecībā pret euro 2010. gada martā bija tuvu attiecīgajam 10 gadu vēsturiski vidējam līmenim. No 2000. gada līdz 2008. gadam Polijas maksājumu bilances apvienotā tekošā un kapitāla konta deficīts vidēji bija diezgan liels (3.2% no IKP). Pēc iekšzemes pieprasījuma krituma, kas izraisīja importa sarukumu, tekošā un kapitāla konta deficīts, kas bija -3.9% no IKP 2008. gadā, kļuva gandrīz sabalansēts (0.1% no IKP) 2009. gadā. Valsts tīrā starptautisko investīciju bilance būtiski pasliktinājās no -30.7% no IKP 2000. gadā līdz -59.5% no IKP 2009. gadā.

Vidējā ilgtermiņa procentu likme atsaucē periodā (2009. gada aprīlis–2010. gada marts) bija 6.1% – nedaudz augstāka par procentu likmju konverģences kritērija atsaucē vērtību. Pēdējos gados Polijā ilgtermiņa procentu likme kopumā palielinājās, jo ieguldītāji noteikti nevēlējās uzņemt risku un tautsaimniecības nākotnes perspektīva bija neskaidra. Taču pēdējā laikā ilgtermiņa procentu likme svārstījās nelielā amplitūdā ap samērā augstu līmeni, jo izaugsmes dinamika bija pozitīva un valdības obligāciju tirgū ielūda liels ārvalstu kapitāla apjoms. 2010. gada martā ilgtermiņa procentu likme atkal samazinājās.

Lai nodrošinātu ilgtermiņīgu konverģenci veicinošu vidi Polijā, nepieciešams arī vidējā termiņā saglabāt uz stabilitāti orientētu

monetāro politiku un īstenot vispusīgu un drošu fiskālo konsolidāciju. Polijai arī jāatrisina visdažādākie ekonomiskās politikas uzdevumi, kas sīkāk aprakstīti 5. nodaļā.

Polijas tiesību akti neatbilst visām prasībām centrālās bankas neatkarībai, monetārās finansēšanas aizliegumam un tiesiskajai integrācijai Eurosistēmā. Polija ir dalībvalsts, uz kuru attiecas izņēmums, tāpēc tai jānodrošina atbilstība visām Līguma 131. pantā noteiktajām tiesību aktu pielāgošanas prasībām.

4.8. RUMĀNIJA

Atsaucē periodā (2009. gada aprīlis–2010. gada marts) Rumānijas 12 mēnešu vidējā SPCI inflācija bija 5.0%, t.i., būtiski pārsniedza cenu stabilitātes kritērija atsaucē vērtību (1.0%).

Vēsturiski ilgākā periodā patēriņa cenu inflācijai Rumānijā bija skaidra lejupvērstā tendence, tomēr 2009. gadā vidēji tā joprojām bija augsta (aptuveni 5.6%). Inflācijas dinamika pēdējos 10 gados aplūkojama, ņemot vērā spēcīgo IKP pieaugumu līdz 2008. gada vidum, kam sekoja straujš ekonomiskās aktivitātes kritums. Algu pieaugums apsteidza ražīguma kāpumu, palielinot vienības darbaspēka izmaksas un radot pārkaršanas spiedienu, tādējādi veicinot konkurētspējas mazināšanos. Taču 2008. gadā SPCI inflācijas tendence pavērsās pretējā virzienā galvenokārt enerģijas un pārtikas cenu krituma dēļ, bet pēc tam no 2008. gada beigām ekonomiskā aktivitāte spēji saruka. Aplūkojot jaunākās norises, SPCI inflācija 2009. gada beigās sāka pieaugt, 2010. gada janvārī sasniedzot 5.2%, bet 2010. gada martā samazinājās līdz 4.2%. Šo īslaicīgo kāpumu galvenokārt noteica akcīzes nodokļa palielinājums tabakas izstrādājumiem. Kaut arī bija vērojams nozīmīgs ekonomiskās aktivitātes kritums, inflācija bijusi īpaši noturīga, atspoguļojot būtisku elastības trūkumu preču un darba tirgū un vienības darbaspēka izmaksu ievērojamu, taču lēnāku kāpumu.

Jaunākās pieejamās nozīmīgāko starptautisko institūciju inflācijas prognozes liecina,

ka 2010. gadā inflācija būs 4.0–4.4% un 2011. gadā – 3.0–3.5%. Galvenie augšupvērstie riski, kas apdraud šo prognozi, saistīti ar preču un administratīvi regulējamo cenu dinamiku. Lejupvērstie riski saistīti ar to, ka iekšzemes cenu spiediena samazināšanās varētu būt lielāka vai notikt ilgākā periodā, nekā pašlaik paredzēts, ekonomiskajai aktivitātei atsākoties lēnāk, nekā pašlaik gaidīts. Ilgākā termiņā izlīdzināšanās process turpmākajos gados, iespējams, ietekmēs inflāciju un/vai nominālo valūtas kursu, ņemot vērā, ka Rumānijā IKP uz vienu iedzīvotāju un cenu līmenis joprojām ir daudz zemāks nekā euro zonas valstīs. Taču grūti novērtēt šā izlīdzināšanās procesa radītās ietekmes precīzo apjomu.

Pašlaik uz Rumāniju attiecas ES Padomes lēmums par pārmērīga budžeta deficīta esamību. Atsauces periodā (2009. gads) valdības budžeta deficīts bija 8.3% no IKP, t.i., nozīmīgi pārsniedza deficīta atsauces vērtību (3% no IKP). Valdības parāda attiecība pret IKP bija 23.7% no IKP, t.i., daudz zemāka par atsauces vērtību (60% no IKP). Saskaņā ar Eiropas Komisijas prognozēm 2010. gadā deficīta rādītājs samazināsies līdz 8.0% no IKP, bet valdības parāda rādītājs palielināsies līdz 30.5% no IKP. Vērtējot citus fiskālos faktorus, budžeta deficīta rādītājs 2009. gadā pārsniedza valsts investīciju attiecību pret IKP un, domājams, to pārsniegs arī 2010. gadā. Runājot par valsts finanšu sistēmas ilgtspēju, kā liecina Eiropas Komisijas 2009. gada fiskālās ilgtspējas ziņojums, šķiet, ka Rumānijas risks ir augsts. Rumānijai nepieciešama tālāka fiskālā konsolidācija, lai sasniegtu Stabilitātes un izaugsmes paktā noteikto vidējā termiņa budžeta mērķi, kas konverģences programmā kvantitatīvi izteikti kā cikliski koriģēts budžeta deficīts (izņemot vienreizējos un pagaidu pasākumus) 0.7% no IKP.

Divu gadu atsauces periodā Rumānijas leja nepiedalījās VKM II, un to tirgoja elastīga valūtas kursa režīma apstākļos. No 2008. gada vidus līdz 2009. gada sākumam Rumānijas lejas kurss attiecībā pret euro būtiski saruka, bet vēlāk nedaudz pieauga. ES un SVF vadītā

starptautiskā finansiālās palīdzības programma 2009. gada marta beigās palīdzēja mazināt lejupvērsto spiedienu uz Rumānijas valūtu. Līdz 2009. gada sākumam Rumānijas lejas kurss attiecībā pret euro bija ļoti svārstīgs, taču pēc tam samazinājās, savukārt īstermiņa procentu likmju starpība ar 3 mēnešu EURIBOR pēdējos divos gados bija liela – aptuveni 9.1 procentu punkts. Rumānijas lejas reālais divpusējais kurss attiecībā pret euro un reālais efektīvais kurss 2010. gada martā nedaudz pārsniedza 10 gadu vēsturiski vidējo līmeni. Rumānijas maksājumu bilances apvienotā tekošā un kapitāla konta deficīts pakāpeniski pieaudzis no 3.1% no IKP 2002. gadā līdz ļoti augstam 12.8% no IKP līmenim 2007. gadā. 2009. gadā pēc straujā iekšzemes pieprasījuma krituma, kas veicināja importa sarukumu, tekošā un kapitāla konta deficīts no 11.1% no IKP 2008. gadā spēji samazinājās līdz 4.0% no IKP 2009. gadā. Valsts tīrā starptautisko investīciju bilance būtiski pasliktinājās – no –26.9% no IKP 2000. gadā līdz –61.9% no IKP 2009. gadā.

Vidējā ilgtermiņa procentu likme atsauces periodā (2009. gada aprīlis–2010. gada marts) bija 9.4% – daudz augstāka par procentu likmju konverģences kritērija atsauces vērtību. Pēdējos gados Rumānijā ilgtermiņa procentu likme būtiski pieauga, jo ieguldītāji noteikti nevēlējās uzņemties risku un tautsaimniecības nākotnes perspektīva bija neskaidra. Kaut arī pēdējā laikā procentu likmēm bijusi tendence samazināties, tās joprojām ir samērā augstas – 2010. gada martā Rumānijas valdības obligāciju ilgtermiņa procentu likme sasniedza 7.1%.

Lai nodrošinātu ilgtspējīgu konverģenci veicinošu vidi Rumānijā, nepieciešama arī uz stabilitāti orientēta monetārā politika un fiskālās konsolidācijas plānu stingra īstenošana. Rumānijai arī jārisina visdažādākie ekonomiskās politikas uzdevumi, kas sīkāk aprakstīti 5. nodaļā.

Rumānijas tiesību akti neatbilst visām prasībām centrālās bankas neatkarībai, monetārās finansēšanas aizliegumam un tiesiskajai integrācijai Eurosistēmā. Rumānija ir

dalībvalsts, uz kuru attiecas izņēmums, tāpēc tai jānodrošina atbilstība visām Līguma 131. pantā noteiktajām tiesību aktu pielāgošanas prasībām.

4.9. ZVIEDRIJA

Atsauces periodā (2009. gada aprīlis–2010. gada marts) Zviedrijas 12 mēnešu vidējā SPCI inflācija bija 2.1%, t.i., ievērojami augstāka par cenu stabilitātes kritērija atsaucis vērtību (1.0%).

Vēsturiski ilgākā periodā inflācijas norises Zviedrijā kopumā bija stabilas, atspoguļojot valsts straujo tautsaimniecības attīstību un monetārās politikas uzticamību, ko veicināja mērens darba samaksas veidošanās process. 2009. gadā SPCI gada vidējā inflācija bija 1.9%. SPCI gada inflācija reizēm pārsniedza 2%, atspoguļojot pasaules preču tirgu norises, vairākkārt vēroto Zviedrijas kronas sarukumu attiecībā pret nozīmīgākajām pasaules valūtām un darba samaksas kāpuma palielināšanos darba ražīguma krituma laikā. Tomēr šie augstākas inflācijas periodi nebija vērojami pastāvīgi. Vērtējot jaunākās norises, 2009. gada 1. pusgadā SPCI inflācijas gada kāpuma temps bija aptuveni 2.0%. Tad tas nedaudz samazinājās, bet pēc tam augstāku enerģijas cenu dēļ atkal pieauga, 2010. gada martā sasniedzot 2.5%. Inflācijas reakciju uz kraso ekonomiskās aktivitātes sarukumu pēc pasaules finanšu un ekonomiskās krīzes negatīvi ietekmēja nozīmīgais kronas kursa kritums un agrāk vērotā vienības darbaspēka izmaksu kāpuma novēlotā ietekme.

Jaunākās pieejamās nozīmīgāko starptautisko institūciju inflācijas prognozes liecina, ka 2010. gadā inflācija būs 1.3–2.4%, bet 2011. gadā – 1.6–3.2%. Nesenā kronas kursa kāpuma novēlotā ietekme rada lejupvērstu risku, savukārt nozīmīgāks preču cenu pieaugums pasaulē varētu noteikt lielāku inflācijas kāpumu, nekā pašlaik tiek gaidīts.

Uz Zviedriju neattiecas ES Padomes lēmums par pārmērīga budžeta deficīta esamību.

Atsauces periodā (2009. gads) valdības budžeta deficīts bija 0.5% no IKP, t.i., ievērojami zemāks par atsaucis vērtību (3% no IKP). Valdības parāda attiecība pret IKP bija 42.3% no IKP, t.i., zemāka par atsaucis vērtību (60% no IKP). Saskaņā ar Eiropas Komisijas prognozēm 2010. gadā budžeta deficīta rādītājs palielināsies līdz 2.1% no IKP, bet valdības parāda rādītājs – līdz 2.6% no IKP. Vērtējot citus fiskālos faktorus, budžeta deficīta rādītājs 2009. gadā nepārsniedza valsts investīciju attiecību pret IKP. Runājot par valsts finanšu stabilitāti, kā liecina Eiropas Komisijas 2009. gada fiskālās ilgspējas ziņojums, Zviedrijas risks ir zems. Nepieciešama turpmāka fiskālā konsolidācija, lai Zviedrija sasniegtu Stabilitātes un izaugsmes paktā noteikto vidēja termiņa budžeta mērķi, kas konverģences programmā kvantitatīvi izteikts kā cikliski koriģēts budžeta pārpalikums (izņemot vienreizējos un pagaidu pasākumus) 1% no IKP.

Divu gadu atsaucis periodā Zviedrijas krona nepiedalījās VKM II, bet tika tirgota elastīga valūtas kursa režīma apstākļos. Kronas kurss attiecībā pret euro no 2008. gada vidus līdz 2009. gada martam strauji saruka, bet pēc tam palielinājās. Zviedrijas kronas kurss attiecībā pret euro kopš 2008. gada beigām būtiski svārstījās, savukārt īstermiņa procentu likmju starpība ar 3 mēnešu EURIBOR 2009. gada janvārī kļuva negatīvas un kopš 2010. gada sākuma joprojām ir aptuveni –0.3 procentu punkti. 2010. gada martā Zviedrijas kronas reālais kurss – gan divpusējais attiecībā pret euro, gan efektīvais – bija tuvu 10 gadu vēsturiski vidējam līmenim. Sākot ar 2000. gadu, Zviedrijas maksājumu bilances apvienotā tekošā un kapitāla konta pozitīvais saldo vidēji bija liels (6.4% no IKP). Valsts tīrā starptautisko investīciju bilance pakāpeniski uzlabojās no –35.1% no IKP 2000. gadā līdz –1.6% no IKP 2007. gadā, savukārt 2008. un 2009. gadā krasi samazinājās attiecīgi līdz –14.1% no IKP un –19.7% no IKP.

Vidējais ilgtermiņa procentu likmju līmenis atsaucis periodā (2009. gada aprīlis–2010. gada marts) bija 3.3% un tādējādi ievērojami zemāks

par procentu likmju konverģences kritērija atsaucēs vērtību. Kopš 2005. gada vidus Zviedrijas ilgtermiņa procentu likmju un euro zonas obligāciju peļņas likmju starpība ir negatīva. Līdz 2008. gada jūnijam starpība svārstījās aptuveni -0.2 procentu punktu robežās, bet atsaucēs perioda beigās palielinājās līdz -0.4 procentu punktiem, atspoguļojot fiskālo konsolidāciju un kopumā samērā nelielo inflācijas spiedienu.

Ilgspējīgu konverģenci veicinošas vides saglabāšanai Zviedrijai jāturpina arī uz stabilitāti orientētas monetārās politikas un stabilas vidējā termiņa fiskālās politikas īstenošana. Lai gan Zviedrija sasniegusi augstu fiskālās stabilitātes pakāpi, tai svarīgi nodrošināt turpmāku ienākuma nodokļa sloga samazināšanos. Turklāt Zviedrijai arī jāatrisina visdažādākie ekonomiskās politikas uzdevumi, kas sīkāk aprakstīti 5. nodaļā.

Zviedrijas tiesību akti neatbilst visām prasībām centrālās bankas neatkarībai, monetārās finansēšanas aizliegumam un tiesiskajai integrācijai Eurosistēmā. Zviedrija ir dalībvalsts, uz kuru attiecas izņēmums, tāpēc tai jānodrošina atbilstība visām Līguma 131. pantā noteiktajām tiesību aktu pielāgošanas prasībām. Turklāt ECB atzīmē, ka saskaņā ar Līgumu Zviedrijai ir saistības veikt minēto nacionālo tiesību aktu pielāgojumus, lai integrētos Eurosistēmā, jau kopš 1998. gada 1. jūnija. Zviedrijas valsts institūcijas pagaidām nav veikušas nekādus tiesību aktu grozījumus, lai novērstu šajā un iepriekšējos ziņojumos norādītās neatbilstības.

